

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
KONSTITUCINĖS TEISĖS KATEDRA**

Marius Slavinskis

Teisės ir valdymo studijų programa

**ĮSTATYMAS IR POĮSTATYMINIS AKTAS LIETUVOS
RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO
JURISPRUDENCIJOJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -
doc. dr. V. Sinkevičius

Katedros vedėjas –
prof. dr. E. Jarašiūnas

Vilnius 2006

TURINYS

IVADAS	3
1. KONSTITUCINIS TEISMAS KAIP KONSTITUCINGUMO KONTROLĖS INSTITUCIJA	5
1.1. Konstitucinio Teismo statuso pagrindiniai bruožai	5
1.2. Konstitucinio Teismo aktai, jų teisinė galia	7
1.3. Konstitucinio Teismo kompetencija	9
1.4. Konstitucinio Teismo jurisdikcijos ribos	14
2. KONSTITUCINIS ĮSTATYMAS KONSTITUCINIO TEISMO JURISPRUDENCIJOJE	17
2.1. Konstitucinių įstatymų samprata	17
2.1.1. Konstitucinių įstatymų samprata nuo 1990 m. kovo 11 d. (nuo Nepriklausomybės atkūrimo) iki 1992 m. spalio 25 d. Konstitucijos priėmimo	18
2.1.2. Konstitucinių įstatymų samprata nuo 1992 m. spalio 25 d. Konstitucijos priėmimo iki 1996 m. birželio 20 d. Konstitucijos 47 straipsnio pataisos	19
2.1.3. Konstitucinių įstatymų samprata nuo 1996 m. birželio 20 d.	24
2.2. Konstitucinių įstatymų vieta Lietuvos teisinėje sistemoje	27
3. ĮSTATYMAS KONSTITUCINIO TEISMO AKTUOSE	30
3.1. Įstatymų konstitucingumo tyrimas pagal <i>normų turinį</i>	30
3.2. Įstatymų konstitucingumo tyrimas pagal <i>reguliavimo apimtį</i>	34
3.3. Įstatymų konstitucingumo tyrimas pagal <i>formą</i>	41
3.4. Įstatymų konstitucingumo tyrimas pagal <i>priėmimo, pasirašymo, paskelbimo ir įsigaliojimo tvarką</i>	42
4. POĮSTATYMINIS TEISĖS AKTAS KONSTITUCINIO TEISMO AKTUOSE	46
4.1. Poįstatyminių teisės aktų konstitucingumo tyrimas pagal <i>normų turinį</i>	47
4.2. Poįstatyminių teisės aktų konstitucingumo tyrimas pagal <i>reguliavimo apimtį</i>	51
4.3. Poįstatyminių teisės aktų konstitucingumo tyrimas pagal <i>formą</i>	54
4.4. Poįstatyminių teisės aktų konstitucingumo tyrimas pagal <i>priėmimo, pasirašymo, paskelbimo ir įsigaliojimo tvarką</i>	56
IŠVADOS	60
NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS	63
Lietuvos Respublikos norminiai aktai	63
Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisės aktai	63
Mokslinė literatūra	67
Žodynai ir enciklopedijos	70
SUMMARY	71

IVADAS

Lietuvos Respublikos (toliau - LR) Konstitucinio Teismo paskirtis - garantuoti Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje ir konstitucinį teisėtumą. Konstitucinis Teismas tai daro sprenddamas, ar įstatymai ir kiti Seimo priimti aktai neprieštarauja Konstitucijai, taip pat ar Respublikos Prezidento bei Vyriausybės aktai neprieštarauja Konstitucijai arba įstatymams.

LR Konstitucinio Teismo priimami teisės aktai „daro *tiesioginę* įtaką įstatymų sistemai ir *netiesioginę* (prieš kurią laiką Seimo statute įtvirtinus „reagavimo“ į Konstitucinio Teismo aktus, kuriais įstatymai ir kiti Seimo priimti aktai pripažįstami prieštaraujančiais Konstitucijai, procedūrą – ir *tiesioginę*) įtaką Seimui bei kitiems teisės normų leidybos proceso dalyviams“ (Ragauskas, P., Vilnius, 2004, p. 115).

Apie Konstitucinį Teismą ir (arba) įstatymą bei poįstatyminį teisės aktą LR Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje rašė Birmontienė T. (Lietuvos Konstitucinė teisė, 2002; 2002), Jarašiūnas E. (1997, 1998a, 1998b, 1999, 2002a, 2002b, 2002c, 2003), Kūris E. (1998, 1999, 2002a, 2002b, 2002c, 2003a, 2003b, 2004), Lapinskas K. (1995, 1997), Ragauskas P. (2003, 2004), Rauličkytė A. (2006), Romeris M. (1994), Sinkevičius V. (1996, 2002, 2003, 2004a, 2004b, 2005), Šedbaras S. (1996, 1998), Šileikis E. (2002, 2003), Vaitiekienė E. ir Vidrinskaitė S. (2001), Žilys J. (2000; Lietuvos Konstitucinė teisė, 2002), kt. LR Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje minėtos problemos gana aktualios.

Konstitucinis Teismas pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 64 straipsnio 1 dalį tiria įstatymų ir poįstatyminių teisės aktų konstitucingumą pagal: *normų turinį; reguliavimo apimtį; formą; Konstitucijoje nustatytą priėmimo, pasirašymo, paskelbimo ar įsigaliojimo tvarką.*

Pasirinktą problemą (įstatymas ir poįstatyminis aktas LR Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje) tikslinga analizuoti dėl Konstitucinio Teismo jurisprudencijos nenutrūkstamo tęstinumo, kuris užtikrina, kad „niekuomet nenutrūkstančioje konstitucinio reguliavimo raidoje fundamentalių konstitucinių nuostatų stabilumas derės su Konstitucijos dinamiškumu, interpretuojamu kaip jos gebėjimas atitikti kintančias socialines ir politines realijas“ (Kūris E., Vilnius, 2003, p. 3). Tai suteikia tyrimui *naujumo*.

Tiek konstitucinės teisės teorijoje, tiek ir LR Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pripažįstama, kad *konstitucinis įstatymas* teisinėje sistemoje užima ypatingą vietą. Lietuvos teisės literatūroje konstitucinis įstatymas analizuotas nedaugelio autorių darbuose: Birmontienė T. (Lietuvos Konstitucinė teisė, 2002), Jovaišas K. (2002), Šileikis E. (2001, 2003), Vaičaitis V. (2001, 2004), Vaišvila A. (2000), Vaitiekienė E. ir Vidrinskaitė S. (2001), Vansevičius S. (2000), kt. Pažymėtina, jog teisės mokslinėje literatūroje vieningos konstitucinio įstatymo sampratos dar nėra. LR Konstitucinis Teismas konstitucinių įstatymų institutą nagrinėjo tik keletą kartų. Tai paskatino plačiau panagrinėti konstitucinių įstatymų institutą Lietuvoje.

Tyrimo objektas: Įstatymas ir poįstatyminis aktas LR Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje.

Tyrimo dalykas: LR Konstitucinio Teismo teisės aktai: *nutarimai, sprendimai, išvados*; reikalingi įstatymai bei poįstatyminiai teisės aktai; mokslinė literatūra; žodynai bei enciklopedijos.

Tyrimo tikslas: pateikti LR Konstitucinio Teismo kaip konstitucingumo kontrolės institucijos sampratą, pagrindinius statuso bruožus; atskleisti LR konstitucinių įstatymų sampratą bei vietą teisinėje sistemoje; atskleisti dėl ko įstatymai ir poįstatyminiai teisės aktai LR Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pripažįstami nekonstituciniais.

Tyrimo metodai:

- teorinės analizės ir apibendrinimo;
- lyginamasis;
- istorinis.

Tyrimo uždaviniai:

- analizuoti LR Konstitucinio Teismo teisės aktus: *nutarimus, sprendimus* bei *išvadas*; reikalingus įstatymus bei poįstatyminius teisės aktus;
- analizuoti reikalingą mokslinę literatūrą bei žodynus ir enciklopedijas;
- apibūdinti LR Konstitucinio Teismo statuso pagrindinius bruožus, Konstitucinio Teismo teisės aktus, Teismo kompetenciją bei jurisdikcijos ribas;
- analizuoti LR konstitucinių įstatymų sampratą, išskiriant sampratos tris etapus. Apibūdinti konstitucinių įstatymų vietą teisinėje sistemoje;
- pateikti įstatymo ir poįstatyminio teisės akto sampratas;
- analizuoti LR Konstitucinio Teismo aktus, siekiant nustatyti dėl ko įstatymai ir poįstatyminiai teisės aktai Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pripažįstami nekonstituciniais, pateikiant Teismo argumentus bei motyvus;
- apibendrinti rezultatus.

Baigiamojo darbo struktūra: įvadas, 4 skyriai: 1) Konstitucinis Teismas kaip konstitucingumo kontrolės institucija; 2) Konstitucinis įstatymas LR Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje; 3) Įstatymas Konstitucinio Teismo aktuose; 4) Poįstatyminis teisės aktas Konstitucinio Teismo aktuose; Išvados; Naudotos literatūros sąrašas; Santrauka užsienio (anglų) kalba.

1. KONSTITUCINIS TEISMAS KAIP KONSTITUCINGUMO KONTROLĖS INSTITUCIJA

Šiame skyriuje, siekiant atskleisti Konstitucinio Teismo kaip konstitucingumo kontrolės institucijos statusą Lietuvoje, tikslinga analizuoti jo statuso pagrindinius bruožus, priimamus aktus, Teismo kompetenciją bei jurisdikcijos ribas.

1.1. Konstitucinio Teismo statuso pagrindiniai bruožai

Anot J. Žilio, lyginamosios konstitucinės teisės moksle yra plačiai paplitusi nuomonė, kad „konstitucinių Teismų teisinė prigimtis yra dvilypė. Viena vertus, teismai turi ryškių aukščiausiosios valstybės valdžios institucijos bruožų. Kita vertus, yra akivaizdu ir tai, kad konstituciniai teismai yra teisminės institucijos tikraja šios sąvokos prasme ir veikia pagal teisminės valdžios dėsnius“ (Lietuvos Konstitucinė teisė, Vilnius, 2002, p. 434).

Konstitucinis teismas – teisminės valdžios sistemos dalis. Jos įgaliojimai yra įtvirtinti Konstitucijoje.

Konstitucijos 5 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta: „Valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė, Teismas. Valdžios galias riboja Konstitucija.“ Tad pagal Konstituciją Lietuvoje valstybės valdžia yra organizuota ir įgyvendinama remiantis *valdžių padalijimo principu*. Konstitucinis Teismas savo aktuose (1995 m. spalio 26 d., 1997 m. gegužės 29 d. nutarimai, 1997 m. lapkričio 13 d. sprendimas, 1998 m. balandžio 21 d., 1999 m. liepos 9 d., 2000 m. vasario 10 d., 2001 m. balandžio 26 d., 2002 m. sausio 14 d., 2006 m. kovo 25 d., 2006 m. birželio 6 d. nutarimai; kt.) yra pateikęs šio konstitucinio principo reikšmę: įstatymų leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė valdžios yra atskirtos, pakankamai savarankiškos; tarp jų turi būti pusiausvyra; kiekviena valdžios institucija turi jos paskirtį atitinkančią kompetenciją, kurios konkretus turinys priklauso nuo to, kokiai valstybės valdžiai ši institucija priklauso, nuo jos vietos tarp kitų valstybės valdžios institucijų bei įgaliojimų santykio su kitų valstybės valdžios institucijų įgaliojimais. Konstitucijoje yra tiesiogiai nustatyti įgaliojimai tam tikroms valstybės valdžios institucijoms.

Teismai yra viena iš Konstitucijoje įtvirtintų Valstybės valdžios institucijų rūšių, kurių konstitucinė paskirtis ir kompetencija - vykdyti teisingumą. M. Romerio žodžiais tariant, „neteisės konstatavimas ir sudraudimas - štai kas yra visa bet kurio teismo funkcija“ (Vilnius, 1994, p. 5). Ši funkcija lemia *teisėjo ir teismų nepriklausomumą*, kuris yra vienas iš esminių *demokratinės teisinės valstybės principų*. M. Krueger pabrėžė, jog „labai reikšminga teismų nepriklausomumui yra aiškios bei plačios teisėjų neliečiamumo garantijos“ (Vilnius, 1997, p. 57). Minėto *demokratinės teisinės valstybės principo* reikšmę Konstitucinis Teismas yra suformulavęs: „Teismai, vykdydami teisingumą,

privalo užtikrinti Konstitucijoje, įstatymuose ir kituose teisės aktuose išreikštos teisės įgyvendinimą, garantuoti teisės viršenybę, apsaugoti žmogaus teises ir laisves“ (1995 m. gruodžio 6 d., 1997 m. spalio 1 d., 1999 m. gruodžio 21 d., 2000 m. gegužės 8 d., 2001 m. vasario 12 d., 2001 m. liepos 12 d., 2003 m. kovo 4 d., 2004 m. rugpjūčio 17 d., 2004 m. gruodžio 29 d., 2006 m. sausio 16 d., 2006 m. kovo 28 d., 2006 m. gegužės 9 d., 2006 m. birželio 6 d. nutarimai).

Teisminės valdžios savarankiškumą, nepriklausomumą nuo kitų valstybės valdžių lemia ir tai, kad ji, kitaip nei kitos valstybės valdžios, yra formuojama ne politiniu, bet *profesiniu* pagrindu (Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d., 2001 m. liepos 12 d. nutarimai, 2004 m. kovo 31 d. išvada, 2006 m. kovo 28 d., 2006 m. gegužės 9 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas savo 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. sausio 16 d., 2006 m. kovo 28 d., 2006 m. gegužės 9 d. nutarimuose yra konstatavęs, kad šiuo metu pagal Konstituciją ir įstatymus Lietuvoje yra trys teismų sistemos: 1) Konstitucinis Teismas vykdo konstitucinę teisminę kontrolę; 2) Konstitucijos 111 straipsnio 1 dalyje nurodyti Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai sudaro bendrosios kompetencijos teismų sistemą; 3) pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį administracinių, darbo, šeimos ir kitų kategorijų byloms nagrinėti gali būti įsteigti specializuoti teismai - šiuo metu įstatymais yra įsteigta ir veikia viena specializuotų teismų, būtent administracinių, sistema, kurią sudaro Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas ir apygardų administraciniai teismai.

Taigi, pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas - konstitucinės justicijos institucija, vykdanči konstitucinę teisminę kontrolę (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d., 2006 m. gegužės 9 d. nutarimai). Konstitucinis Teismas savo teisės aktuose (Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d., 2001 m. lapkričio 29 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. kovo 28 d. nutarimai) yra konstatavęs, kad, pagal savo kompetenciją vykdydamas savo konstitucinius įgaliojimus, Konstitucinis Teismas - *savarankiškas ir nepriklausomas teismas* - vykdo konstitucinį teisingumą, garantuoja Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje ir konstitucinį teisėtumą.

Konstitucinės justicijos institucijos, kuriai pagal Konstituciją pavesta vykdyti konstitucinę teisminę kontrolę, pavadinimas - Konstitucinis Teismas - yra *expressis verbis* įtvirtintas pačioje Konstitucijoje (Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas - valstybės valdžią įgyvendinanti institucija. E. Jarašiūnas teigia, jog „Konstitucinio Teismo veikla užtikrinant valstybės valdžios institucijų funkcionavimo konstitucingumą daro įtaką ir politiniam procesui“ (Vilnius, 1999, p. 27). Seimas, Respublikos Prezidentas, Vyriausybė neretai tiesiogiai vadinami politinėmis institucijomis.

Konstitucinis Teismas pagal Konstituciją sprendžia tik teisės klausimus. Konstitucinėje jurisprudencijoje pripažįstama, kad jis turi įgaliojimus pripažinti kitų valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų - Seimo, Respublikos Prezidento, Vyriausybės - teisės aktus prieštaraujančiais aukštesnės

galios teisės aktams, pirmiausia Konstitucijai, ir taip panaikinti šių aktų teisinę galią bei visam laikui pašalinti šiuos teisės aktus iš Lietuvos teisės sistemos. Anot K. Lapinsko, „toku savo sprendimu Teismas neišvengiamai įsiveržia į parlamento politinės veiklos bei politinių interesų sritį“ (Vilnius, 1995, p. 31). Tai, kad *tik* Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją, kuri saisto visas teisės aktus leidžiančias bei visas teisę taikančias institucijas, taip pat ir Seimą - Tautos atstovybę, akivaizdžiai liudija, kad Konstitucinis Teismas *yra valstybės valdžią įgyvendinanti institucija*.

Anot E. Kūrio, „politiniu ir pilietiniu požiūriu teisės konstitucingumo reikalavimas išreiškia ribotos valdžios idėją: virš politinės valios esama kažko, kam šioji privalo paklusti, virš ordinarinės teisės esama aukštesniosios teisės, kurios neatitinkančias nuostatas galima ir reikia šalinti iš teisės sistemos“ (Vilnius, 2002a, p. 12).

Taigi galima teigti, kad Konstitucinis Teismas *yra teisminė institucija ir valstybės valdžią įgyvendinanti institucija*.

1.2. Konstitucinio Teismo aktai, jų teisinė galia

Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 22 straipsnį, Konstitucinis Teismas priima 3 rūšių teisės aktus: *nutarimus, išvadas ir sprendimus*. Minėti teisės aktai yra Konstitucinio Teismo *baigiamieji aktai* - jais baigiama konstitucinės justicijos byla. Visus šiuos teisės aktus apima Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalyje vartojama bendrinė sąvoka „sprendimai“, reiškianti ir tai, kad Konstitucinis Teismas įgyvendina Konstitucijos jam priskirtą kompetenciją ir pareiškia savo valią, t. y. priima Konstitucinio Teismo baigiamąjį aktą (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas, 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas).

Konstitucinis Teismas, išnagrinėjęs bylą iš esmės dėl ginčijamo teisės akto konstitucingumo ar teisėtumo, priima *nutarimą*. V. Sinkevičius teigia, jog Konstitucinio Teismo nutarimai „turi didelę įtaką visam teisėkūros procesui, visų konstitucinių teisinių santykių subjektų veiklai“ (Vilnius, 2004b, p. 7). Konstitucinio Teismo nutarimas „savo teisine galia artimas Konstitucijai“ (Birmontienė T., Vilnius, 2002, p. 158).

Konstitucinio Teismo įstatymo numatytais atvejais baigiamasis Konstitucinio Teismo aktas vadinamas *išvada*. Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad Konstitucinis Teismas teikia išvadas:

- 1) ar nebuvo pažeisti rinkimų įstatymai per Respublikos Prezidento ar Seimo narių rinkimus;
- 2) ar Respublikos Prezidento sveikatos būklė leidžia jam ir toliau eiti pareigas;
- 3) ar Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys neprieštarauja Konstitucijai;
- 4) ar Seimo narių ir valstybės pareigūnų, kuriems pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai.

Konstitucinis Teismas atskirais klausimais, dėl kurių byla neišsprendžiama iš esmės, priima sprendimus.

Konstitucijos 7 straipsnyje yra nustatyta, jog „negalioja joks įstatymas ar kitas aktas priešingas Konstitucijai“. Pagal Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalį įstatymas (ar jo dalis) arba kitas Seimo aktas (ar jo dalis), Respublikos Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai. K. Lapinskas rašo: „M. Romeris, remdamasis H. Kelsen'o konstitucinės priežiūros doktrina, daro išvadą, kad nekonstitucingo įstatymo galios nutraukimas galimas tik ateičiai“ (Vilnius, 1997, p. 49). Tai reiškia, jog įstatymas yra „ne niekinis, bet nuginkijamas“ (Kelsen H., Vilnius, 2002, p. 138). Anot K. Lapinsko, įstatymo galios nutraukimo galimumas tik ateičiai „kelia pasitikėjimą įstatymu ir stiprina teisėtumą, sukuria teisinio saugumo pojūtį ir kelia pagarbą egzistuojančiai teisei sistemai“ (Vilnius, 1997, p. 49).

Konstitucinis Teismas savo 2003 m. gegužės 30 d., 2006 m. kovo 28 d. nutarimuose yra pažymėjęs, kad Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalis aiškintina kaip reiškianti, jog kiekvienas Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės išleistas arba referendumu priimtas teisės aktas (jo dalis), pripažintas prieštaraujančiu kuriam nors aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, yra visam laikui pašalinamas iš Lietuvos teisės sistemos, jis niekada nebegalės būti taikomas; Konstitucinio Teismo nutarimo pripažinti teisės aktą ar jo dalį nekonstituciniu galia negali būti įveikta pakartotinai priėmus tokį pat teisės aktą ar jo dalį.

Konstitucijos 107 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Konstitucinio Teismo sprendimai klausimais, kuriuos Konstitucija priskiria jo kompetencijai, yra galutiniai ir neskundžiami. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog formuluotė „yra galutiniai ir neskundžiami“ reiškia, kad „Konstitucinio Teismo nutarimai, išvados, sprendimai, kuriais yra baigiama konstitucinės justicijos byla, [...] yra privalomi visoms valdžios institucijoms, teismams, visoms įmonėms, įstaigoms bei organizacijoms, pareigūnams ir piliečiams, neišskiriant nė paties Konstitucinio Teismo: Konstitucinio Teismo baigiamieji aktai yra privalomi ir pačiam Konstituciniam Teismui, jie suvaržo Konstitucinį Teismą tuo atžvilgiu, kad jis negali jų pakeisti arba jų peržiūrėti, jeigu tam nėra konstitucinio pagrindo“ (2006 m. kovo 28 d. nutarimas).

Pagal Konstituciją konstitucinių nuostatų samprata, *argumentai*, išdėstyti Konstitucinio Teismo nutarimuose, taip pat kituose Konstitucinio Teismo aktuose - išvadose bei sprendimuose - saisto ir teisę kuriančias, ir teisę taikančias institucijas (pareigūnus), neišskiriant nė bendrosios kompetencijos ir pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų (Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 20 d. sprendimas, 2006 m. kovo 28 d. nutarimas). J. Žilys teigia, jog Konstitucinio Teismo suformuluoti argumentai ir motyvai yra „reikšmingi faktoriai, kurie daro įtaką konstitucinei teisei doktrinai, konstitucinės Valstybės koncepcijai bręsti“ (Vilnius, 2000, p. 77).

Anot E. Kūrio, pati Konstitucija pagal esmę ir prasmę yra aukščiausiaji teisė, „visų teisės aktų teisiškumo matas. Neatitinkantis Konstitucijos aktas liaujasi buvęs teise“ (Vilnius, 2003b, p. 2).

Taigi Konstitucinis Teismas, pagal pareiškėjų prašymus sprendamas konstitucinės justicijos bylas, turi konstitucinius įgaliojimus panaikinti atitinkamų teisės aktų (jų dalių) teisinę galią, jeigu jie prieštarauja aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai.

Vadinasi, galima daryti išvadą, kad: Konstitucinio Teismo aktai: *nutarimai, išvados, sprendimai* yra baigiamieji Teismo aktai, kurie pagal Konstituciją yra galutiniai ir neskundžiami, jie privalomi visoms valdžios institucijoms, teismams, visoms įmonėms, įstaigoms bei organizacijoms, pareigūnams ir piliečiams, neišskiriant nė paties Konstitucinio Teismo.

1.3. Konstitucinio Teismo kompetencija

Kaip jau buvo rašyta, Konstitucinis Teismas pagal Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalį ir 105 straipsnio 1 ir 2 dalis vykdo Valstybės valdžios institucijų - Seimo, Vyriausybės, Respublikos Prezidento - aktų konstitucingumo kontrolę.

Konstitucinėje teisėje yra išskiriami du konstitucingumo kontrolės¹ modeliai: *amerikietiškas* ir *europietiškas*.

Konstitucingumo kontrolės ištakos yra JAV teisinėje sistemoje. *Amerikietiškojo* konstitucingumo kontrolės modelio esmė yra ta, kad teismas, nagrinėdamas konkrečią bylą, gali pripažinti teisės normą prieštaraujančią Konstitucijai. Tokiu atveju remiamasi kita teisės norma ar teisiniu precedentu, o teisės norma, prieštaraujanti Konstitucijai, nėra teismo panaikinama ir nepripažįstama negaliojančia, tačiau jos netaikymas ją eliminuoja iš teisinės sistemos. Teisminis precedentas JAV turi įstatymo galią. Šią doktriną suformulavo JAV Aukščiausiojo Teismo teisėjas J. Marshall'as 1803 metais Marbury V. Madison byloje. Kitoje byloje – Norton V. Shelby County (1886), buvo paskelbta, kad nekonstitucinis įstatymas nėra įstatymas, nes jis nesuteikia jokios teisės, jokios gynybos, jokių pareigų. Vertinant iš teisinių pozicijų, toks įstatymas negalioja, kaip ir nepriimtas įstatymas. JAV tradiciją perėmė keletas pasaulio valstybių.

Europietiškas modelis dar yra vadinamas austriškuoju, nes jį moksliskai pagrindė austras H. Kelsenas. Modelio esmė yra ta, kad konstitucingumo kontrolę vykdo specialūs konstituciniai teismai.

Lietuvos Respublikoje pagal 1992 metų Konstituciją yra įtvirtintas *europietiškas* konstitucingumo kontrolės modelis - konstitucingumo kontrolės funkcija, kaip jau buvo minėta, patikėta Konstituciniam Teismui (Kūris E., 1998, p. 15; Jarašiūnas E., Vilnius, 2002c, p. 52 / Vilnius,

---

¹ Teisės literatūroje yra vartojami terminai „konstitucinė priežiūra“, „konstitucinė justicija“, „konstitucinė kontrolė“. Šiame darbe bus vartojama sąvoka „konstitucingumo kontrolė“, nes optimaliausiai atitinka Konstitucinio Teismo veiklos tikslą ir objektą (Šileikis E., Vilnius, 2003, p. 394).

2003, p. 43; Šedbaras S., Vilnius, 1996, p. 13 / Vilnius, 2002, p. 187; Žilys J., Lietuvos Konstitucinė teisė, Vilnius, 2002, p. 448; kt.).

Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Konstitucinis Teismas sprendžia, ar įstatymai ir kiti Seimo teisės aktai neprieštarauja Konstitucijai, o Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai - neprieštarauja Konstitucijai arba įstatymams. Konstitucijos 105 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta, jog „Konstitucinis Teismas nagrinėja ir priima sprendimą, ar neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti Seimo priimti aktai. Konstitucinis Teismas taip pat nagrinėja, ar neprieštarauja Konstitucijai ir įstatymams: 1) Respublikos Prezidento aktai; 2) Respublikos Vyriausybės aktai“.

Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalį kitų Konstitucijos nuostatų, viso konstitucinio teisinio reguliavimo, *inter alia* iš Konstitucijos kylančios visų teisės aktų hierarchijos kontekste, savo 2006 m. kovo 28 d. nutarime yra konstatavęs, kad „pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas turi išimtinę kompetenciją tirti ir spręsti, ar bet kuris Seimo, Respublikos Prezidento arba Vyriausybės aktas, taip pat bet kuris referendumu priimtas aktas (jo dalis) neprieštarauja bet kuriam aukštesnės galios aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, būtent: ar bet kuris konstitucinis įstatymas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, ar bet kuris įstatymas (jo dalis), taip pat Seimo Statutas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams, ar bet kuris Seimo poįstatyminis teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, Seimo statutui, ar bet kuris Respublikos Prezidento aktas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, ar bet kuris Vyriausybės aktas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams“.

Konstitucijos 106 straipsnis riboja Konstitucinio Teismo iniciatyvą. Savo iniciatyva pradėti proceso jis negali. P. Ragauskas tokį Teismo apribojimą vertina teigiamai ir kritikuoja kitų šalių konstitucinių priežiūros institucijų turimus įgaliojimus savo iniciatyva pradėti tyrimą: turėdamos tokias galias jos „sutrikdo valdžių pusiausvyrą ir tampa dominuojančia valdžia“ (Vilnius, 2004, p. 14). Minėtame Konstitucijos 106 straipsnyje yra ribojamas subjektų, turinčių teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą, ratas: Seimas, Seimo narių grupės (1/5 Seimo narių), Respublikos Prezidentas, Vyriausybė, Teismai.

Pagal LR Konstitucinio Teismo įstatymo 64 straipsnio 1 dalį, bylos dėl teisės akto atitikimo Konstitucijai nagrinėjimo Konstituciniame Teisme pagrindas yra teisiškai motyvuota abejonė, kad visas aktas ar jo dalis prieštarauja Konstitucijai: pagal *normų turinį* (viso ar dalies ginčijamo teisės akto nuostatų turinio prieštaravimas tam tikram Konstitucijos ar įstatymo nuostatos turiniui); pagal *reguliavimo apimtį* (valstybės valdžią įgyvendinančių subjektų įgaliojimų ar tam tikrų vertybių, nustatytų Konstitucijos ir įstatymų, ribojimo mastas); pagal *formą* (ginčijamo akto įforminimas ir Konstitucijoje nustatytos tam tikrus santykius reglamentuojančių aktų formos atitikimas); pagal

Konstitucijoje nustatytą *priėmimo, pasirašymo, paskelbimo ar įsigaliojimo tvarką* (ginčijamo akto atitiktis Konstitucijos nustatytiems tam tikrų aktų inicijavimo, svarstymo, priėmimo, keitimo, pasirašymo, kontrasignavimo, skelbimo ir įsigaliojimo pagrindams).

Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją. Ši funkcija tiesiogiai nėra nurodyta nei Konstitucijoje, nei Konstitucinio Teismo įstatyme. Konstitucinio Teismo funkcija - teisės aktų atitiktis Konstitucijai vertinimas - suponuoja tai. Vadinasi, iš pačios Konstitucijos kyla ir Konstitucinio Teismo išimtiniai įgaliojimai oficialiai aiškinti Konstituciją, savo jurisprudencijoje pateikti oficialią Konstitucijos nuostatų (Konstitucijos *normų ir principų*) sampratą - formuoti oficialią konstitucinę doktriną, kuri, anot E. Kūrio yra „sudedamoji konstitucijos dalis“ (Vilnius, 2003a, p. 9). V. Sinkevičius, cituodamas L. Vitgenšteina² rašo, jog „aiškinimas reikalingas tam, kad išvengtume nesusipratimo arba pašalintume tą nesusipratimą, kuris atsirastų, jeigu nebūtų paaiškinimo“ (Vilnius, 2005, p. 7). „Konstitucija nustato tam tikrų [...] visuomeninių santykių pagrindus, ji (dažniausiai) nebūna (ir negali būti) labai detali“ (Kūris E., Vilnius, 2002b, p. 22). „Konstitucinės normos – nepaprastai lakoniškos, glaustos, dažnai skamba kaip sentencija. [...] Todėl jos turi būti tikslinamos vadovaujantis visa Konstitucijos vertybių sistema“ (Jarašiūnas E., Vilnius, 1998b, p. 143). Konstitucinis Teismas savo 2003 m. gegužės 30 d. nutarime deklaravo, jog įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstitucijos nuostatas turi *tik* Konstitucinis Teismas. Nuo šio deklaravimo oficialus Konstitucijos aiškinimas tapo ne tik faktiškai, bet ir formaliai *išimtine* Konstitucinio Teismo kompetencija.

Konstitucinės jurisprudencijos ir joje formuojamos oficialios konstitucinės doktrinos raidai būdinga tai, kad „oficiali konstitucinė doktrina bet kuriuo konstitucinio teisinio reguliavimo klausimu yra formuojama ne „visa iškart“, bet „byla po bylos“, vienus tos doktrinos elementus (fragmentus), atskleistus ankstesnėse konstitucinės justicijos bylose priimtuose Konstitucinio Teismo aktuose, papildant kitais, atskleidžiamais Konstitucinio Teismo aktuose, priimamuose naujose konstitucinės justicijos bylose“ (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas). E. Kūris rašo, jog „konstitucinė jurisprudencija auga kaip koralas - sluoksnis ant sluoksnio“ (Vilnius, 2004, p. 129).

Taigi oficialios konstitucinės doktrinos formavimas – „laipsniškas ir nuoseklus procesas, kuris yra nenutrūkstamas ir niekuomet nebūna visiškai baigtas. [...] Formuluoiant vis naujas oficialios konstitucinės doktrinos nuostatas yra atskleidžiama Konstitucijoje - aukščiausiosios teisės akte įtvirtinto teisinio reguliavimo įvairovė ir pilnatvė“ (ten pat). E. Kūris teigia, jog „kuo daugiau oficialios konstitucinės doktrinos, *tuo labiau prognozuojamas Konstitucinis Teismas*“ (Vilnius, 2003a, p. 20).

---

² Vitgenšteinas L. Rinkiniai raštai. – Vilnius, 1995, p. 166.

Teismas, atskleisdamas Konstitucijos normų ir principų turinį bei prasmę, yra saistomas Konstitucijos - akto, įtvirtinančio vieningą ir darnią normų ir principų sistemą, sampratos.

Konstitucija yra vientisas aktas (Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalis). Konstitucinis Teismas yra konstatavęs: „visos Konstitucijos nuostatos tarpusavyje yra susijusios taip, kad vienu Konstitucijos nuostatų turinys lemia kitų jos nuostatų turinį; visos Konstitucijos nuostatos sudaro darnią sistemą; tarp Konstitucijoje įtvirtintų vertybių yra pusiausvyra; nė vienos Konstitucijos nuostatos negalima aiškinti vien pažodžiui, nė vienos Konstitucijos nuostatos negalima priešpriešinti kitoms Konstitucijos nuostatoms, aiškinti taip, kad būtų iškreiptas ar paneigtas kurios nors kitos konstitucinės nuostatos turinys, nes tuomet būtų iškreipta viso konstitucinio teisinio reguliavimo esmė, pažeista konstitucinių vertybių pusiausvyra“ (2006 m. birželio 6 d. nutarimas).

Taigi Konstitucinio Teismo formuojama oficiali Konstitucinė doktrina įtakoja pačios Konstitucijos sampratą. Ji, kartu su konstituciniu dokumentu, sudaro dinamišką, nuolat atsinaujinančią *gyvają konstituciją*. E. Kūris teigia, jog „Konstitucijos aiškinimas yra ne tik jos taikymo sąlyga – jis užtikrina, kad niekuomet nenutrūkstančioje konstitucinio reguliavimo raidoje fundamentalių konstitucinių nuostatų stabilumas derės su Konstitucijos dinamiškumu, interpretuojamu kaip jos gebėjimas atitikti kintančias socialines ir politines realijas“ (Vilnius, 2003b, p. 3). Realiai Konstitucijos yra „ *tiek ir tik tiek, kiek buvo išaiškinta Konstituciniam Teismui tiriant konkrečių teisės aktų atitikimą Konstitucijos nuostatoms*“ (Kūris E., Vilnius, 1999, p. 9). E. Kūrio teigimu, Konstitucinio Teismo Konstitucijos aiškinimas „neleidžia Konstitucijos raidei nustelbti Konstitucijos dvasios“ (Vilnius, 2003a, p. 6).

Šiame kontekste paminėtina, jog šiuo metu LR Konstitucinio Teismo veikla pasižymi *teisminių aktyvizmu*³ (Rauličkytė A., Vilnius, 2006, p. 140-142; kt.). LR Konstitucinio Teismo veikloje *teisminis aktyvizmas* pasireiškia Teismo argumentų „projekcija“ į ateitį.

Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstituciją, naudoja įvairius metodus. V. Mikelėnas (Vilnius, 1997, p. 3), kt. išskyrė teisės aiškinimo metodus: lingvistinį, sisteminį, istorinį, teleologinį, precedentinį, įstatymo leidėjo ketinimų, lyginamąjį, bendrųjų teisės principų, analoginį, loginį teisinį.

Konstitucinis Teismas savo aktuose yra ne kartą konstatavęs, jog Konstitucijos (ir apskritai teisės) negalima aiškinti vien pažodžiui, taikant tik lingvistinį (verbalinį) teisės aiškinimo metodą. Suabsoliutinus pažodinį (lingvistinį, verbalinį) Konstitucijos aiškinimą, kartu yra sumenkinamas visuminio konstitucinio teisinio reguliavimo turinys, ignoruojamos jeigu ir ne visos, tai bent kai kurios Konstitucijoje įtvirtintos, jos ginamos ir saugomos vertybės, galimai yra sudaromos prielaidos paminti tuos siekius, kuriuos Tauta įtvirtino referendumu priimtoje Konstitucijoje.

---

³ A. Rauličkytė pateikia teisminio aktyvizmo sąvoką pagal G. Craven (Judicial Activism: The Beginning of the End of the Beginning // (<http://www.samuelgriffith.org.au/papers/html/volume16/v16chap7.html>), p. 1): „procesas, kurio metu teisėjai priima sprendimus, kuriais sąmoningai, remiantis teisėjų asmeniniu supratimu apie susijusios politikos imperatyvus, formuojama teisė“ (Vilnius, 2006, p. 143).

Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad negalima suabsoliutinti ne tik pažodinio (lingvistinio, verbalinio), bet ir jokio kito Konstitucijos aiškinimo metodo. Teismas savo nutarimuose yra konstatavęs, kad aiškinant Konstituciją privalu taikyti įvairius teisės aiškinimo metodus: sistemini, bendrųjų teisės principų, loginį, teleologinį, įstatymų leidėjo ketinimų, precedentų, istorinį, lyginamąjį ir kt.; tik šitaip - visapusiškai - aiškinant Konstituciją galima sudaryti prielaidas realizuoti jos, kaip visuomenės sutarties ir aukščiausios teisinės galios akto, paskirtį, užtikrinti, kad nebus nukrypta nuo Konstitucijos prasmės, kad nebus paneigta Konstitucijos dvasia ir kad gyvenime bus įtvirtintos tos vertybės, kuriomis Tauta grindžia savo pačios priimtą Konstituciją (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. kovo 28 d. nutarimai).

Be teisės aktų konstitucingumo, Konstitucijos aiškinimo funkcijų, E. Jarašiūnas pastebi ir kitas: konstitucinių teisinių vertybių įtvirtinimas; taikdarystė socialiniame politiniame gyvenime; teisinis politinių konfliktų sprendimas; politinio proceso nepertraukiamumo arba politinės kaitos užtikrinimas; pedagoginė; žmogaus teisių apsauga; demokratijos užtikrinimas ir visuomenės demokratinės kultūros ugdymas; konstitucijos evoliucijos užtikrinimas; teisminės praktikos standartų tarptautinė sklaida (Vilnius, 1998b, p. 139-156).

Taigi galima daryti išvadas, kad:

- Lietuvos Konstitucijoje yra įtvirtintas *europietiškas* konstitucingumo kontrolės modelis, nes kontrolę atlieka speciali institucija – Konstitucinis Teismas.
- Konstitucinis Teismas ginčijamo teisės akto atitiktį Konstitucijai nagrinėja jeigu yra teisiškai motyvuota abejonė, kad aktas (jo dalis) Konstitucijai prieštarauja pagal: *normų turinį; reguliavimo apimtį; formą; Konstitucijos nustatytą priėmimo, pasirašymo ir įsigaliojimo tvarką.*
- Konstitucinis Teismas turi Konstitucinius įgaliojimus *oficialiai aiškinti Konstituciją*, ir tai įtakoja pačios Konstitucijos sampratą. Ši funkcija yra *išimtinė* Konstitucinio Teismo kompetencija.
- Konstitucinis Teismas atlikdamas minėtą funkciją, *naudoja įvairius metodus*: sistemini, bendrųjų teisės principų, loginį, teleologinį, lingvistinį, įstatymų leidėjo ketinimų, precedentų, istorinį, lyginamąjį ir kt.
- Konstitucinis Teismas atlieka ir kitas funkcijas: *konstitucinių teisinių vertybių įtvirtinimas; taikdarystė socialiniame politiniame gyvenime; teisinis politinių konfliktų sprendimas; politinio proceso nepertraukiamumo arba politinės kaitos užtikrinimas; pedagoginė; žmogaus teisių apsauga; demokratijos užtikrinimas ir visuomenės demokratinės kultūros ugdymas; konstitucijos evoliucijos užtikrinimas; teisminės praktikos standartų tarptautinė sklaida.*

1.4. Konstitucinio Teismo jurisdikcijos ribos

Šiame poskyryje trumpai bus aptartos Konstitucinio Teismo jurisdikcijos ribos.

Pagal Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalies ir 105 straipsnio 1 ir 2 dalių prasmę ir Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje nusistovėjusią praktiką Konstitucinis Teismas vertina *tik priimtus* teisės aktus. Pažymėtina, jog *priimtas* teisės aktas gali būti *įsigaliojęs ir neįsigaliojęs*.

Teismas tiria ne tik *priimto ir įsigaliojusio*, bet ir *priimto, bet dar neįsigaliojusio* įstatymo atitiktį Konstitucijai, nepriklausomai nuo to, kokia yra nustatyta jų taikymo pradžios data (Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas). Pabrėžtina, jog neįsigaliojęs įstatymas jau turi LR įstatymo statusą, visos procedūrinės galimybės jį tobulinti yra išnaudotos, trūksta tik termino suejimo. Paminėtina, jog bendrosios kompetencijos ir administraciniai teismai į Konstitucinį Teismą tokiu atveju kreiptis negali.

Konstitucinis Teismas tiria *nebegaliojančių* teisės aktų atitiktį Konstitucijai, nors anksčiau to nedarė. Ilgą laiką Konstitucinis Teismas tyrė tik galiojančių teisės aktų atitiktį Konstitucijai, vadovaudamasis LR Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalimi – „ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti“. Tai Teismas tiesiogiai nurodė 1995 m. liepos 5 d. sprendime, nors anksčiau tokios pozicijos laikėsi faktiškai. Kiek vėliau – 2000 m. balandžio 5 d. nutarime - Konstitucinis Teismas praplėtė savo galimybes pašalinti iš teisės sistemos negaliojančius teisės aktus, įtvirtindamas savo teisę nagrinėti ir netekusio galios teisės akto atitiktį Konstitucijai. Minėtame nutarime Teismas pabrėžė, jog teismui kreipusis su prašymu ištirti, ar teisės aktas neprieštarauja Konstitucijai ir įstatymui (nors ginčijamas teisės aktas ir yra pakeistas), o Konstituciniam Teismui neišsprendus šio klausimo iš esmės, nebūtų pašalintos teismui kilusios abejonės dėl teisės akto konstitucingumo. Teismas taip pat konstatavo, kad nepašalinus abejonių dėl byloje taikytino teisės akto konstitucingumo ir vadovavusis tokiu aktu sprendžiant bylą, galėtų būti pažeistos asmens konstitucinės teisės ir laisvės.

Konstitucinis Teismas 2002 m. rugpjūčio 21 d. nutarime pabrėžė, kad jeigu į Konstitucinį Teismą kreipiasi Teismas dėl teisės akto atitikties Konstitucijai, Konstitucinis Teismas turi pareigą išnagrinėti prašymą, nesvarbu, ginčijamas įstatymas arba kitas teisės aktas galioja ar ne. Jeigu į Konstitucinį Teismą kreipiasi ne Teismai, bet kiti Konstitucijos 106 straipsnyje nurodyti subjektai, Konstitucinis Teismas, *atsižvelgdamas į bylos aplinkybes*, gali pradėtą teiseną byloje nutraukti, tačiau turi teisę jos ir nenutraukti.

Būna atvejų, kai ginčijamą teisės aktą išleidusi institucija iš anksto numano nepalankų Konstitucinio Teismo sprendimą (nutarimas) ir tą aktą pakeičia *formaliai kitu, tačiau faktiškai įtvirtinančiu tas pačias nuostatas*. Tokiais atvejais Teismas nagrinėja ir šio – tik formaliai naujo –

teisinio reguliavimo atitiktį Konstitucijai (Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 21 d., 2001 m. lapkričio 29 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas savo 2000 m. balandžio 5 dienos nutarime konstatavo, kad pagal Konstituciją jis *nagrinėja teisės aktų atitiktį Konstitucijai nepriklausomai nuo to, ar jie pažymėti kokia nors slaptumo, konfidencialumo ar panašia žyma*. Konstitucinio Teismo įstatymo 18 straipsnyje nustatyta, jog „Konstitucinio Teismo nutarimas visada skelbiamas posėdžių salėje viešai.“ Konstitucinio Teismo posėdis, kuriame buvo nagrinėjamas Vyriausybės nutarimas, buvo uždaras, posėdis, kuriame buvo skelbiamas Konstitucinio Teismo nutarimas, buvo viešas. Konstitucinis Teismas konstatavo, jog „teisės norminiai aktai, reguliuojantys santykius, susijusius su konstitucinėmis žmogaus teisėmis ir laisvėmis bei jų įgyvendinimu, apskritai neturi būti žymimi jokiais slaptumo žymomis“ (2000 m. balandžio 5 d. nutarimas).

Teismas, tirdamas teisės akto atitiktį Konstitucijai, kartais pripažįsta, kad *aktas prieštarauja ne tik pareiškėjo nurodytiems, bet ir kitiems Konstitucijos straipsniams* (Konstitucinio Teismo 2001 m. birželio 13 d., 2002 m. sausio 14 d., 2003 m. gegužės 30 d., 2003 m. birželio 10 d. nutarimai). Pagal Konstituciją Teismas privalo nustatyti, ar ginčijamas aktas neprieštarauja *Konstitucijai kaip visumai*.

Konstitucinis Teismas, tirdamas ginčijamo poįstatyminio akto atitiktį Konstitucijai nustatęs, jog Konstitucijai prieštarauja *pareiškėjo neginčijamas įstatymas, kuriuo yra grindžiamas poįstatyminis aktas*, privalo tai konstatuoti. Toks Teismui reikalavimas kyla iš pačios Konstitucijos. Priešingu atveju nebūtų užtikrinama Konstitucijos viršenybė (Konstitucinio Teismo 2001 m. lapkričio 29 d. nutarimas).

Jeigu Konstitucinis Teismas nustato, kad Konstitucijai prieštarauja *įstatymo, kurio atitikties Konstitucijai pareiškėjas neginčija, nuostatos*, kuriomis įsiterpiama į ginčijamo įstatymo reguliuojamus visuomeninius santykius, Konstitucinis Teismas tai konstatuoja (Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas tiria ginčijamų teisės aktų atitiktį *konstituciniams principams*. Minėta, jog Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta, kad Konstitucija yra vientisas aktas. Konstitucinis Teismas laikosi pozicijos, kad Konstituciją sudaro ne tik jos tekstas, bet ir konstituciniai principai. Todėl Teismas tiria ginčijamų teisės aktų atitiktį Konstitucijai kaip visumai. Jeigu Teismas to nedarytų, jis nevykdytų savo pagrindinės misijos, nustatytos Konstitucijoje: užtikrinti Konstitucijos viršenybę ir Konstitucinį teisėtumą, apsaugoti kitas Konstitucijoje įtvirtintas vertybes.

Išvados:

- Konstitucinis Teismas tiria *priimtų ir įsigaliojusių, priimtų, bet dar neįsigaliojusių; nebegaliojančių; formaliai pakeistų bet faktiškai įtvirtinančių tas pačias nuostatas; nepriklausomai kokiomis žymomis bebūtų pažymėtų teisės aktų; pareiškėjo neginčijamų įstatymų, jeigu juo grindžiamas ginčijamas poįstatyminis aktas*, konstitucingumą. Taip pat *įstatymo, kurio atitikties Konstitucijai pareiškėjas neginčijo, nuostatų, kurios įsiterpia į*

ginčijamo įstatymo reguliuojamus santykius, konstitucingumą. Konstitucinis Teismas kartais pripažįsta, kad aktas prieštarauja ne tik pareiškėjo nurodytiems, bet ir kitiems Konstitucijos straipsniams.

2. KONSTITUCINIS ĮSTATYMAS KONSTITUCINIO TEISMO JURISPRUDENCIJOJE

Siekiant išsiaiškinti konstitucinių įstatymų Lietuvoje sampratą, šiame skyriuje plačiau bus analizuojama jos kaitos raida bei priėmimo praktika Lietuvoje: iki 1992 m. spalio 25 d. referendumu priimtos Konstitucijos, po jos iki 1996 m. birželio 20 d. LR Konstitucijos 47 straipsnio pakeitimo, ir po 1996 m. birželio 20 d. Bus trumpai apžvelgta teisės mokslinės literatūros analizė konstitucinių įstatymų sampratos klausimu, taip pat analizuojama konstitucinių įstatymų vieta Lietuvos teisinėje sistemoje.

2.1. Konstitucinių įstatymų samprata

Konstitucinių įstatymų institutą Lietuvoje nagrinėjo autoriai: Birmontienė T. (Lietuvos Konstitucinė teisė, Vilnius, 2002), Jovaišas K. (LR Konstitucijos komentaras, 2 d., Vilnius, 2002), Šileikis E. (Alternatyvi Konstitucinė teisė, Vilnius, 2003), Vaičaitis V. (Konstitucinių įstatymų fenomenas, Vilnius, 2004), Vaišvila A. (Teisės teorija, Vilnius, 2000), Vaitiekienė E. ir Vidrinskaitė S. (Lietuvos Konstitucinės teisės įvadas, Vilnius, 2001), Vansevičius S. (Valstybės ir teisės teorija, Vilnius, 2000), kt.

A. Vaišvila visus įstatymus pagal juridinę galią skirsto į „pagrindinius“ ir „paprastuosius“ (Vilnius, 2000, p. 248-250). Anot autoriaus, „pagrindiniai“ įstatymai yra Konstitucija, konstituciniai įstatymai ir ratifikuotos sutartys. Kalbėdamas apie konstitucinius įstatymus, autorius akcentuoja jų „itin svarbią valstybės gyvenimo sritį“ ir nurodo jų savybes: *ypatinga priėmimo ir keitimo procedūra, specifinis reguliavimo objektas, ypatinga vieta teisinėje sistemoje*.

Vadovėlyje „Lietuvos Konstitucinė Teisė“ (Vilnius, 2002) pabrėžiama, jog konstituciniai įstatymai yra *legislatyvinio pobūdžio teisės aktai*.

K. Jovaišas, komentuodamas Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalį, LR konstitucinius įstatymus *prilygina Konstitucijos pataisoms*. Tokia autoriaus pozicija kritikuotina. Konstitucijos pataisos yra sudedamoji Konstitucijos dalis, o konstituciniai įstatymai, pagal LR Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalį - ne. Pagal 1992 m. spalio 25 d. referendumu priimtą Konstituciją, konstitucinių įstatymų galia yra mažesnė negu Konstitucijos. Be to, paminėtina, jog Konstitucijos pataisų ir konstitucinių įstatymų priėmimo ir keitimo tvarka skiriasi, pastariesiems reikalavimai yra mažesni (tai bus aptarta vėliau). Kitaip vertintinas autoriaus kritikavimas Seimo bandymų Statute apibrėžti konstitucinių įstatymų institutą (Vilnius, 2002, p. 83-85).

E. Šileikis pateikia keturias konstitucinių įstatymų sampratos problemas: 1) *konstitucinių įstatymų sąrašo nustatymas*; 2) *šių įstatymų hierarchijos problema*; 3) *konstitucinio įstatymo detalizavimo paprastuoju įstatymu problema*; 4) *terminijos painumas* (Vilnius, 2003, p. 350-354).

E. Šileikis teigia, jog 1996 m. birželio 20 dienos Konstitucijos pataisa ir blanketinis konstitucinis įstatymas neatitinka Konstitucijos 69 straipsnio sampratos. Autoriaus nuomone, konstituciniai įstatymai pagal Konstituciją gali atsirasti tik iš Seimo nustatyto sąrašo (Vilnius, 2003, p. 351). Autorius rašo, jog tokio sąrašo Seimas iki šiol nenustatė ir tai „skatina tam tikrą *konstitucinį nihilizmą*⁴“ (Vilnius, 2003, p. 350-351). Kritiškai vertintinas autoriaus teiginys, jog vienas iš motyvų nustatyti šių įstatymų sąrašą yra „*prognozuoti konstitucinių įstatymų reglamentavimo dalyką*“ (ten pat).

E. Šileikis teigia, jog „nėra pagrindo vienareikšmiškai konstatuoti, kad negalioja joks įstatymas, priešingas konstituciniam įstatymui“ (ten pat), bet kitoje vietoje autorius tarsi pripažįsta, jog konstitucinis įstatymas užima hierarchiškai aukštesnę padėtį nei paprastasis įstatymas.

Taip pat kritiškai vertintinas E. Šileikio siūlymas Konstituciją keisti konstituciniu įstatymu, nors kitoje vietoje autorius pripažįsta, kad konstituciniai įstatymai Lietuvoje pagal savo statusą neprilygsta Konstitucijos pataisoms.

Taigi galima teigti, jog Lietuvos teisės moksle *dar nėra vieningos konstitucinių įstatymų sampratos*.

Toliau bus aptarta konstitucinių įstatymų Lietuvoje sampratos kitimo raida.

2.1.1. Konstitucinių įstatymų samprata nuo 1990 m. kovo 11 d. (nuo Nepriklausomybės atkūrimo) iki 1992 m. spalio 25 d. Konstitucijos priėmimo

Lietuvoje Konstitucinių įstatymų institutas atsirado po Nepriklausomybės atkūrimo 1990 metais.

1991 m. vasario 9 d. įvyko plebiscitas dėl valstybės suvereniteto ir valstybės formos. Lietuvos gyventojai pritarė nuostatai, kad Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė Respublika. Aukščiausioji Taryba – Atkuriamasis Seimas, įteisindamas tautos valią, pasirinko *konstitucinio įstatymo* formą, nepaisant to, kad tuo metu teisės aktai: Laikinis Pagrindinis įstatymas, Aukščiausiosios Tarybos reglamentas, kt., nenumatė konstitucinių įstatymų instituto ir jų priėmimo procedūros. V. Vaičaitis tokį pasirinkimą kildina iš kontinentinės Europos (ypač Prancūzijos) konstitucinės praktikos (Vilnius, 2004, p. 78). Paminėtina, jog norma „Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė Respublika“ buvo įtvirtinta 1992 metų Konstitucijos 1 straipsnyje.

---

⁴ Teisinis nihilizmas - visuomenės minties kryptis, neigianti teisės vertingumą ir laikanti ją menku visuom. santykių reguliuotoju (Namų advokatas, Vilnius, 2002, p. 875).

Šiame kontekste paminėtinas kitas teisės aktas: 1992 m. birželio 8 d. *konstitucinis aktas* „Dėl LR nesijungimo į postsovietines Rytų Sąjungas“. V. Vaičiūčio teigimu, šis aktas „Konstituciniu“ buvo pavadintas dėl siekio padidinti jo vidaus ir tarptautinį „svorį“. Autorius teigia, jog tokį įstatymo leidėjo elgesį galėjo lemti 1990 m. kovo 11 d. akto 5 dalis: „LR Aukščiausioji Taryba kaip suverenių galių reiškėja šiuo aktu pradeda realizuoti visą Valstybės suverenitetą“ bei steigiamojo susirinkimo teorija (Vilnius, 2004, p. 78-79).

Abu minėtus teisės aktus galima vadinti *steigiamosios galios aktais*. Pažymėtina, jog 1992 metų Konstitucijos 150 straipsnyje minėti aktai įvardinti kaip Konstitucijos sudedamoji dalis. Taigi Tauta, 1992 m. spalio 25 d. referendumu pritarė Konstitucijai, pritarė ir Jos sudedamajai daliai.

Taigi galima teigti, kad: 1991 m. vasario 11 d. konstitucinis įstatymas ir 1992 m. birželio 8 d. konstitucinis aktas yra *steigiamosios galios aktai*. 1992 metų spalio 25 d. referendumu priimtos Konstitucijos 150 straipsnyje minėti aktai įvardinti kaip *Konstitucijos sudedamoji dalis*.

2.1.2. Konstitucinių įstatymų samprata nuo 1992 m. spalio 25 d. Konstitucijos priėmimo iki 1996 m. birželio 20 d. Konstitucijos 47 straipsnio pataisos

1992 m. spalio 25 d. referendumu priimtos Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalyje yra suformuluota kitokia konstitucinių įstatymų samprata. Anot V. Vaičiūčio, tokia samprata Lietuvos teisinėje sistemoje yra teisinė naujovė, kuri iki tol neegzistavo (Vilnius, 2001, p. 16).

1992 m. spalio 25 d. referendumu priimtoje Konstitucijoje Konstituciniai įstatymai paminėti dviejuose straipsniuose: 69 ir 72. Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalyje yra teigiama, kad „Lietuvos Respublikos konstituciniai įstatymai priimami, jeigu už juos balsuoja daugiau kaip pusė visų Seimo narių, o keičiami ne mažesne kaip 3/5 visų Seimo narių balsų dauguma. Konstitucinių įstatymų sąrašą 3/5 Seimo narių balsų dauguma nustato Seimas“. Konstitucijos 72 straipsnio 2 dalyje nustatyta, jog Prezidento vetuotas konstitucinis įstatymas laikomas priimtu, jei už jį balsavo daugiau kaip 3/5 visų Seimo narių.

Toliau plačiau aptarsime *Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalyje numatyto konstitucinio įstatymo priėmimo ir keitimo tvarką*.

Pastebėta, jog Konstitucijos nustatyta konstitucinių įstatymų *ypatinga priėmimo ir keitimo tvarka*. Konstitucijos 69 straipsnio pirmojoje dalyje nustatyta: „Įstatymai Seime priimami laikantis įstatymo numatytos procedūros.“ Šios procedūros reglamentuojamos įstatymo galią turinčiame Seimo Statute ir būtent jo V dalyje, pavadintoje „Įstatymų leidybos procedūra“.

Konstitucinių įstatymų priėmimas pagal Konstituciją, kaip jau buvo minėta, susijęs su *kvalifikuota balsų dauguma*, kuri yra didesnė, nei to reikalaujama dėl paprastųjų įstatymų priėmimo

(Konstitucijos 69 straipsnio 2 dalis), bet mažesnė, nei to reikalaujama dėl Konstitucijos pataisų (Konstitucijos 148 straipsnis).

Konstitucijos 69 straipsnio 2 dalyje yra nustatytas įstatymų leidybos iniciatyvos subjektas, kuris yra tas pats tiek paprastiesiems įstatymams, tiek ir konstituciniams. Šiame kontekste reikalinga pabrėžti, jog Seimo Statute konstituciniai įstatymai traktuojami kaip legislatyviniai Seimo aktai, jiems priimti taikomos bendros įstatymų projektų priėmimo taisyklės, tačiau su tam tikra specifika, kuri išplaukia iš Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalies.

Taigi teisė inicijuoti konstitucinius įstatymus suteikiama *kiekvienam Seimo nariui, Respublikos Prezidentui, Vyriausybei bei 50 tūkstančių piliečių grupei*.

Įstatymo projektų pateikimo ir registravimo reikalavimai yra numatyti LR Seimo Statuto 19-20 skirsniuose ir jie yra vienodi tiek paprastiesiems, tiek konstituciniams įstatymams.

Konstitucinio įstatymo projekto pateikimo Seimo plenariniame posėdyje, jo svarstymo Teisės ir teisėtvarkos komitete reikalavimai yra šiek tiek griežtesni nei dėl paprastojo įstatymo. Pirmiausia pabrėžtina, kad pagal Seimo Statuto 170 straipsnio 2 dalį konstitucinių įstatymų projektai *negali būti svarstomi skubos ir ypatingos skubos tvarka*. Taip pat paminėtina, jog jeigu konstitucinio įstatymo projektas yra pateiktas kartu su Konstitucijos pataisų projektu, pirmiausia turi būti balsuojama dėl Konstitucijos pataisų.

LR Seimo Statuto 170 straipsnio 3 dalis nustato, kad prieš pradėdant svarstyti konstitucinio įstatymo projektą Seimo posėdyje, jis turi būti apsvarstytas pagrindiniame komitete ne vėliau kaip prieš 10 dienų ir išdalytas Seimo nariams bei įteiktas Respublikos Prezidentui ir Vyriausybei ne vėliau kaip prieš 7 dienas. Taigi konstituciniam įstatymui yra nustatyti *griežtesni reikalavimai negu paprastajam*, nes pastarojo projektą minėtame komitete reikalaujama apsvarstyti ne vėliau kaip likus 3 darbo dienoms iki svarstymo Seimo posėdyje, o Vyriausybei ir Respublikos Prezidentui apie jį reikia pranešti likus iki komiteto posėdžio ne mažiau kaip 2 darbo dienoms.

Kiti Konstitucinio įstatymo projekto svarstymo Seimo plenariniame posėdyje procedūriniai reikalavimai yra analogiški paprastųjų įstatymų projektų svarstymo reikalavimams.

Apie konstitucinio įstatymo priėmimui ir keitimui reikalingą kvalifikuotą balsų daugumą jau buvo kalbėta. Čia verta pridurti, kad 3/5 Seimo narių balsų dauguma politinėje sistemoje reikalauja pagrindinių parlamento frakcijų sutarimo, nes paprastai sunku tikėtis, jog viena partija turėtų tiek balsų.

Respublikos Prezidentas, kaip Valstybės Vadovas, paprastai dalyvauja įstatymų leidybos procese: jis, kaip jau buvo minėta, turi įstatymų leidybos iniciatyvos teisę. Kita labai svarbi Prezidento teisė šioje srityje yra įstatymų (taip pat ir konstitucinių) *promulgavimas* ir *vetavimas*. Konstitucijos 70 straipsnyje numatyta įstatymų promulgavimo (pasirašymo ir paskelbimo) tvarka taikoma ir konstituciniams įstatymams. Pagal Konstituciją ir Įstatymą „Dėl LR įstatymų ir kitų teisės aktų

skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ konstitucinis įstatymas įsigalioja tą pačią dieną, kai jis paskelbiamas „Valstybės žinių“ numeryje, jei pačiame įstatyme nenumatyta vėlesnė jo įsigaliojimo data.

Konstitucinio įstatymo Respublikos Prezidentas gali ir nepasirašyti. Jeigu Jis to nepadaro ir negražina įstatymo Seimui per 10 dienų, toks konstitucinis įstatymas įsigalioja jį pasirašius ir paskelbus „Valstybės žiniuose“ Seimo Pirmininkui.

Pagal Konstituciją Respublikos Prezidentas *turi teisę vetuoti konstitucinį įstatymą*, tačiau paminėtina, jog *iki šiol šia teise nepasinaudojo*. Autoriai Lukošaitis A. (Vilnius, 2005, p. 208), Ragauskas P. (Vilnius, 2004, p. 100), Tallat-Kelpša L. (Vilnius, 1998, p. 67), Vaišvila A. (Vilnius, 2000, p. 559), Vinkleris P. (Vilnius, 2002, p. 148), kt. teigia, jog apskritai Respublikos Prezidento Lietuvoje veto efektyvumas įstatymų leidyboje yra menkas.

Seimas Lietuvoje į Prezidento veto gali reaguoti trejopai:

- 1) „palaikyti Prezidento veto ir priimti įstatymą su Prezidento pataisomis;
- 2) atmesti Prezidento siūlomą pataisą ir iš naujo priimti vetuotą įstatymą;
- 3) „numarinti“ šį įstatymą, t. y. laikyti jį nepriimtu, išbraukiant jį iš politinės darbotvarkės“ (Tallat-Kelpša L., Vilnius, 1998, p. 61).

Pagal Konstitucijos 72 straipsnį, jei Prezidentas vetuoja konstitucinį įstatymą, Seimas tokiu atveju turi arba pritarti Prezidento siūlomoms konstitucinio įstatymo pataisoms, arba pritarti Seimo priimtai konstitucinio įstatymo redakcijai, jei už tai balsavo ne mažiau kaip 3/5 Seimo narių. Taigi Seimas gali „įveikti“ Prezidento veto dėl konstitucinio įstatymo ne mažesne nei 3/5 savo narių balsų dauguma. Šiuo atveju yra skirtumas nuo paprastojo Prezidento vetuoto įstatymo priėmimo: pagal Konstituciją, norint priimti Prezidento vetuotą paprastąjį įstatymą reikalaujama, kad tam pritartų ne mažiau kaip 1/2 visų Seimo narių.

Šiame kontekste dar pabrėžtina, jog Konstitucijos 72 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad įstatymus (taip pat ir *konstitucinius*), kurie buvo Seimo priimti įveikiant Prezidento veto, t. y. nesutinkant Prezidentui, vis tiek turi pasirašyti Respublikos Prezidentas. Šią Konstitucijos nuostatą kritikuoja A. Abramavičius (Vilnius, 2000), K. Jovaiša (Vilnius, 2002), kt. „Prezidentui turėtų būti palikta, kaip tai pasakyta Konstitucijos 71 straipsnio antrojoje ir ketvirtojoje dalyse, galimybė nepasirašyti tokio įstatymo. Tai būtų politinės tolerancijos aktas, nes Seimas, netgi parlamentinėje valstybėje, kokia yra Lietuva, negali būti sutapatinamas su Tauta, o Prezidentas, nors jo veto ir atmestas – su pralaimėjusia šalimi, įgaliota pasirašyti kapituliacijos aktą“ (Jovaiša K., Vilnius, 2002, p. 92-93).

Seimo Statute yra įtvirtinta konstitucinio įstatymo samprata. Nors pagal Konstituciją (76 straipsnis) Seimo Statuto reguliavimo objektas yra Seimo struktūra ir darbo tvarka, nuostatos, minėtu klausimu, yra įdomios. Statuto (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) 26 skirsnis pavadintas „Konstitucijos keitimas ir konstitucinių įstatymų projektų svarstymas“. Jo 168 straipsnio 1 dalyje

apibrėžtas konstitucinis įstatymas: 1) Konstitucijos 150 straipsnyje nurodyti įstatymai; 2) Konstitucijos pataisos; 3) tiesiogiai Konstitucijoje įvardyti įstatymai; 4) kiti konstitucines normas sukonkretinantys įstatymai. Darytina išvada, kad konstituciniai įstatymai minėtame akte traktuotini itin plačiai.

Seimo Statuto (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) 168 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad į konstitucinių įstatymų sąrašą „gali būti įrašyti ir jau priimti įstatymai, jeigu Seimas padarys išvadą, kad jie tokie yra pagal savo turinį bei svarbą“. Išskirtas elementas - reguliavimo srities svarba.

Taigi Seimo statuto 168 straipsnio nuostatos suformuoja keturias konstitucinių įstatymų rūšis:

- 1) Konstitucijos 150 straipsnyje nurodyti įstatymai - Konstitucijos 150 str. nurodoma, kad Konstitucijos sudedamąja dalimi yra 1991 m. vasario 11 d. Konstitucinis įstatymas „Dėl Lietuvos valstybės“; 1992 m. birželio 8 d. Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“; 2004 m. liepos 13 d. Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“;
- 2) Konstitucijos pataisos, reglamentuojamos Konstitucijos XIV skirsnyje;
- 3) Konstitucijoje įvardyti įstatymai ir nurodyti įstatyme dėl konstitucinių įstatymų sąrašo;
- 4) Konstitucines normas sukonkretinantys įstatymai, nurodyti įstatyme dėl konstitucinių įstatymų sąrašo.

Galima daryti išvadą, jog minėtame Seimo Statute konstituciniu įstatymu įvardijami skirtingos galios aktai: Konstitucijai savo galia prilygstančios Konstitucijos pataisos bei Konstitucijos 150 straipsnyje nurodyti įstatymai - sudedamoji Konstitucijos dalis; ir konstituciniai įstatymai, įrašyti į konstitucinių įstatymų sąrašą ir savo galia neprilygstantys Konstitucijai. Šiai nuomonei pritaria ir E. Vaitiekienė ir S. Vidrinskaitė, teigdamos, jog Seimo Statutas į konstitucinių įstatymų sampratą įtraukia „gana skirtingos teisinės prigimties teisės aktų grupes“ (Vilnius, 2001, p. 47-48).

Konstitucinis Teismas konstitucinių įstatymų institutą nagrinėjo tik keletą kartų (Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 8 d., 1994 m. gruodžio 1 d., 2000 m. spalio 18 d., 2001 m. balandžio 2 d., 2002 m. gruodžio 24 d., 2006 m. kovo 14 d. nutarimai). Dažniau Konstitucinio Teismo aktuose konstituciniai įstatymai yra paminėti tik nurodant Lietuvos teisės aktų hierarchijos sistemą: „Konstitucija, konstituciniai įstatymai, įstatymai“ (Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d., 1997 m. vasario 13 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas savo 1993 m. lapkričio 8 d. nutarime pateikė konstitucinių įstatymų klasifikaciją, pagal kurią prie konstitucinių įstatymų priskiriami *Konstitucijos 150 straipsnyje nurodyti įstatymai* bei *Konstitucijos pataisos*. Konstitucinis Teismas minėtame nutarime konstatavo, jog Konstitucijos 69 straipsnyje numatyta ypatinga šių įstatymų priėmimo ir keitimo procedūra gali būti taikoma *tik Seimui nustačius konstitucinių įstatymų sąrašą*.

1994 m. gruodžio 1 d. nutarime Konstitucinis Teismas apibrėžė konstitucinio įstatymo požymius:

- 1) ypatinga priėmimo ir keitimo tvarka (beje, šis požymis Konstitucinio Teismo jau buvo konstatuotas 1993 m. lapkričio 8 d. nutarime);
- 2) ypatinga jų vieta Lietuvos teisės sistemoje;
- 3) specifiniai jų normų santykiai su konstitucinėmis normomis.

Konstitucinis Teismas savo 2000 m. spalio 18 d. nutarime konstatavo, jog „jei įstatymas nėra įrašytas į konstitucinių įstatymų sąrašą, jo priėmimui negali būti taikoma konstitucinių įstatymų priėmimo tvarka, apibrėžta Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalyje“.

Konstitucinis Teismas savo aktuose: 1994 m. gruodžio 1 d., 1994 m. gruodžio 22 d. nutarimuose, konstatavo, kad, išskyrus Konstitucijos 69 straipsnyje nustatytą tvarką - jog Konstitucinių įstatymų sąrašą 3/5 Seimo narių dauguma nustato Seimas, bei Konstitucijos pataisų darymo tvarką, kitokia konstitucinių įstatymų nustatymo procedūra Konstitucijoje nenumatyta. Pažymėtina, jog Konstitucinis Teismas pateiktą Konstitucinių įstatymų sampratą *vėliau pakoregavo*.

T. Birmontienė rašo, jog „konstitucinės teisės teorijoje konstituciniais įstatymais dažnai yra vadinami Konstitucijos papildymai ar pataisos. [...] Konstitucinis įstatymas šiuo atveju yra Konstitucijos sudedamoji dalis, todėl ir suprantama kaip į ją integruota dalis“ (Lietuvos Konstitucinė teisė, Vilnius, 2002, p. 58). Minėta, jog LR Konstitucijos pataisų inicijavimas, priėmimo tvarka ir įsigaliojimas skiriasi nuo kitų įstatymų. Jis yra išdėstytas Konstitucijos XIV skirsnyje, skirtame Konstitucijos keitimui. Autorė *Konstitucijos pataisas ir 150 straipsnyje nurodytus konstitucinių įstatymų ir konstitucinį aktą išskiria į atskirą konstitucinės teisės šaltinių rūšį* (Lietuvos Konstitucinė teisė, Vilnius, 2002, p. 67).

T. Birmontienė teigia, kad Konstituciniai įstatymai, priimti pagal Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalį, sudarytų kitą įstatymų, savo galia neprilygstančių LR Konstitucijai, grupę (Lietuvos Konstitucinė teisė, Vilnius, 2002, p. 67). E. Šileikis (Vilnius, 2001) ir V. Vaičaitis (Vilnius, 2004) pritaria T. Birmontienei teigdami, kad iš Konstitucijos 69 straipsnio kildintinas konstitucinis įstatymas nėra sudedamoji Konstitucijos dalis.

Pažymėtina, jog Seimas nuo 1992 m. spalio 25 d. referendumu priimtos Konstitucijos iki 1996 m. birželio 20 dienos Konstitucijos 47 straipsnio 2 dalies pataisos bei *LR Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybėn subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo* (Žin., 1996, Nr. 64-1503) nėra priėmęs nė vieno konstitucinio įstatymo.

Vadinasi, galima daryti išvadą, kad:

- *Konstitucijos pataisos ir Konstitucijos 150 straipsnyje nurodyti konstitucinis įstatymas ir konstituciniai aktai išskirtini į atskirą konstitucinės teisės šaltinių rūšį. Konstituciniai įstatymai, priimti pagal Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalį, sudaro kitą įstatymų, savo galia neprilygstančių LR Konstitucijai, grupę.*

- Konstitucinis įstatymas, nuo 1992 m. spalio 25 d. Konstitucijos iki 1996 m. birželio 20 d. konstitucijos 47 straipsnio pataisos buvo suprantamas nevienareikšmiškai, tačiau akivaizdu, jog jam Konstitucijos nustatyta *ypatinga priėmimo bei keitimo tvarka (priėmimui bei keitimui reikalinga kvalifikuota balsų dauguma, kas nereikalinga paprastiesiems įstatymams)*, kuri lemia jo *ypatingą vietą teisinėje sistemoje*. Seimo Statute nustatyta konstitucinių įstatymų priėmimo procedūra yra susijusi su: *draudimu konstitucinio įstatymo projektą svarstyti skubos ir ypatingos skubos tvarka; konstitucinio įstatymo projekto pateikimo ir svarstymo griežtesniais reikalavimais* nei paprastiesiems įstatymams.
- Konstitucinis Teismas remdamasis *Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalimi* konstatavo, jog konstitucinis įstatymas gali atsirasti *iš prieš tai patvirtinto konstitucinių įstatymų sąrašo bei darant Konstitucijos pataisas*.

2.1.3. Konstitucinių įstatymų samprata nuo 1996 m. birželio 20 d.

Lietuvos Respublikai siekiant narystės Europos Sąjungoje (toliau - ES), iškilo klausimų dėl Konstitucijos 47 straipsnio, kuris teisę įsigyti žemę Lietuvoje nuosavybės teise suteikė tik Lietuvos piliečiams. Tai neatitiko Europos Bendrijos sutartyje numatyta Bendrijos piliečių teisei į lygybę nuosavybės įsigijimo srityje bei kapitalo judėjimo laisvei. 1996 metais Seimas, remdamasis Konstitucijos 148 straipsniu, pakeitė šį straipsnį, priimdamas Konstitucijos 47 straipsnio pakeitimo įstatymą, kurio 1 straipsniu buvo pakeista Konstitucijos 47 straipsnio 2 dalis, ir ji buvo išdėstyta taip: „Savivaldybėms, kitiems nacionaliniams subjektams, taip pat tiems ūkinę veiklą Lietuvoje vykdančioms užsienio subjektams, kurie nustatyti konstitucinio įstatymo pagal Lietuvos Respublikos pasirinktos europinės ir transatlantinės integracijos kriterijus, gali būti leidžiama įsigyti nuosavybėn ne žemės ūkio paskirties žemės sklypus, reikalingus jų tiesioginei veiklai skirtiems pastatams ir įrenginiams statyti bei eksploatuoti. Tokio sklypo įsigijimo nuosavybėn tvarką, sąlygas ir apribojimus nustato konstitucinis įstatymas (išskirta autoriaus – M. S.).“ Remiantis minėta nuoroda tuo pačiu metu buvo priimtas *LR Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybėn subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinis įstatymas (Žin., 1996, Nr. 64-1503)*.

Taigi Konstitucijos įtvirtinta konstitucinių įstatymų samprata nuo minėto konstitucinio Įstatymo priėmimo pasikeitė. Tai patvirtino ir Konstitucinis Teismas. Antai, savo *2001 m. balandžio 2 d.* nutarime Teismas kiek plačiau nagrinėjo konstitucinių įstatymų instituto klausimą. Jis pažymėjo, kad pagal Konstituciją konstituciniai įstatymai yra tie, kurie „*tiesiogiai nurodyti Konstitucijoje* (išskirta autoriaus - M. S.) ir yra priimti Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka, taip pat įstatymai, įrašyti į konstitucinių įstatymų sąrašą ir priimti Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka.“ Tokia konstitucinių įstatymų samprata įtvirtinta ir Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d., 2006 m. kovo 14 d. nutarimuose. Taigi konstituciniai įstatymai Lietuvos teisinėje sistemoje gali

atsirasti ne tik iš prieš tai patvirtinto konstitucinių įstatymų sąrašo, bet ir iš *blanketinės Konstitucijos nuorodos*.

Konstitucinis Teismas minėtame nutarime taip pat pažymėjo, jog „konstituciniai įstatymai turi neprieštarauti Konstitucijai, o įstatymai turi neprieštarauti Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams“.

Konstitucinis Teismas konstitucinių įstatymų institutą plačiausiai nagrinėjo savo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarime. Minėtame akte Teismas pasisakė konstitucinių įstatymų sąrašo formavimo bei kitais klausimais. Minėtame nutarime Teismas yra pakeitęs savo ankstesnę poziciją, jog konstituciniai įstatymai gali būti priimti *tik* prieš tai patvirtinus konstitucinių įstatymų sąrašą ir galutinai akceptavo blanketinių konstitucinių įstatymų priėmimo iš blanketinės Konstitucijos pataisos nuorodos galimybę. Teismo pozicijos pasikeitimą lėmė 1996 m. birželio 20 d. Konstitucijos 47 straipsnio pataisos turinys.

Minėta, jog 1996 m. birželio 20 d., priėmus Konstitucijos 47 straipsnio pakeitimo įstatymą, jo 1 straipsniu buvo pakeista Konstitucijos 47 straipsnio 2 dalis, kurioje buvo nustatyta, jog „sklypo įsigijimo nuosavybės tvarką, sąlygas ir apribojimus *nustato konstitucinis įstatymas* (išskirta autoriaus - M. S.)“. Taigi įstatymų leidėjui buvo nustatyta *pareiga* minėtus santykius sureguliuoti konstituciniu įstatymu ir tai reiškia, kad Seimas šiuo atveju *neturėjo pasirinkimo teisės*.

Konstitucinis Teismas 2002 m. gruodžio 24 d. nutarime konstatavo, jog *tik* Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalyje „nustatyta tvarka patvirtinus konstitucinių įstatymų sąrašą jame įrašyti įstatymai galės būti traktuojami kaip konstituciniai įstatymai, tik šiems įstatymams turės būti taikoma Konstitucijoje nustatyta jų priėmimo kvalifikuota balsų dauguma taisyklė“. Taip pat Teismas konstatavo, jog „kol tokio konstitucinių įstatymų sąrašo nėra, minėta konstitucinių įstatymų priėmimo tvarka negali būti taikoma nė vieno įstatymo priėmimui, išskyrus įstatymą, kuriuo nustatomas konstitucinių įstatymų sąrašas“. Tai reiškia, kaip yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas minėtame 2002 m. gruodžio 24 d. nutarime, jog kol konstitucinis įstatymas, kuriuo nustatomas konstitucinių įstatymų sąrašas, nėra priimtas, Seimas neturi įgaliojimų priimti jokio konstitucinio įstatymo, *nebent tas konstitucinis įstatymas būtų tiesiogiai nurodytas pačioje Konstitucijoje arba tai būtų konstitucinis įstatymas, kuriuo nustatomas konstitucinių įstatymų sąrašas*.

Tame pačiame nutarime Konstitucinis Teismas pasisakė, kaip jau buvo minėta, jog konstitucinių įstatymų sąrašas gali būti nustatomas tik konstituciniu įstatymu. Teismas tai argumentuoja: „pagal Konstituciją konstituciniai įstatymai negali būti keičiami ar panaikinami ne konstituciniais (t. y. paprastaisiais) įstatymais, [...] įstatymai turi neprieštarauti Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams“. Taigi Konstitucijos 47 straipsnio 2 dalyje *expressis verbis* įtvirtinta, jog tam tikri šioje dalyje nurodyti visuomeniniai santykiai reguliuotini konstituciniu įstatymu.

Pažymėtina, jog, kaip jau buvo minėta, Konstitucinis Teismas 2001 m. balandžio 2 d., 2002 m. gruodžio 24 d. ir 2006 m. kovo 14 d. nutarimuose pateikė konstitucinio įstatymo sampratą: 1) konstituciniai įstatymai, *tiesiogiai nurodyti Konstitucijoje ir priimti Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka*; 2) konstituciniai įstatymai, *įrašyti į konstitucinių įstatymų sąrašą ir priimti Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka*.

Teismas 2002 m. gruodžio 24 d., 2006 m. kovo 14 d. nutarimuose konstatavo, kad jeigu Konstitucijoje yra tiesiogiai nurodyti konstituciniai įstatymai, Seimui *kyla pareiga* juos priimti paisant Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalyje nustatyto daugiau kaip pusės visų Seimo narių balsų daugumos reikalavimo, o juos keisti paisant ne mažesnės kaip 3/5 visų Seimo narių balsų daugumos reikalavimo.

Galime konstatuoti, jog šiuo metu Lietuvoje yra nustatyta tik viena konstitucinių įstatymų reguliavimo sfera – žemės, vidaus vandenų ir miškų išsigijimo nuosavybės teise Lietuvos Respublikoje užsienio subjektams tvarka.

Lietuvoje buvo tik trys atvejai, kai Seimas priėmė konstitucinius įstatymus: 1996 m. birželio 20 d., 2002 m. birželio 20 d. ir 2003 m. kovo 20 d. Tenka pabrėžti, jog visi jie buvo priimti ydingai.

1996 m. birželio 20 d. Seimas, priimdamas *LR Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų išsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinį įstatymą*, formaliai laikėsi jo priėmimo raidės: 1) ne mažesne kaip pusės Seimo narių balsų dauguma priėmė minėtą konstitucinį įstatymą; 2) po to – ne mažesne kaip 3/5 Seimo narių balsų dauguma įtraukė jį į neegzistuojantį konstitucinių įstatymų sąrašą.

Pabrėžtina tai, jog Seimas, priimdamas minėtą konstitucinį įstatymą, formaliai įgyvendino Konstitucijos 69 straipsnio reikalavimus, tačiau kadangi Seimas savo legitimumą gavo ne iš neegzistuojančio konstitucinių įstatymų sąrašo, o iš pačios Konstitucijos normos, nebuvo jokios būtinybės jį įtraukti į konstitucinių įstatymų sąrašą, nes jis pagal savo statusą ir pavadinimą jau buvo konstitucinis.

Po 1996 m. birželio 20 d. priimto konstitucinio įstatymo, kitas buvo priimtas tik 2002 m. birželio 20 d.: „*Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos konstitucinis įstatymas*“. Analizuojant jo priėmimą tenka pažymėti, jog jis neatsirado iš Konstitucijos pataisos blanketinės nuorodos, taip pat iš konstitucinių įstatymo sąrašo. Jį priimant buvo padaryta klaidų: priėmimo metu buvo reikalauta tik daugiau nei pusės Seimo narių balsų; paprastuoju įstatymu, bet ne mažesne nei 3/5 balsų dauguma „įrašyti“ jį į neegzistuojantį konstitucinių įstatymų sąrašą. Konstitucinis Teismas savo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarime minėtą konstitucinį įstatymą pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai *pagal priėmimo formą*.

2003 m. sausio 23 d. Seimas antrąkart pakeitė Konstitucijos 47 straipsnį. Vienas iš tikslų tai daryti buvo panaikinti apribojimus ES piliečiams ir kitiems subjektams įsigyti Lietuvoje nuosavybės žemės ūkio paskirties žemę, vidaus vandenį ir miškus. Šioje redakcijoje suformuluota buvo kita

blanketinė nuoroda į konstitucinio įstatymo priėmimą: „žemę, vidaus vandenį ir miškus įsigyti nuosavybėn Lietuvos Respublikoje užsienio subjektai *gali pagal konstitucinį įstatymą*“ (išskirta autoriaus - M. S.). Čia paminėtina, kad minėtą pataisą lydintis konstitucinis įstatymas buvo priimtas 2003 m. kovo 20 d., o įsigaliojo 2003 m. balandžio 9 dieną. Taigi daugiau kaip mėnesį buvo susidariusi paradoksali teisinė situacija, kai 1996 m. konstitucinis įstatymas formaliai nebuvo panaikintas, nors jo Konstitucinis pagrindas - t. y. ankstesnė Konstitucijos 47 straipsnio 2 dalies redakcija su blanketine nuoroda į jį – nebegaliojo.

Paminėtina, kad 2003 m. kovo 20 d. konstitucinis įstatymas, kaip kiti, prieš tai paminėti, nebebuvo fiktyviai įrašytas į neegzistuojantį konstitucinių įstatymų sąrašą. Taip pat pabrėžtina tai, jog Seimas šioje situacijoje priėmė Konstitucijos 47 straipsnio 2 dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybėn subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo pakeitimo įstatymą. Pažymėtina, jog *pagal pavadinimą, Seimas konstitucinį įstatymą pakeitė paprastuoju įstatymu.*

Šiuo metu Lietuvoje galioja 2003 m. kovo 20 d. konstitucinis Įstatymas.

Tai, kas išdėstyta, leidžia daryti išvadą, jog: Konstitucijos įtvirtinta *konstitucinių įstatymų samprata* nuo Konstitucijos 47 straipsnio pataisos priėmimo 1996 m. birželio 20 d. *pasikeitė*: konstituciniai įstatymai gali atsirasti *ne tik iš prieš tai patvirtinto konstitucinių įstatymų sąrašo, bet ir iš blanketinės Konstitucijos nuorodos.*

2.2. Konstitucinių įstatymų vieta Lietuvos teisinėje sistemoje

Minėta, kad konstituciniai įstatymai pagal teisinę galią nusileidžia Konstitucijai. Tai konstatavo Konstitucinis Teismas 2002 m. gruodžio 24 d. nutarime: „konstituciniai įstatymai teisės aktų hierarchijoje turi žemesnę galią nei pati Konstitucija. Konstituciniu įstatymu negali būti apribota Konstitucijos ar kai kurių jos nuostatų galia“.

Konstitucinių įstatymų santykis su paprastaisiais įstatymais. Lietuvos mokslinėje teisės literatūroje šiuo klausimu nėra vieningos nuomonės. Minėtame vadovėlyje „Lietuvos Konstitucinė teisė“ teigiama, kad konstituciniai įstatymai yra „aukštesnės galios nei paprastieji įstatymai“ (Vilnius, 2002). Autorių Šileikio E. (Vilnius, 2003, p. 351-352), Vaičiūčio V. (Vilnius, 2004, p. 141), kt. teigimu, nėra pagrindo vienareikšmiškai teigti, jog konstituciniai įstatymai užima aukštesnę vietą hierarchinėje teisės aktų sistemoje nei paprastieji įstatymai. Autoriai tai argumentuoja: Seimas nėra patvirtinęs konstitucinių įstatymo sąrašo ir tai neatitinka Konstitucijos 69 straipsnio nuostatų. 1996 m. birželio 20 d. Seimas nusprendė Konstitucijos pataisoje suformuluoti blanketinę nuorodą į konstitucinį įstatymą ir po to priimti šį įstatymą, remiantis Konstitucijos blanketine norma.

Akcentuotina, jog Konstitucinis Teismas savo aktuose ne kartą yra pabrėžęs, kad konstitucinių įstatymų vieta teisinėje sistemoje yra ypatinga. Tai lemia pati Konstitucija (Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas). Visų pirma, su tokia Konstitucinio Teismo suformuluota nuostata

yra pagrindo sutikti dėl pačioje Konstitucijoje nustatytos *konstitucinio įstatymo priėmimo ir keitimo tvarkos*. Be to, Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad konstituciniais įstatymais reguliuojant tam tikrus santykius yra *siekiama didesnio tam tikrų reguliuojamų visuomeninių santykių stabilumo* (Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas minėtame nutarime taip pat yra pažymėjęs, jog pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas sprendžia *ar konstitucinis įstatymas neprieštarauja Konstitucijai* arba *įstatymas – konstituciniam įstatymui*. Tokia Teismo pozicija atsispindi ir minėto nutarimo pavadinime: „Dėl LR piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo atitikties LR Konstitucijai ir dėl šio įstatymo atitikties LR Konstitucijos 47 straipsnio antrojoje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų *konstitucinio įstatymo 8 straipsniui* (išskirta autoriaus – M. S.)“.

T. Birmontienė teigia, kad konstituciniai įstatymai, priimti pagal Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalį, yra aukštesnės galios nei paprastieji įstatymai (Lietuvos Konstitucinė teisė, Vilnius, 2002, p. 67). Taigi Lietuvos teisinėje sistemoje konstituciniai įstatymai užima aukštesnę vietą negu paprastieji įstatymai.

Konstitucinio įstatymo santykis su ratifikuotomis tarptautinėmis sutartimis. A. Vaišvilos pateiktą Lietuvos teisės aktų hierarchiją galima nubraižyti schematiškai: Konstitucija ⇒ konstituciniai įstatymai ⇒ ratifikuotos tarptautinės sutartys ⇒ paprastieji įstatymai ⇒ poįstatyminiai aktai (Vilnius, 2000, p. 248-250). P. Ragauskas sutinka su A. Vaišvilos teisės aktų hierarchija teigdamas, jog kolizijos atveju tarptautinės sutarties nuostatos pirmenybės prieš konstitucinių įstatymų nuostatas negali turėti, „nes ši kolizinė taisyklė įtvirtinta tik „paprasto“ įstatymo lygmeniu“ (Vilnius, 2004, p. 49). E. Šileikis pritaria P. Ragausko nuomonei (Vilnius, 2003, p. 345-346).

V. Vaičaitis nesutinka su A. Vaišvilos pateikta įstatymų hierarchija, teigdamas, jog ratifikuotos tarptautinės sutartys yra aukštesnėje pozicijoje už konstitucinius įstatymus. Autorius rašo, jog pagal tradicinę parlamentarizmo teoriją šių teisės šaltinių (konstitucinių įstatymų ir ratifikuotų tarptautinių sutarčių) teisinė galia turėtų būti vertinama analogiškai, nes „abu yra legislatyvinės Parlamento veiklos rezultatas“. Taip pat autorius pažymi, jog „šiulaikinė demokratine valstybė laikosi *pacta sunt servanta* principo, reiškiančio, kad sudaryta tarptautinė sutartis įpareigoja jos laikytis bei draudžia šalims nesilaikyti sutarties, vien remiantis savo vidaus teise“ (Vilnius, 2004, p. 138). Konstitucinis Teismas savo 2006 m. kovo 14 d. nutarime pabrėžė tarptautinių teisės principų ir normų svarbą: „pagal Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalį LR, įgyvendindama užsienio politiką, vadovaujasi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis, siekia užtikrinti šalies saugumą ir nepriklausomybę, piliečių gerovę ir pagrindines jų teises bei laisves, prisideda prie teise ir teisingumu pagrįstos tarptautinės tvarkos kūrimo“.

1999 metais Lietuvoje priimtas Tarptautinių sutarčių įstatymas, kuris numato, kad įstatymo ir ratifikuotos tarptautinės sutarties kolizijos atveju, pastaroji turi turėti prioritetą. Minėto įstatymo

11 straipsnio 2 dalyje teigiama, jog „jei ratifikuota tarptautinė sutartis nustato kitokias normas negu LR įstatymai, [...] taikomos tarptautinės sutarties nuostatos“. Šiame kontekste pabrėžtina, jog terminas „įstatymai“ neapima Konstitucijos, nes jos 7 straipsnyje teigiama, kad „negalioja joks kitas aktas, priešingas Konstitucijai.“

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos valstybės išikimybė visuotinai pripažintiems tarptautinės teisės principams buvo deklaruota dar 1990 m. kovo 11 d. priimtame Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos akte „*Dėl Lietuvos Nepriklausomos Valstybės atstatymo*“. Tai reiškia, kad „sava valia prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų laikymasis, pagarba visuotinai pripažintiems tarptautinės teisės principams (taip pat ir *pacta sunt servanda* principui) yra atkurtos nepriklausomos Lietuvos valstybės teisinė tradicija ir konstitucinis principas“ (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas savo 1995 m. sausio 24 d. išvadoje, 1995 m. spalio 17 d. nutarime bei 2002 m. balandžio 25 d., 2004 m. balandžio 7 d. sprendimuose yra konstatavęs, kad Seimo ratifikuotos tarptautinės sutartys *įgyja įstatymo galią*.

Konstitucinis Teismas 2006 m. kovo 14 d. nutarime apibrėžė ratifikuotų tarptautinių sutarčių vietą Lietuvos teisinėje sistemoje: „Konstitucijoje įtvirtintas principas, kad Lietuvos Respublika laikosi sava valia prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų, gerbia visuotinai pripažintus tarptautinės teisės principus, suponuoja tai, kad tais atvejais, kai nacionaliniuose teisės aktuose (*inter alia* įstatymuose ar *konstituciniuose įstatymuose*) nustatomas toks teisinis reguliavimas, kuris konkuruoja su nustatytoju tarptautinėje sutartyje, turi būti taikoma tarptautinė sutartis“.

P. Kūris teigia: „Ratifikuota Konvencija ir jos protokolai ne tik tapo sudėtine Lietuvos teisės sistemos dalimi, bet ir tiesioginio taikymo aktu, savo teisine galia prioritetą teikiančiu Konstitucijai, tačiau *viršijančiu kitus įstatymus* (išskirta autoriaus – M. S.)“ (Vilnius, 1999, p. 78).

Taigi darytinis išvados, kad:

- Konstituciniai įstatymai Lietuvos teisinėje sistemoje užima *aukštesnę vietą negu paprastieji įstatymai*.
- Konstitucinio Teismo nuostata, jog tais atvejais, kai įstatymuose (taip pat ir konstituciniuose) nustatomas toks teisinis reguliavimas, kuris konkuruoja su nustatytoju tarptautinėje sutartyje, turi būti taikoma tarptautinė sutartis, suponuoja išvadą, kad *tarptautinė sutartis nusileidžia tik Konstitucijai*.

Kaip jau buvo minėta šio darbo pirmame skyriuje, Konstitucinis Teismas tiria ar įstatymai ir poįstatyminiai teisės aktai atitinka Konstituciją pagal normų *turinį, reguliavimo apimtį, formą* bei Konstitucijoje ir įstatymuose nustatytą *priėmimo, pasirašymo, paskelbimo ir įsigaliojimo tvarką*.

Toliau bus analizuojama įstatymų ir poįstatyminių teisės aktų tyrimas Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pagal minėtus kriterijus, pateikiant Teismo argumentus bei motyvus.

3. ĮSTATYMAS KONSTITUCINIO TEISMO AKTUOSE

„Įstatymas – svarbus teisės šaltinis. Jam tenka ypatingas, t. y. Konstitucijos įtvirtintus pagrindus įgyvendinančio svarbiausio teisinio akto, vaidmuo“ (Jarašiūnas E., Vilnius, 2002b, p. 242). „Įstatymas yra Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir Seimo statuto nustatyta tvarka išleistas pirminis teisinis aktas, išreiškiantis įstatymo leidėjo valią ir turintis aukščiausiąją teisinę galią“ (Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas). A. Vaišvila (Vilnius, 2000, p. 248), S. Vansevičius (Vilnius, 2000, p. 121), kt. taip pat pabrėžė įstatymo elementus: *pirminis teisės aktas, aukščiausia teisinė galia*. „Ši galia grindžiama tuo, kad tautos įgalioto įstatymų leidėjo - Seimo priimtame įstatyme išreiškiama tautos valia svarbiausiais visuomenės gyvenimo klausimais“ (Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 26 d. nutarimas).

Konstitucijos 67 straipsnio 2 punkte nustatyta, kad Seimas leidžia įstatymus. Jarašiūnas E. (Vilnius, 1997, p. 4), Ragauskas P. (Vilnius, 2003, p. 20), Šileikis E. (Vilnius, 2003, p. 428), kt. teigia, jog įstatymų leidyba yra *Seimo pagrindinė paskirtis*. Konstitucinis Teismas 2002 m. birželio 19 d. nutarime konstatavo, kad „leisti įstatymus yra viena svarbiausių Seimo, kaip Tautos atstovybės, funkcijų, jo konstitucinė kompetencija“.

Pabrėžtina, jog „Seimo savarankiškumą riboja Konstitucijoje nustatyta Seimo kompetencija, taip pat pareiga laikytis Konstitucijos ir galiojančių įstatymų“ (Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas).

3.1. Įstatymų konstitucingumo tyrimas pagal *normų turinį*

Neleidžiama „įstatymu laikyti akto, kuriame formuluojamos taisyklės pagal savo turinį prieštarautų Konstitucinėms nuostatoms“ (Ragauskas P., Vilnius, 2004, p. 27).

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra konstatuota, kad įstatymai privalo būti aiškūs, nuoseklūs, vidiniai neprieštaringi. P. Leonas teigė, jog jeigu kuri teisės normos dalis yra „perdaug neaiški, neapribota, [...] ji duoda progos kilti nesusipratimams“ (Kaunas, 1931, p. 205). E. Jarašiūnas rašo: „jeigu įstatymo tekstas neaiškus, negalima nuspręsti, kokia taisyklė nustatyta, koks įstatymo normos turinys. Todėl teisę taikanti institucija ar pareigūnas [...], aiškindamas įstatymo turinį, nustato konkretaus elgesio taisyklę“ (Vilnius, 1997, p. 6). Anot V. Sinkevičiaus, „įstatymuose vartojamų sąvokų neapibrėžtumas [...] sunkina teisės normų taikymą, mažina jų efektyvumą, skatina teisinį nihilizmą“ (Vilnius, 1996, p. 3).

Nagrinėdamas, ar neprieštarauja Konstitucijai LR valdininkų įstatymo 20 straipsnio 3 dalies norma, Konstitucinis Teismas pažymėjo (1998 m. kovo 10 d. nutarimas), kad ginčijamo Įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje esama keleto tarpusavyje susijusių, bet iš esmės savarankiškų normų: vienoje jų

yra įtvirtinta, kad „B“ lygio valdininkai, nesutikdami su Seimo, Respublikos Prezidento, Vyriausybės vykdoma politika, sprendimais ar veiksmais, jei jų veiksmų kritika, pateikta per instancijas darbo tvarka, nedavė teigiamų rezultatų, *gali atsistatydinti*; kitoje įtvirtinta, kad „B“ lygio valdininkai *netenka tarnybos*, kai apie savo nesutikimą su Seimo, Respublikos Prezidento, Vyriausybės vykdoma politika, sprendimais ar veiksmais (jų veiksmų kritika) pareiškia per visuomenės informavimo priemones, politinius ir kitus visuomeninius renginius. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad ginčijamo Įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje vartojamoms teisinėms sąvokoms *akivaizdžiai trūksta aiškumo*: „negalima vienareikšmiškai suvokti ginčijamos normos dispozicijos. Toks netikslus įstatyminis sureguliuojimas sudaro prielaidas tam, kad pati administracija, taikydama įstatymą, nusistato normos turinį. Kita vertus, esant tokiam normos dispozicijos neapibrėžtumui normoje yra numatyta imperatyvi sankcija: valdininkas privalo atsistatydinti, o jeigu atsistatydinti atsisako, jis atleidžiamas iš darbo“. Dėl tokio įstatyminio sureguliuojimo neapibrėžtumo, „normos dispozicijos ir sankcijos tarpusavio nesuderinimo valstybės tarnyboje atsiranda teisinis neaiškumas ir netikrumas, nėra garantuojama valdininko teisių apsauga. [...] Jis taip pat nesiderina su konstituciniais žmogaus teisių apsaugos principais, iš jų ir tuo, kad ribojimai gali būti nustatomi tik įstatymu, nepažeidžiant pusiausvyros tarp siekiamo tikslo ir teisės apribojimo“. Konstitucinis Teismas, dėl minėtų argumentų, pripažino, kad ginčijamo Įstatymo 73 straipsnio 2 dalis prieštarauja Konstitucijai.

E. Jarašiūnas pažymi, kad „neaiškūs, neapibrėžti įstatymo tekstai neatitinka Konstitucijos“ (Vilnius, 1997, p. 6). Autorius pateikė vieną iš privalomų Europos žmogaus teisių teismo reikalavimų įstatymui: „norma negali būti laikoma „įstatymu“, jei ji nėra suformuluota pakankamai aiškiai“⁵ (ten pat). LR Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad „*teisinis reguliavimas visais atvejais turi būti aiškus, jis negali kelti dviprasmybių, todėl sąvokos teisės aktuose turi būti vartojamos tiksliai, pagal jų tikrąją prasmę* (išskirta autoriaus – M. S.)“ (2000 m. vasario 10 d. nutarimas).

Reikia pažymėti, jog Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje *ne visada neapibrėžtą, vidiniai prieštarinę teisės normą pripažįsta prieštaraujančią Konstitucijai*. Tai sprenddamas Teismas atsižvelgia į teisinio reguliavimo visumą, į nagrinėjamos bylos aplinkybes, į tai, ar dėl neaiškaus teisinio reguliavimo nėra pažeidžiamos žmogaus teisės ir laisvės, kt. Antai, 1999 m. kovo 4 d. nutarime Konstitucinis Teismas, tyręs LR Įstatymo „Dėl SSRS valstybės saugumo komiteto (NKVD, NKGB, MGB, KGB) vertinimo ir šios organizacijos kadrinių darbuotojų dabartinės veiklos“ 2 straipsnio konstitucingumą, *nepripažino* Jo prieštaraujančią Konstitucijai, tačiau konstatavo: „*Dėl tokio įstatyminio reguliavimo nenuoseklumo, nesuderinamumo gali iškilti problemų įgyvendinant ginčijamo Įstatymo normas* (išskirta autoriaus – M. S.)“.

---

⁵ Sunday Times bylos nutarimas, p. 31, &49; bylos Silver ir kiti nutarimas, p. 33, &97 ir &88; Malone byla &66, 1984 m. rugpjūčio 2 d.

Konstitucinis Teismas tirdamas įstatymų, kuriose nustatytas teisinis reguliavimas yra gana dviprasmiškas ir gali būti nevienodai aiškinamas, konstitucingumą, kartais pateikia tokį įstatymo interpretavimą, kuriam esant įstatymo nuostata neprieštarautų Konstitucijai. Tokiais atvejais Teismas naudoja formuluotes: „tik taip suprantant įstatymo nuostatą ji neprieštarauja Konstitucijai“ (1997 m. kovo 12 d. nutarimas); „ši įstatymo nuostata negali būti suprantama kaip reiškianti [...]“ (1999 m. lapkričio 23 d. nutarimas); „kitoks įstatymo nuostatų interpretavimas iškreiptų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą“ (2000 m. gegužės 8 d. nutarimas); kt. E. Jarašiūnas pastebi, jog „tokiais sprendimo būdais neretai naudojasi Vokietijos, Ispanijos, Lenkijos Konstituciniai Teismai“ (Vilnius, 1997, p. 6).

E. Šileikis teigia, kad įstatymų leidėjas be konstitucinio pagrindo negali siaurinti konstitucinių piliečio teisių (Vilnius, 2002, p. 194). Taigi *Seimas įstatymu negali susiaurinti teisės apimties, palyginti su ta, kuri nustatyta Konstitucijoje. Toks įstatymas neatitiktų Konstitucijos*. Tirdamas, ar Konstitucijai neprieštarauja LR Savivaldybių administracinės priežiūros įstatymo 3 straipsnio 4 dalis (2002 m. gruodžio 10 d. redakcija), kurioje nustatyta, kad „Vyriausybės atstovas negali dalyvauti politinių partijų ir politinių organizacijų veikloje“, Konstitucinis Teismas konstatavo (2006 m. balandžio 14 d. nutarimas), jog Konstitucijos 35 straipsnio 1 dalyje piliečiams laiduojama teisė laisvai vienytis į *inter alia* politines partijas, jei šių tikslai ir veikla nėra priešingi Konstitucijai ir įstatymams. Tai yra viena pagrindinių demokratinės valstybės piliečio teisių.

2000 m. gruodžio 21 d. nutarime Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad „Konstitucijoje laiduojama teisė savo valia nuspręsti, priklausyti ar nepriklausyti kuriai nors politinei partijai; asmuo šią konstitucinę teisę įgyvendina laisva valia, o ši asmens laisva valia yra pamatinis narystės politinėse partijose principas“.

Teismas analizuojamame 2002 m. gruodžio 10 d. nutarime taip pat konstatavo: „Piliečių konstitucinė teisė laisvai vienytis į *inter alia* politines partijas ir politines organizacijas [...] nėra absoliuti, ji gali būti ribojama įstatymu, tačiau ne daugiau, negu leidžia pati Konstitucija.“ Analizuojamoje byloje Teismas pažymėjo, kad „nei Konstitucijoje *expressis verbis* yra nustatytas, nei iš jos nuostatų gali būti kildinamas draudimas politinių partijų ar politinių organizacijų nariais būti ir (arba) jų veikloje dalyvauti Vyriausybės atstovams. Tokio draudimo negalima nustatyti įstatymu arba kitu teisės aktu“. Konstitucinis Teismas ginčijamą Įstatymą pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai.

Kitoje byloje nagrinėdamas, ar Konstitucijai neprieštarauja LR žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 7 straipsnio 7 dalis (2001 m. kovo 13 d. redakcija), kurioje nustatyta, kad „atlygintinos moralinės žalos dydis [...] negali būti didesnis kaip dešimt tūkstančių litų“, Konstitucinis Teismas pažymėjo (2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas), jog maksimali dešimties tūkstančių litų suma buvo „fiksuoja, pastovi ir nepriklausė nuo finansinės, ekonominės konjunktūros, gyvenimo lygio pokyčių, kitų veiksnių (išskirta autoriaus – M. S.)“ ir konstatavo, kad „įstatymų leidėjas neturi konstitucinių įgaliojimų nustatyti kokių nors

maksimalių atlygintinos valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtais veiksmais asmeniui padarytos žalos dydžių, kurie suvaržytų teismą ir neleistų priteisti teisingo atlyginimo už tą asmens patirtą moralinę žalą. Jeigu toks teisinis reguliavimas būtų nustatytas, būtų apriboti *inter alia* Konstitucijos 109 straipsnyje įtvirtinti teismo įgaliojimai vykdyti teisingumą, nepaisoma konstitucinės žalos atlyginimo sampratos, įtvirtintos *inter alia* Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje, konstitucinių teisingumo ir teisinės valstybės principų“. Teismas ginčijamą teisės normą pripažino prieštaraujančia Konstitucijai.

Anot J. Žilio, „teisės normos kūrėjas negali ignoruoti [...] Konstitucijoje įtvirtintų [...] Konstitucinių nuostatų“ (Vilnius, 2000, p. 85). Taigi *Seimas Įstatyme negali nustatyti tokių reikalavimų (sąlygų), kuriais būtų iškreipti ar paneigti Konstitucijoje įtvirtinti reikalavimai*. Nagrinėdamas, ar Konstitucijai neprieštarauja LR Prezidento rinkimų įstatymo 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) nuostata: „jeigu nuo jo pašalinimo iš užimamų pareigų ar jo Seimo nario mandato panaikinimo praėjo mažiau kaip 5 metai“, Konstitucinis Teismas konstatavo (2004 m. gegužės 25 d. nutarimas), kad „pagal Konstituciją asmuo, kuris šiurkščiai pažeidė Konstituciją, sulaužė priesaiką, padarė tokį nusikaltimą, kuriuo kartu šiurkščiai pažeidė Konstituciją, sulaužė priesaiką ir dėl to apkaltos proceso tvarka buvo pašalintas iš Respublikos Prezidento [...] pareigų [...], pagal Konstituciją niekada negali būti renkamas Respublikos Prezidentu“. Taip pat „*niekada negali užimti tokių Konstitucijoje nurodytų pareigų, kurių ėjimo pradžia yra susijusi su Konstitucijoje numatytos priesaikos davimu* (išskirta autoriaus – M. S.)“. Taigi, ginčijamo Įstatymo minėta teisės normos nuostata nesiderina su Konstitucijos reikalavimu.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad Respublikos Prezidento priesaikos sulaužymas kartu yra ir šiurkštus Konstitucijos pažeidimas, o šiurkštus Konstitucijos pažeidimas kartu yra ir priesaikos sulaužymas (Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas, 2004 m. kovo 31 d. išvada). Teismas analizuojamame nutarime pabrėžė, kad Respublikos Prezidento „priesaika nėra vien formalus ar simbolinis aktas. [...] Duota priesaika turi konstitucinę teisinę reikšmę ir sukelia konstitucinius teisinius padarinius“. Konstitucinis Teismas ginčijamo Įstatymo 2 straipsnio 2 dalies minėtą nuostatą pripažino prieštaraujančia Konstitucijai.

Pažymėtina, jog šiame poskyryje pateikti pavyzdžiai nėra reti LR Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje.

Išvados:

- Įstatymai privalo būti *aiškūs, nuoseklūs, vidiniai neprieštaringi*. LR Konstitucinis Teismas tokius įstatymus *ne visada pripažįsta prieštaraujančiais Konstitucijai*. Tai sprenddamas Teismas atsižvelgia į teisinio reguliavimo visumą, į nagrinėjamos bylos aplinkybes, į tai, ar dėl neiškaus teisinio reguliavimo nėra pažeidžiamos žmogaus teisės ir laisvės, kt.

- Įstatymu *negalima susiaurinti* teisės apimties, palyginti su ta, kuri nustatyta Konstitucijoje. Toks įstatymas neatitiktų Konstitucijos.
- Seimas Įstatyme negali nustatyti tokių reikalavimų (sąlygų), kuriais būtų *iškreipti ar paneigti* Konstitucijoje įtvirtinti reikalavimai. Toks įstatymas Konstitucinio Teismo būtų pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai.

3.2. Įstatymų konstitucingumo tyrimas pagal *reguliavimo apimtį*

Konstitucijos 67 straipsnis įtvirtina išimtinę Seimo teisę leisti įstatymus. *Įstatymų normomis reguliuojami svarbiausi visuomenės gyvenimo klausimai* (Jarašiūnas E., Vilnius, 1997, p. 4; kt.). Konstitucijos 94 straipsnio 2 punkte nustatyta, kad *Vyriausybė vykdo įstatymus ir kitus Seimo nutarimus - poįstatyminiais aktais detalizuoja ir sukonkretina įstatymo normas*. LR Konstitucijoje įstatymų leidybos delegavimas nenumatytas, todėl Vyriausybė gali priimti *tik* poįstatyminius teisės aktus (Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas). E. Šileikis pažymėjo, jog įstatymų leidybos delegavimas LR būtų galimas *tik* prieš tai pakeitus Konstituciją (Vilnius, 2003, p. 315).

Jau M. Romeris pastebėjo, jog kiekviena Valstybės valdžia turi vykdyti tik tas funkcijas, kurios numatytos Konstitucijoje ir įstatymuose (Vilnius, 1994). Taigi leidžiant įstatymus privalu „griežtai laikytis nustatytų kompetencijos ribų“ (Ragauskas P., Vilnius, 2004, p. 43). Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad *jei Konstitucijoje yra tiesiogiai nustatyti konkrečios valstybės valdžios institucijos įgaliojimai, nė viena kita institucija negali iš jos šių įgaliojimų perimti, o institucija, kurios įgaliojimai Konstitucijoje nustatyti, negali jų perduoti ar atsisakyti; tokie įgaliojimai negali būti pakeisti ar apriboti įstatymu*. Tirdamas, ar Konstitucijai neprieštaruoja LR kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat garantijų ir lengvatų, numatytų Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, įstatymo 7 straipsnio 1 dalis (1999 m. gruodžio 23 d. redakcija), kurioje nustatyta, kad atlyginimo už atskirus nekilnojamojo turto objektus (žemę, mišką, vandens telkinius, ūkinės-komercinės paskirties pastatus ir jų priklausinius, gyvenamuosius namus, jų dalis, butus) dydžius, jo mokėjimo terminus ir tvarką kasmet, patvirtinus valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinius rodiklius, *nustato Vyriausybė*, atsižvelgdama į valstybės finansines išgales, įskaitant naujus valstybės turtinius įsipareigojimus ir valstybės pajamų šaltinius, Konstitucinis Teismas konstatavo (2005 m. rugpjūčio 23 d. nutarimas), kad ginčijamo Įstatymo teisės normoje nebuvo įtvirtinta kriterijų, pagal kuriuos Vyriausybė galėtų nustatyti, kokia įstatymų leidėjo numatytų lėšų dalis per atitinkamą įstatyme nustatytą laikotarpį yra skiriama už įstatyme numatytus atskirus nekilnojamojo turto objektus (jų rūšis) atlyginti mokant pinigines kompensacijas, ir tai reiškia, jog įstatymų leidėjas Vyriausybei perdavė savo konstitucinius įgaliojimus: *„įstatymų leidėjas save konstituciškai nepagrįstai suvaržė ir*

konstituciškai nepagrįstai išplėtė Vyriausybės įgaliojimus (išskirta autoriaus – M. S.)“. Toks teisinis reguliavimas nesuderinamas su konstituciniu valdžių padalijimo principu.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra daug nutarimų, kuriuose Teismas nagrinėjo įstatymų, reglamentuojančių žmogaus teises ir laisves, konstitucingumą.

Anot T. Birmontienės, žmogaus teisės – „šiulaikinės civilizacijos esminė vertybė“ (Lietuvos Konstitucinė teisė, Vilnius, 2002, p. 274). Todėl, „vienas pagrindinių pilietinės visuomenės tikslų yra apsaugoti ir garantuoti žmogaus teises“ (Mesonis G. ir Vaišvila A., Vilnius, 2000, p. 34). T. Birmontienė pagal teisių turinį žmogaus teises grupuoja į „pilietines (asmenines), politines, ekonomines, socialines ir kultūrines“ (Vilnius, 1998, p. 130-132; Lietuvos konstitucinė teisė, Vilnius, 2002, p. 281).

Konstitucinis Teismas 1995 m. spalio 26 d. nutarime pažymėjo, kad demokratinėje visuomenėje *prioritetas teikiamas žmogui*, todėl visa, kas susiję su pagrindinėmis žmogaus teisėmis ir laisvėmis, *reguliuojama įstatymais*. Beje, kaip pastebėjo A. Vaišvila, „šiulaikinių demokratiškos Europos valstybių konstitucijoms būdinga įtvirtinti žmogaus teisių vertybinį prioritetą“ (Vilnius, 2002, p. 65).

Taigi *Seimas įstatymu negali nustatyti nepagrįstų draudimų, kurie ribotų žmogaus teises ir laisves*. Tirdamas, ar Konstitucijai neprieštarauja LR pataisos darbų kodekso (toliau - PDK) 41 straipsnio 2 dalis (1997 m. liepos 2 d. redakcija), kurioje buvo įtvirtinta nuostata: „nuteistųjų korespondencija turi būti cenzūruojama“, Konstitucinis Teismas konstatavo (2003 m. kovo 24 d. nutarimas), jog pagal minėtos teisės normos prasmę, privalėjo būti cenzūruojama visa asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, korespondencija, išskyrus PDK 50 straipsnio 2 dalyje (1999 m. birželio 3 d. redakcija) nurodytas išimtis (prokurorui, valstybės institucijoms ir Europos Žmogaus Teisių Teismui adresuoti pasiūlymai, pareiškimai ir skundai necenzūruojami ir išsiunčiami per vieną parą nuo jų gavimo momento), nepriklausomai nuo to, „ar demokratinėje visuomenėje toks nuteistųjų susirašinėjimo neliečiamumo apribojimas buvo būtinas, ir nevertinant, kokio tikslo tuo buvo siekiama ir ar toks apribojimas proporcingas siekiamam tikslui“. Taigi ginčijamoje teisės normoje nustatytas nuteistųjų korespondencijos cenzūravimo teisinis reguliavimas sudarė prielaidas pažeisti asmens konstitucinę teisę į susirašinėjimo neliečiamumą. Teismas, atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, pripažino ginčijamos teisės normos nuostatos „nuteistųjų korespondencija turi būti cenzūruojama“ ta apimtimi, kuria buvo nustatytas privalomas laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų korespondencijos cenzūravimas įstatyme neįtvirtintus tokio cenzūravimo pagrindus, prieštaraujančia Konstitucijos 22 straipsniui.

Žmogaus teisės „esant tam tikroms sąlygoms gali būti ribojamos“ (Birmontienė T., Vilnius, 1998, p. 130). Konstitucinis Teismas 2000 m. gruodžio 6 d., 2001 m. spalio 2 d. nutarimuose yra konstatavęs, kad įstatymų leidėjas, nustatydamas teisinį reguliavimą, kuriuo yra apribojamos asmenų

nuteistų laisvės atėmimu, žmogaus teisės ir laisvės, taip pat ir jų teisė į susirašinėjimo neliečiamumą, yra saistomas *Konstitucijos*. Pagal Konstituciją nuteistųjų teisę į susirašinėjimo neliečiamumą galima apriboti *tik įstatymu*, kuriame turi būti nurodyti tokio apribojimo pagrindai, tvarka. Apribojimas turi būti toks, kad *tarp pasirinktų priemonių ir siekiamo teisėto ir visuotinai svarbaus tikslo būtų protingas santykis*. Šiam tikslui pasiekti gali būti nustatytos tokios priemonės, kurios būtų pakankamos ir asmens teisės bei laisvės ribotų ne daugiau, negu yra būtina.

P. Ragauskas pabrėžė, jog „įstatymas yra laisvės užtikrinimo priemonė, tad varžyti ją turėtų tik tuomet, kai tai reikalinga jos apsaugai“ (Vilnius, 2004, p. 30). Antai 2002 m. kovo 14 d., 2002 m. rugsėjo 19 d., 2002 m. spalio 23 d. nutarimuose Konstitucinis Teismas konstatavo, jog žmogaus teisių ir laisvių ribojimas galimas tik tada, kai „ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; laikomasi konstitucinio proporcingumo principo“.

Kitoje byloje Konstitucinis Teismas tyrė LR žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo (2004 m. liepos 15 d. redakcija) 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto, kuriame nustatyti leidžiamos įsigyti nuosavybės teise žemės ūkio paskirties žemės plotų maksimalūs dydžiai: fiziniams asmenims – 300 ha, juridiniams asmenims – 2000 ha, konstitucingumą (2006 m. kovo 30 d. nutarimas), ir konstatavo, kad „negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kai leistinos įsigyti nuosavybės teise žemės ūkio paskirties žemės sklypų maksimalūs dydžiai skirtingiems subjektams būtų nustatyti ne pagal konstituciškai pagrįstus kriterijus (išskirta autoriaus – M. S.), nes tuomet būtų sudarytos prielaidos pažeisti kai kurių iš tų subjektų konstitucines teises“. Iš bylos medžiagos matyti, kad tarp juridinių ir fizinių asmenų, siekiančių pagal ginčijamą Įstatymą įsigyti žemės ūkio paskirties žemės, nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kurie pateisintų leidžiamos įsigyti nuosavybės teise žemės ūkio paskirties žemės plotų maksimalų dydį. „Toku teisiniu reguliavimu *fiziniai asmenys yra diskriminuojami juridinių asmenų atžvilgiu*, yra ribojamos jų galimybės konkuruoti žemės ūkio rinkoje, neproporcingai suvaržoma jų verslo laisvė“. Teismas ginčijamą Įstatymą pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai.

D. Jočienė atkreipia dėmesį, jog „nediskriminacijos principas yra *vienas svarbiausių žmogaus teisių apsaugos elementų* (išskirta autoriaus – M. S.)“, kuriam ypač didelis dėmesys skiriamas tiek tarptautinėje teisėje, tiek ir ES teisėje (Vilnius, 2003, p. 62). V. Sinkevičius pažymėjo, jog „įstatymuose nustatomas teisinis reguliavimas turi būti grindžiamas teisingumu, teisinis reguliavimas negali tenkinti tik kurios nors vienos visuomenės grupės ar vieno asmens interesus ir kartu paneigiant kitų interesus“ (Vilnius, 2004a, p. 131). „Įstatymai turi būti „lygus matas“ visiems asmenims“ (Ragauskas P., Vilnius, 2004, p. 21). Konstitucinis Teismas 1997 m. gegužės 6 d. nutarime yra konstatavęs, kad „*esant pakankamai motyvuotam ir pagrįstam reikalui, atskiroms subjektų grupėms įstatymu* (išskirta autoriaus

– M. S.) galima nustatyti specialų teisinį statusą ar įtvirtinti tam tikrus teisinės padėties ypatumus. Tai reiškia, kad konstitucinis asmenų lygybės principas nepaneigia pačios galimybės skirtingai traktuoti žmones atsižvelgiant į jų statusą“. P. Ragauskio žodžiais tariant, „įstatymu asmens teisės galima apriboti tik tiek, kiek to reikia „visų teisėms“ apsaugoti“ (Vilnius, 2004, p. 50).

„Teisė ginti savo teises nepriklausomame ir bešališkame teisme – viena iš svarbiausių pagrindinių teisinių garantijų“ (Jarašiūnas E., Vilnius, 1998a, p. 204). Todėl Seimas *įstatymu negali apriboti ar paneigti asmens, manančio, kad jo Konstitucinės teisės pažeistos, teisės kreiptis į Teismą. Toks aktas (jo dalis) neatitiktų Konstitucijos*. Nagrinėdamas, ar neprieštarauja Konstitucijai LR Peticijų įstatymo 10 straipsnio 4 dalis, kurioje nustatyta, jog „Seimo, savivaldybės tarybos sprendimas atsisakyti tenkinti skundą dėl peticijų komisijos sprendimo nepripažinti kreipimosi peticija ar peticijos nepriimti nagrinėti *yra galutinis ir neskundžiamas* (išskirta autoriaus – M. S.)“, Konstitucinis Teismas konstatavo (2006 m. sausio 26 d. nutarimas), jog toks teisinis reguliavimas reiškia, kad „tokių Seimo, savivaldybės tarybos sprendimų *negalima apskusti teismui net ir tais atvejais, kai šie sprendimai, pareiškėjo manymu, nėra grindžiami Peticijų įstatyme ar kituose įstatymuose nustatytais pagrindais arba yra grindžiami tokiais pagrindais, kurie Peticijų įstatyme ar kituose įstatymuose nėra nustatyti* (išskirta autoriaus – M. S.)“. Tokiu teisiniu reguliavimu yra „savaržomas asmens konstitucinės teisės kreiptis į teismą dėl jo pažeistų konstitucinių teisių ar laisvių gynimo ir piliečių konstitucinės teisės apskusti valstybės įstaigų sprendimus įgyvendinimas. Kartu suvaržomas ir konstitucinės piliečių peticijos teisės įgyvendinimas“. Konstitucinis Teismas ginčijamo Įstatymo teisės normą pripažino prieštaraujančia Konstitucijai.

2002 m. liepos 2 d. nutarime Konstitucinis Teismas pažymėjo, jog „*pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi pareigą nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad visus ginčus dėl asmens teisių ar laisvių pažeidimo būtų galima spręsti teisme* (išskirta autoriaus – M. S.). Gali būti nustatyta ir ikiteisminė ginčų sprendimo tvarka. Tačiau negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų paneigta asmens, manančio, kad jo teisės ar laisvės pažeidžiamos, teisė ginti savo teises ar laisves teisme“. Konstitucinis Teismas 2000 m. gegužės 8 d. nutarime konstatavo, kad „asmeniui jo pažeistų teisių gynība teisme *garantuojama nepriklausomai nuo jo teisinio statuso* (išskirta autoriaus – M. S.), kad teisme turi būti ginamos asmenų pažeistos teisės ir teisėti interesai *nepriklausomai nuo to, ar jie yra tiesiogiai įtvirtinti Konstitucijoje, ar ne* (išskirta autoriaus – M. S.)“. E. Šileikis pažymėjo, jog „teisminė žmogaus savignyba – veiksmingiausias [...] konstitucinių individo [...] teisių ir laisvių gynimo būdas“ (Vilnius, 2003, p. 532).

„Žmogaus teisių problemas lemia Konstitucijoje numatytų įstatymų nebuvimas [...]“ (Birmontienė T., Vilnius, 1998, p. 134). *Įstatymų leidyboje pasitaiko atveju, kai Seimo išleistame įstatyme nėra įtvirtintos pagal Konstituciją privalomos įtvirtinti nuostatos*. Konstitucinis Teismas 2003 m. gegužės 6 d. sprendime konstatavo, jog „jeigu įstatymuose (jų dalyse) nėra nustatytas tam

tikras teisinis reguliavimas, Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus tirti tų įstatymų (jų dalių) atitiktį Konstitucijai tais atvejais, kai tuo, kad tas teisinis reguliavimas nėra nustatytas būtent tuose įstatymuose (jų dalyse), *gali būti pažeidžiami Konstitucijos principai ir (arba) normos* (išskirta autoriaus – M. S.)“. Antai Konstitucinis Teismas, tirdamas LR Seimo statuto 259 straipsnio atitiktį Konstitucijai (1999 m. gegužės 11 d. nutarimas), konstatavo, kad ginčijamo teisės akto 259 straipsnyje nenustatyta, kad asmuo, kurio atžvilgiu vykdoma apkalta, turi teisę dalyvauti procese kaip subjektas, kuriam pateiktas kaltinimas, ir gintis. Šiuo atveju tokių teisių neįtvirtinimas Statute reiškia, kad jos yra ribojamos: „asmeniui, kuriam taikoma apkalta, neužtikrinama teisė būti supažindintam su kaltinimu, dėl kurio sprendžiamas jo pašalinimo iš pareigų ar jo Seimo nario mandato panaikinimo klausimas, negarantuojama teisė būti supažindintam su svarstymo Seime tvarka, teisė turėti gynėjus arba kitus atstovus, pateikti įrodymus, turinčius reikšmės sprendžiant jo konstitucinės atsakomybės klausimą, teisė dalyvauti ginčiuose, paskutinės replikos teisė, taip pat baigiamojo žodžio teisė. Toks procesas, kuriame neužtikrinamos minėtosios teisės, neatitinka konstitucinės apkaltos sampratos“.

Teisės į gynybą apkaltos procese turėjimas neturi ir negali priklausyti nuo teismo paskirtos bausmės rūšies. Asmuo gali pats atsisakyti pasinaudoti savo teisėmis, tačiau neleistina, kad Seimo statute nebūtų įtvirtinta asmens teisė į gynybą ir nereglamentuota šios teisės įgyvendinimo tvarka. Konstitucinis Teismas analizuojamame nutarime konstatavo, kad Statuto 259 straipsnis vertintinas kaip pažeidžiantis nuteisto asmens, kurio konstitucinės atsakomybės klausimas sprendžiamas, teises ir dėl to prieštaraujantis Konstitucijai.

Seimas įstatymu negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį asmuo, įgyvendindamas vieną konstitucinę teisę, netektų galimybės įgyvendinti kitą konstitucinę teisę. Toks įstatymas Konstitucinio Teismo būtų pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai. Nagrinėdamas, ar Konstitucijai neprieštarauja LR žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmis, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punktas, Konstitucinis Teismas konstatavo (2000 m. birželio 30 d. nutarimas), kad ginčijamoje teisės normoje „teisė į žalos atlyginimą numatyta tik asmenims, kurių atžvilgiu apkaltinamasis nuosprendis buvo įsiteisėjęs ir po to panaikintas, ir taip yra paneigiama teisė į žalos atlyginimą asmenims, kurie dėl apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo taip pat patyrė materialinę ar moralinę žalą, bet jų atžvilgiu priimtas apkaltinamasis nuosprendis panaikintas jam dar neįsiteisėjęs, t. y. apeliacine tvarka“. Minėta teisės norma teisiškai ydinga ir tuo atžvilgiu, kad neteisėti teismo veiksmai siejami tik su tam tikru procesiniu veiksmu, t. y. su procesiniu sprendimu panaikinti apkaltinamąjį nuosprendį.

Taigi ginčijamo Įstatymo teisės normoje nustatytas teisinis reguliavimas ydingas dėl to, kad jis suponuoja ir tokią teisinę situaciją, kai *asmuo, įgyvendindamas savo konstitucinę teisę kreiptis į teismą* (teisę, kad jo byla būtų išnagrinėta apeliacine tvarka), *negali įgyvendinti kitos savo konstitucinės teisės* (teisės, kad jam būtų atlyginta padaryta materialinė ir moralinė žala).

Pažymėtina, jog teisės galiojimas yra vienas iš svarbiausių teisės teorijos ir teisės apskritai aspektų. V. Vaičaitis teigia, jog plačioji teisės galiojimo samprata yra siejama su *faktiniu teisės normos galiojimu* (Vilnius, 2000, p. 27). Todėl kuriant teisės norminį aktą būtina įvertinti, ar yra sudarytos sąlygos projektuojamoms normoms ar jų dariniams realizuoti. „Neleistina, kad naujos normos galiotų tik formaliai⁶“ (Dapšys A. ir Ragauskas P., Vilnius, 2000, p. 43). Įstatymai privalo būti tokie, kad jais būtų galima pasinaudoti. Taigi, *Seimas įstatymu tvirtindamas biudžetą, privalo numatyti lėšas, būtinas priimtiems įstatymams įgyvendinti*. Antai tirdamas, ar Konstitucijai neprieštarauja 2001 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas (2000 m. gruodžio 19 d. redakcija), Konstitucinis Teismas konstatavo (2002 m. sausio 14 d. nutarimas), jog Konstitucijoje įtvirtintas savivaldybių veiklos savarankiškumas pagal Konstitucijos ir įstatymų apibrėžtą kompetenciją suponuoja tai, kad *jeigu įstatymais savivaldybėms perduodamos valstybės funkcijos, taip pat jeigu joms įstatymais arba kitais teisės aktais sukuriamos pareigos, turi būti numatomos ir šioms funkcijoms (pareigoms) reikalingos lėšos*. Pagal Konstituciją „savivaldybės privalo vykdyti įstatymus, taigi ir įstatymus, kuriais savivaldybės įpareigojamos vykdyti joms perduotas valstybės funkcijas“.

Teismas taip pat konstatavo, jog pareiškėjo nurodytos Vietos savivaldos įstatymu (1998 m. lapkričio 24 d. redakcija) valstybės deleguotos savivaldybių funkcijos - civilinė metrikacija, civilinė ir priešgaisrinė sauga - vėlesnėje Vietos savivaldos įstatymo 2000 m. spalio 12 d. redakcijoje, nors ir vadinamos kitaip, yra numatytos kaip savivaldybių valstybinės (perduotos savivaldybėms) funkcijos, kurioms ginčijamame Įstatyme *lėšos atskirai nėra nurodytos*. Anot Konstitucinio Teismo, tai suponuoja, kad šiuo Įstatymu nėra užtikrinama, jog savivaldybės galės deramai vykdyti joms perduotas funkcijas. Ginčijamas Įstatymas Teismo buvo pripažintas prieštarujančiu Konstitucijai.

Kitoje byloje Konstitucinis Teismas konstatavo, kad „pagal Konstituciją valstybė turi laikytis priimtų įsipareigojimų, tinkamai ir laiku juos vykdyti. [...] Konstituciniai teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principai suponuoja valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti asmenų teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius“ (2005 m. rugpjūčio 23 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad „*konstitucinis teisėtų lūkesčių apsaugos principas įpareigoja įstatymų leidėją užtikrinti jurisprudencijos tęstinumą ir reguliavimo pataisomis nepaneigti asmens įgytų teisių, teisėtų interesų ir teisėtų lūkesčių* (išskirta autoriaus – M. S.)“.

Antai tirdamas Vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų Įstatymo 11 straipsnio 2 dalies (2000 m. gruodžio 21 d. redakcija)

---

⁶ M. Romeris pastebėjo, jog „formalūs įstatymai, kurie vadinami įstatymais tikrai todėl, kad jie yra įstatymų leidėjo daromi ir, kad jie savo galia yra sulyginti su įstatymais, bet materialine prasme nėra įstatymai“ (Vilnius, 1994, p. 29).

konstitucingumą, Konstitucinis Teismas (2003 m. liepos 4 d. nutarimas), palyginęs ginčijamo Įstatymo (2000 m. gruodžio 21 d. redakcija) teisės normą su ginčijamo Įstatymo (1994 m. gruodžio 13 d. redakcija) 11 straipsnyje įtvirtintu teisiniu reguliavimu, konstatavo, kad „pareigūnams ir kariams, išėjusiems iš tarnybos, buvo sumažintas paskirtos, o tais atvejais, kai pensija paskirta ir mokama, taip pat ir mokėtos pensijos dydis. [...] Pagal Konstituciją paskirtos ir mokamos pensijos gali būti mažinamos tik valstybėje susidarius ypatingai situacijai, kai objektyviai trūksta lėšų, būtinų pensijoms mokėti. Tokiu atveju paskirtos ir mokamos pensijos gali būti mažinamos tokiu mastu, koku būtina užtikrinti gyvybiškai svarbius visuomenės interesus, apsaugoti kitas konstitucines vertybes“. Tai gali būti daroma *tik įstatymu ir nepažeidžiant Konstitucijos* (Konstitucinio Teismo 2002 m. balandžio 23 d. nutarimas). Ginčijamą Įstatymą Teismas pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai.

Pasitaiko, kad Seimas įstatyme nustato tokias sąlygas, kurios visuomenei ir valstybei yra finansiškai nepakeliamos. Antai tirdamas, ar atitinka Konstituciją LR įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 14 straipsnis (1993 m. sausio 12 d. redakcija), Konstitucinis Teismas pažymėjo (2003 m. kovo 4 d. nutarimas), jog „įstatymu nustatydamas nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo sąlygas ir tvarką, įstatymų leidėjas turi atsižvelgti ne vien į konstitucinius nuosavybės apsaugos principus, - įstatymų leidėjas yra saistomas pareigos apsaugoti ir kitas Konstitucijoje įtvirtintas vertybes. [...] Valstybė negali nustatyti tokių kompensavimo būdų ir dydžių, kurie visuomenei ir valstybei būtų finansiškai nepakeliami, uždėtų visuomenei neproporcingai didelę finansinę naštą, galėtų sukelti socialinę įtampą ir priešpriešą. Priešingu atveju būtų pažeistas konstitucinis darnios ir teisingos visuomenės imperatyvas“.

Pagal Konstituciją valstybė turi tesėti savo prisiimtus įsipareigojimus. Taigi „įstatymai, [...] turi būti paremti materialiniais ir finansiniais ištekliais. [...] Priešingu atveju įstatymai tampa neveiksmingi, jais negalima pasinaudoti“ (Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 12 d. nutarimas).

Išvados:

- Konstitucijoje yra tiesiogiai nustatyti Seimo įgaliojimai ir nė viena kita Valstybės valdžios institucija negali šių Seimo konstitucinių įgaliojimų perimti, o Seimas savo konstitucinių įgaliojimų negali perduoti ar atsisakyti.
- Seimas įstatymu negali nustatyti nepagrįstų draudimų, kurie *ribotų žmogaus teises ir laisves*, taip pat kitas Konstitucijoje nustatytas teises. Įstatymu gali būti ribojamos tam tikros Konstitucijoje nustatytos teisės, tarp jų ir kai kurios pagrindinės žmogaus teisės, tačiau tarp pasirinktų priemonių ir siekiamo teisėto ir visuotinai svarbaus tikslo turi būti protingas santykis.
- Seimo išleisti įstatymai Konstitucinio Teismo būtų pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai, jeigu juose: *nėra įtvirtintos pagal Konstituciją privalomos įtvirtinti nuostatos; yra apribotos ar paneigtos asmens, manančio, kad jo Konstitucinės teisės pažeistos, teisės kreiptis į teismą; yra*

nustatytas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį asmuo, įgyvendindamas vieną konstitucinę teisę, netektų galimybės įgyvendinti kitą konstitucinę teisę.

- Seimas įstatymo pataisomis *negali paneigti* asmens įstatymu įgytų teisių, teisėtų interesų bei lūkesčių.
- Seimas, įstatymu tvirtindamas biudžetą, *privalo numatyti lėšas*, būtinas priimtiems įstatymams įgyvendinti. Įstatyme negali būti nustatytos tokios sąlygos, kurios visuomenei ir valstybei būtų *finansiskai nepakeliamos*.

3.3. Įstatymų konstitucingumo tyrimas pagal formą

Minėta, jog svarbiausi visuomenės santykiai yra reguliuojami įstatymais. Tai tiesiogiai nustatyta Konstitucijos: LR Konstitucijos ne viename straipsnyje yra nustatyta, kad tam tikrus visuomeninius santykius turi reguliuoti įstatymas - 33 straipsnyje nustatyta, kad piliečiams laiduojama peticijos teisė, kurios įgyvendinimo tvarką *nustato įstatymas*; 128 straipsnyje nustatyta, kad valstybinio turto valdymo, naudojimo ir disponavimo tvarką *nustato įstatymas*; 127 straipsnyje nustatyta, kad mokesčius, kitas įmokas į biudžetus ir rinkliavas *nustato įstatymas*; 52 straipsnyje nustatyta, kad Valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais *įstatymų numatytais atvejais*; kt.

Konstitucijoje vartojamą formuluotę „nustato įstatymas“ Konstitucinis Teismas interpretuoja kaip reiškiančią, jog jeigu pagal Konstituciją tam tikrus visuomeninius santykius turi reguliuoti įstatymas, tai tokius santykius ir turi reguliuoti tik įstatymas, o ne kuris nors kitas aktas. Taip pat šiame kontekste pabrėžtina, jog iš minėtos konstitucinės formuluotės įstatymų leidėjui kyla pareiga išleisti Konstitucijoje nurodytą įstatymą. Konstitucinis Teismas 2006 m. sausio 26 d. nutarime tirdamas LR peticijų įstatymo atitiktį Konstitucijai, konstatavo, jog Konstitucijoje vartojama formuluotė „*nustato įstatymas*“ reiškia, kad įstatymų leidėjas *turi pareigą* Konstitucijoje nurodytus santykius, šiuo atveju peticijų, „reglamentuoti ne bet koku teisės aktu, o būtent įstatymu, kuriame būtų nustatyti visi svarbiausi peticijos teisės įgyvendinimo tvarkos elementai“.

Kitoje byloje Konstitucinis Teismas tirdamas LR kompensacijų už valstybės išperkama nekilnojamąjį turtą dydžio, šaltinių, mokėjimo terminų bei tvarkos, taip pat garantijų ir lengvatų, numatytų Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatyme, konstitucingumą, konstatavo (2005 m. rugpjūčio 23 d. nutarimas), kad „*tik įstatymų leidėjas* (išskirta autoriaus – M. S.) gali nustatyti valstybės lėšų panaudojimo formą“ (Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas), kad „*tik įstatymų leidėjas* gali nustatyti disponavimo valstybiniu turtu [...] būdus ir sąlygas“ (Konstitucinio Teismo 1996 m. spalio 22 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarime pažymėjo, jog „Konstitucijos 128 straipsnio 2 dalies nuostata, kad valstybinio turto valdymo, naudojimo ir disponavimo tvarką

nustato įstatymas, reiškia, kad valstybei nuosavybės teise priklausančio turto perdavimas kitų subjektų nuosavybėn turi būti grindžiamas įstatymu, kad įstatymuose turi būti *inter alia* nustatytos valstybės institucijos, turinčios teisę priimti sprendimus dėl valstybei nuosavybės teise priklausančio turto perdavimo kitų subjektų nuosavybėn, ir šių institucijų įgaliojimai perduoti minėtą turtą, taip pat šio turto perdavimo sąlygos ir tvarka.“ Taigi *įstatymų leidėjas įstatyme turi pareigą nustatyti svarbiausius reguliuojamo visuomeninio santykio elementus, pagrindines taisykles.*

Konstitucinis Teismas 1994 m. sausio 19 d. nutarime pažymėjo, kad „poįstatyminiu teisės aktu yra realizuojamos įstatymo normos [...]. Vyriausybės nutarimu negalima keisti ar sąlygoti įstatymo normų, jų turinio. Kitaip būtų pažeistas konstitucinis įstatymų viršenybės poįstatyminių teisės aktų atžvilgiu principas“ (plačiau žr. poskyryje 4. 1.).

Išvados:

- Svarbiausi visuomenės santykiai yra reguliuojami įstatymais, tai tiesiogiai yra nustatyta Konstitucijos.
- Konstitucijoje vartojamą formuluotę „nustato įstatymas“ Konstitucinis Teismas interpretuoja kaip reiškiančią, jog jeigu pagal Konstituciją tam tikrus visuomeninius santykius turi reguliuoti įstatymas, tai tokius santykius ir turi reguliuoti tik įstatymas, o ne kuris nors kitas aktas. Taip pat šiame kontekste pabrėžtina, jog iš minėtos konstitucinės formuluotės įstatymų leidėjui kyla pareiga išleisti Konstitucijoje nurodytą įstatymą.

3.4. Įstatymų konstitucingumo tyrimas pagal *priėmimo, pasirašymo, paskelbimo ir įsigaliojimo tvarką*

Konstitucinis Teismas 2005 m. sausio 19 d. nutarime konstatavo, kad „pagal Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalį įstatymai Seime priimami laikantis įstatymo nustatytos procedūros, o pagal Konstitucijos 76 straipsnį Seimo struktūrą ir darbo tvarką nustato Seimo statutas, kuris turi įstatymo galią. [...] Pagal Konstituciją įstatymų priėmimo tvarka gali būti reguliuojama Seimo statutu, taip pat kitais įstatymais ir kad Seimo pareiga laikytis Seimo statute apibrėžtų įstatymų priėmimo taisyklių turi būti vertinama kaip *konstitucinė pareiga* (išskirta autoriaus – M. S.). Seimą, kai jis leidžia įstatymus ir kitus teisės aktus, saisto ne tik tiesiogiai Konstitucija, bet ir Seimo statutas“. P. Ragauskas taip pat pabrėžė, jog leidžiant įstatymus privalu „griežtai laikytis nustatytų [...] procedūrinių taisyklių“ (Vilnius, 2004, p. 43).

Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „galioja tik paskelbti įstatymai.“ Konstitucinis Teismas 2001 m. sausio 11 d. nutarime konstatavo, jog minėta Konstitucijos nuostata reiškia, kad „įstatymai negalioja ir negali būti taikomi, jei jie nėra oficialiai paskelbti. Oficialus įstatymų paskelbimas laikantis Konstitucijoje ir įstatymuose nustatytos tvarkos yra būtina sąlyga ne tik tam, kad įstatymai įsigaliotų, bet ir kad teisinių santykių subjektai žinotų, kokie įstatymai galioja, koks yra jų

turinys, ir juos vykdytų. Demokratinėje teisinėje valstybėje negali būti nepaskelbtų įstatymų“. Teisė negali būti nevieša (Konstitucinio Teismo 2001 m. lapkričio 29 d. nutarimas).

Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalyje atsispindi teisės principas, jog paskelbti įstatymai galioja į ateitį ir neturi grįžtamosios galios (*lex retro non agit*) (2001 m. lapkričio 29 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas 1994 m. kovo 16 d., 1994 m. balandžio 21 d., 1994 m. liepos 15 d., 1994 m. gruodžio 1 d., kt. nutarimuose yra konstatavęs, kad įstatymai taikomi tiems faktams ir pasekmėms, kurios atsiranda po šių įstatymų įsigaliojimo. Reikalavimas, kad paskelbti įstatymai galiotų į ateitį ir neturėtų grįžtamosios galios - svarbi teisinio tikrumo prielaida, esminis teisės viešpatavimo, teisinės valstybės elementas. Konstitucinis Teismas 1994 m. kovo 16 d. nutarime konstatavo, kad „negalima iš asmens reikalauti laikytis taisyklių, kurių jo veiklos metu nebuvo ir todėl jis negalėjo žinoti būsimų reikalavimų.“

Grįžtamąją galią turi įstatymai, kuriais baudžiamojoje ar administracinėje teisėje panaikinamas veikos baudžiamumas ar sušvelninama atsakomybė. Tai atitinka teisės doktrinos taisyklę *lex benignior retro agit*. Kitose teisės šakose atgalinio veikimo galią turinčio teisės akto priėmimas būtų galimas, jei tai nurodyta pačiame įstatyme ir jei toks teisės aktas teisės subjektams nepablogintų teisinės padėties (Konstitucinio Teismo 1998 m. kovo 25 d. nutarimas).

Įstatymų skelbimą ir įsigaliojimą Lietuvoje reglamentuoja LR įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos įstatymas (2002 m. gruodžio 10 d. redakcija).

Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje tik keletą kartų yra nagrinėjęs įstatymų atitiktį Konstitucijai *pagal priėmimo, pasirašymo, paskelbimo ir įsigaliojimo tvarką*.

Minėta, jog Seimas leisdamas įstatymus privalo paisyti įstatymų leidybos procedūrinių reikalavimų, nustatytų teisės aktuose. Tirdamas, ar Konstitucijai *pagal priėmimo tvarką* neprieštarauja LR savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88-1 straipsniu įstatymas, Konstitucinis Teismas konstatavo (2005 m. sausio 19 d. nutarimas), kad Seimo statuto 138 straipsnio 2 dalyje (2000 m. spalio 10 d. redakcija) nustatyta: „jeigu Teisės departamentas pateikia išvadą, kad projektas prieštarauja LR Konstitucijai, Teisės ir teisėtvarkos komitetas privalo preliminariai apsvarstyti šį projektą.“ Tai Teismo vertintina kaip viena iš teisinių priemonių, leidžiančių siekti, kad Seimo priimami įstatymai, kiti teisės aktai neprieštarautų Konstitucijai.

Teismas taip pat konstatavo, jog „įstatymų, kitų Seimo teisės aktų atitiktį Konstitucijai užtikrina ne tik Konstitucinio Teismo vykdoma Seimo priimtų teisės aktų konstitucinė kontrolė [...], bet ir Seimo įgyvendinama vidinė prevencinė kontrolė Seimo statute nustatytais būdais užkertant kelią leisti įstatymus, kitus teisės aktus, kurie gali prieštarauti Konstitucijai arba kitiems aukštesnės galios teisės aktams“. Iš bylos medžiagos matyti, kad Seimo kanceliarijos Teisės departamentui 2003 m. sausio 28 d. pateikus išvadą, kurioje *inter alia* buvo konstatuota, kad, šio departamento nuomone, tam

tikra ginčijamo įstatymo projekto, kuriam buvo pritarta Seimo Valstybės valdymo ir savivaldybių komiteto 2003 m. sausio 27 d. posėdyje, nuostata prieštarauja Konstitucijai, „minėtas įstatymo projektas Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitete svarstomas nebuvo, ir tą pačią dieną atitinkamas įstatymas Seimo buvo priimtas ypatingos skubos tvarka“. Šitaip buvo pažeista Seimo statuto 138 straipsnio 2 dalis (2000 m. spalio 10 d. redakcija). Šis pažeidimas Konstitucinio Teismo vertintinas kaip *esminis įstatymų leidybos procedūros pažeidimas*. Teismas ginčijamą teisės aktą pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai.

Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje, tirdamas įstatymų konstitucingumą, *tiria, ar buvo atlikti konkretūs veiksmai, kurie pagal įstatymus turėjo būti atlikti prieš priimant įstatymą*, kuris yra ginčijamas. Tirdamas, ar atitinka Konstituciją LR teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymo 4, 14 straipsnių papildymas ir 5 straipsnio pakeitimo įstatymas bei LR teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymo 4, 14 straipsnių papildymas ir 5 straipsnio pakeitimo įstatymo įgyvendinimo įstatymas, Konstitucinis Teismas konstatavo (2001 m. birželio 28 d. nutarimas), kad įstatymų priėmimo tvarka gali būti reguliuojama Seimo statutu, taip pat kitais įstatymais. Įstatymų, kuriais steigiamos, panaikinamos savivaldybės, keičiamos jų teritorijų ribos bei centrai, priėmimo tvarką nustato Konstitucija, Seimo statutas, LR teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas, Vietos savivaldos įstatymas, taip pat Europos vietos savivaldos chartija. Pagal Vietos savivaldos įstatymą ir Europos vietos savivaldos chartiją, sprendamas savivaldybių steigimo, panaikinimo, jų teritorijų ribų bei centrų nustatymo ir keitimo klausimus, „Seimas turi išsiaiškinti ir išnagrinėti savivaldybių tarybų siūlymus bei vietos bendruomenių nuomonę“.

Iš bylos medžiagos matyti, kad Seimas, priimdamas ginčijamus Įstatymus, kurių projektai jam buvo pateikti, neišsiaiškino ir nenagrinėjo savivaldybių tarybų siūlymų bei vietos bendruomenių nuomonės. Taigi Seimas nesilaikė Vietos savivaldos įstatymo (1998 m. lapkričio 17 d. redakcija) 24 straipsnio 3 dalyje ir Europos vietos savivaldos chartijos 5 straipsnyje nustatytų reikalavimų. Konstitucinis Teismas ginčijamus Įstatymus pripažino prieštaraujančiais Konstitucijai *pagal jų priėmimo tvarką*.

Minėta, jog Respublikos Prezidentas dalyvauja įstatymų leidyboje: pagal Konstitucijos 70 straipsnį Seimo priimtus įstatymus pasirašo ir oficialiai paskelbia Respublikos Prezidentas. Konstitucijos 71 straipsnyje nustatyta, jog Seimo priimtą įstatymą Respublikos Prezidentas turi per dešimt dienų po įteikimo arba pasirašyti ir oficialiai paskelbti, arba motyvuotai gražinti Seimui pakartotinai svarstyti. Jeigu nurodytu laiku Seimo priimto įstatymo Respublikos Prezidentas negražina ir nepasirašo, toks įstatymas įsigalioja po to, kai jį pasirašo ir oficialiai paskelbia Seimo Pirmininkas.

2002 m. birželio 19 d. nutarime Konstitucinis Teismas tyrė LR Valstybinių pensijų įstatymo 7, 11, 15 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo konstitucingumą ir konstatavo, jog Seimas 2000 m. birželio 13 d. priėmė Valstybinių pensijų įstatymo 7, 11, 15 straipsnių pakeitimo ir papildymo

įstatymą. 2000 m. birželio 16 d. Įstatymas buvo įteiktas Respublikos Prezidentui. Respublikos Prezidentas nepasirašė Įstatymo ir oficialiai jo nepaskelbė, motyvuotai negražino Seimui jo pakartotinai svarstyti. Ginčijamą Įstatymą 2000 m. birželio 26 d. pasirašė Seimo Pirmininko pirmasis pavaduotojas. Įstatymas 2000 m. birželio 28 d. buvo paskelbtas „Valstybės žiniuose“ ir nuo 2000 m. liepos 1 d. įsigaliojo.

Konstitucinio Teismo konstatuota, kad tuo laiku, kai buvo pasirašytas ginčijamas įstatymas, Seimo Pirmininkas buvo išvykęs į užsienį, Seimo Pirmininką pavadavo jo pirmasis pavaduotojas. Tačiau pagal Konstituciją tokiais atvejais, kai Seimo Pirmininkas yra laikinai išvykęs, nei Seimo Pirmininko pirmasis pavaduotojas, nei kuris nors kitas pavaduotojas negali perimti Seimo Pirmininko konstitucinių įgaliojimų promulguoti įstatymą, kurio Respublikos Prezidentas nepasirašė ir negražino Seimui pakartotinai svarstyti.

Teismas taip pat konstatavo, jog Seimo Pirmininko pavaduotojas gali įgyvendinti Seimo Pirmininko konstitucinius įgaliojimus pasirašyti ir paskelbti įstatymus, tačiau tik tada, kai Seimo Pirmininkas laikinai eina Respublikos Prezidento pareigas ir dėl to yra netekęs savo įgaliojimų Seime.

Konstitucijos 89 straipsnyje nustatyta, jog Seimo Pirmininkas laikinai eina Respublikos Prezidento pareigas, kai Respublikos Prezidentas miršta, atsistatydina, kai jis pašalinamas iš pareigų apkaltos proceso tvarka ir tada, kai Seimas nutaria, kad Respublikos Prezidento sveikatos būklė neleidžia jam eiti pareigų. Šioje byloje tokių aplinkybių nenustatyta. Teismas pripažino ginčijamą Įstatymą prieštaraujančiu Konstitucijai *pagal pasirašymo ir paskelbimo tvarką*.

Išvada:

- Seimas, leisdamas įstatymus, *privalo paisyti įstatymų leidybos procedūrų reikalavimų*, nustatytų teisės aktuose.

4. POJSTATYMINIS TEISĖS AKTAS KONSTITUCINIO TEISMO AKTUOSE

Pojstatyminiai teisės aktai - tai „teisės aktai priimami remiantis įstatymais, jiems neprieštaraujantys, juos konkretinantys ir užtikrinantys jų įgyvendinimą“ (Vaišvila A., Vilnius, 2000, p. 251). Konstitucinis Teismas 1994 m. sausio 19 d. nutarime yra konstatavęs, kad pojstatyminis teisės aktas yra „įstatymo nustatytais pagrindais ir tvarka kompetentingo organo priimtas teisės aktas. Pojstatyminis aktas paprastai yra valdymo aktas. Juo realizuojamos įstatymo normos, tačiau toks teisės aktas negali pakeisti paties įstatymo ir sukurti naujų bendro pobūdžio teisės normų, kurios savo galia konkuruotų su įstatymo normomis. Jis yra įstatymo normų taikymo aktas nepriklausomai nuo to, ar tas aktas yra vienkartinio (*ad hoc*), ar nuolatinio galiojimo.“

Įstatymų normose nustatomos bendro pobūdžio taisyklės, o pojstatyminiuose teisės aktuose jos gali būti *detalizuojamos, reglamentuojama jų įgyvendinimo tvarka* (Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 26 d. nutarimas).

Pojstatyminius teisės aktus leidžia Seimas, Vyriausybė ir Respublikos Prezidentas. Vyriausybės kompetencija nustatyta Konstitucijos 94 straipsnyje. Straipsnio 2 dalyje teigiama, kad Vyriausybė „vykdo įstatymus ir Seimo nutarimus dėl įstatymų įgyvendinimo, taip pat Respublikos Prezidento dekretus“. Konstitucinis Teismas savo 2000 m. kovo 15 d. nutarime konstatavo, jog pagal Konstitucijos 94 straipsnio 2 dalį, Vyriausybė „gali priimti pojstatyminius aktus nepriklausomai nuo to, ar jai įstatymu buvo nustatytas pavedimas, ar ne“.

Konstitucijos 94 straipsnio 7 dalyje nustatyta, jog Vyriausybė vykdo kitas pareigas, kurias jai paveda Konstitucija ir kiti įstatymai. Pagal Konstitucijos 94 straipsnio 7 dalį, Vyriausybė „privalo priimti pojstatyminį aktą, kad realizuotų pareigą, kurią jai paveda Konstitucija ir kiti įstatymai“ (Konstitucinio Teismo 2000 m. kovo 15 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas 2001 m. gruodžio 18 d. nutarime pažymėjo, kad „Vyriausybė neprivalo pojstatyminiuose teisės aktuose nurodyti konkrečių įstatymų, Seimo nutarimų ar Respublikos Prezidento dekretų, kuriuos ji vykdo priimdama pojstatyminį teisės aktą. Svarbu, kad pojstatyminius teisės aktus Vyriausybė priimtų neviršydama savo įgaliojimų ir kad šie pojstatyminiai teisės aktai neprieštarautų Konstitucijai ir įstatymams“.

Konstitucijos 67 straipsnyje yra nustatyta Seimo kompetencija. Seimas gali priimti ne tik įstatymus, bet ir kitus aktus, kurie minimi Konstitucijos 70 straipsnio antrojoje dalyje. Konstitucinis Teismas savo 1997 m. gegužės 29 d. nutarime konstatavo, kad paprastai *kiti Seimo priimti aktai* „skiriami įstatymams įgyvendinti, todėl jie leidžiami remiantis galiojančiais įstatymais ir negali jiems prieštarauti. [...] Šie aktai, vadovaujantis bendraisiais teisės aktų teorijos pagrindais, negali prieštarauti

Konstitucijai ir įstatymams, o juo labiau negali keisti įstatymų normų, jų turinio. Tai yra viena svarbiausių teisės sistemos kūrimo ir vidinio suderinamumo taisyklių“.

Respublikos Prezidento kompetencija nustatyta Konstitucijos 84 straipsnyje. Konstitucijos 85 straipsnyje nustatyta, kad Respublikos Prezidentas, įgyvendindamas jam suteiktus įgaliojimus, leidžia *aktus-dekretus*.

Šio darbo pirmame skyriuje minėta, jog pagal Konstitucijos 105 straipsnio 1 ir 2 dalis, Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti, ar Konstitucijai ir įstatymams neprieštarauja *kiti Seimo priimti aktai, Respublikos Prezidento aktai, Vyriausybės aktai*.

LR Konstitucijos 94 straipsnio 2 punkte yra nurodyta *tik* viena kitų *Seimo priimtų teisės aktų* rūšis: *Seimo nutarimai*. Paminėtina, jog Seimo Statuto 182 straipsnyje nustatyta, kad Seimas taip pat gali priimti *rezoliucijas, kreipimusis, deklaracijas, nenorminius nutarimus ir kitus nenorminius aktus*. Taigi Konstitucijos formuluotė *kiti Seimo priimti aktai* reiškia *visus* Seimo priimtus aktus, *ne tik nutarimus*, nesvarbu, kaip jie pavadinti, tad Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti jų atitiktį Konstitucijai ir įstatymams.

Konstitucijos 95 straipsnyje yra nurodyta tik viena Vyriausybės aktų rūšis – *nutarimai*. LR Vyriausybės įstatyme yra nustatyta, kad Vyriausybė gali priimti ne tik nutarimus, bet ir kitus teisės aktus. Tai reiškia, kad Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus tirti ne tik Vyriausybės nutarimų, bet ir kitų Vyriausybės išleistų teisės aktų atitiktį Konstitucijai, nesvarbu, kaip šie aktai pavadinti.

Konstitucijos 85 straipsnyje ir LR Prezidento įstatymo 15 straipsnyje yra nustatyta, kad Respublikos Prezidentas *leidžia aktus – dekretus*. Kaip jau buvo minėta, pagal Konstitucijos 105 straipsnį Konstitucinis Teismas tiria, ar Konstitucijai ir įstatymams neprieštarauja Respublikos Prezidento aktai. Formuluotė „Respublikos Prezidento aktai“ yra platesnė negu sąvoka „Respublikos Prezidento dekretas“, todėl Konstitucinis Teismas pagal Konstituciją turi įgaliojimus tirti ne tik Respublikos Prezidento dekretų, bet ir kitų Respublikos Prezidento išleistų teisės aktų atitiktį Konstitucijai ir įstatymams.

Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje daugiausia yra tyręs Vyriausybės teisės aktų konstitucingumą, kiek mažiau Seimo aktų ir mažai Respublikos Prezidento aktų.

4.1. Poįstatyminių teisės aktų konstitucingumo tyrimas pagal *normų turinį*

„Vien pagal tai, ar įstatyme buvo nustatytas pavedimas Vyriausybei papildomai sureguliuoti kurį nors įstatymo įgyvendinimo tvarkos klausimą, ar tokio pavedimo įstatyme nebuvo nustatyta, negalima spręsti, ar Vyriausybės priimtas poįstatyminis aktas prieštarauja Konstitucijai bei įstatymams, ar jiems neprieštarauja. Kiekvienu konkrečiu atveju turi būti vertinamas Vyriausybės

priimto poįstatyminio akto bei įstatymų, kuriems vykdyti šis poįstatyminis aktas buvo priimtas, *normų turinio santykis* (išskirta autoriaus – M. S.)“ (Konstitucinio Teismo 2000 m. kovo 15 d. nutarimas).

S. Šedbaras (Vilnius, 1998, p. 181), E. Jarašiūnas (Vilnius, 1998a, p. 196), kt. teigia, jog poįstatyminis teisės aktas *su įstatymu konkuruoti ar jo pakeisti negali*. Konstitucinis Teismas tai ne kartą yra konstatavęs. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje *Vyriausybės nutarimai* dažniausiai pripažįstami prieštaraujančiais Konstitucijai dėl to, jog juose *įtvirtintos teisės normos savo turiniu konkuruoja su įstatyme nustatytomis normomis, t. y. Vyriausybės nutarime nustatomos kitokios teisės normos, negu yra nustatyta įstatymuose*. Antai, tirdamas Vyriausybės 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1608 „Dėl Statybų privačioje žemėje reglamento patvirtinimo“ (Žin., 1995, Nr. 106-2379) patvirtinto Statybų privačioje žemėje Reglamento 2 punkto konstitucingumą, Konstitucinis Teismas konstatavo (2006 m. kovo 14 d. nutarimas), jog Reglamento 2 punkto nuostatą „Miškų ūkio paskirties žemėje pastatų statyba leidžiama [...], kai tokių pastatų reikia miškų ūkio veiklai“ palyginus su Miškų įstatymo 3 straipsnio (1994 m. lapkričio 22 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) 1 dalimi, 2 straipsnio (2001 m. balandžio 10 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) 3 dalimi matyti, kad pagal Miškų įstatymą miško žemėje buvo galima statyti medienos sandėlius bei kitus su mišku susijusius įrengimus (įrenginius). Akivaizdu, kad Reglamento 2 punkto sąvoka „pastatai“ yra platesnė už Miškų įstatymo sąvoką „medienos sandėliai bei kiti su mišku susiję įrengimai (įrenginiai)“. Taigi, pagal ginčijamą teisės normą, miško ūkio paskirties žemėje galima statyti ir tokius pastatus, kurių negalima statyti pagal Miškų įstatymą.

Konstitucinis Teismas ginčijamos teisės normos nuostatą palyginęs su Žemės įstatymo 26 straipsnio 1 dalies 3 punktu (2004 m. sausio 27 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais), kuriame nustatyta, kad miškų ūkio paskirties žemei priskiriami *inter alia* medienos sandėlių bei kitų su mišku susijusių įrenginių užimti plotai, konstatavo, kad pagal ginčijamą teisės normą miško ūkio paskirties žemėje *galima statyti ir tokius pastatus, kurių negalima statyti pagal Žemės įstatymą*. Teismo konstatuota, kad Reglamento 2 punkto minėta nuostata *konkuruoja* su teisiniu reguliavimu nustatytu Miškų ir Žemės įstatymuose. Ginčijama teisės norma Konstitucinio Teismo pripažinta prieštaraujančia Konstitucijai ir minėtiems Įstatymams.

Konstitucinis Teismas 2001 m. spalio 30 d. nutarime konstatavo, kad „*poįstatyminiu teisiniu reguliavimu negalima išplėsti [...] teisės apimties, palyginti su ta, kuri nustatyta įstatyme. Priešingu atveju būtų pažeidžiama teisės aktų hierarchija ir teisės sistemos darna* (išskirta autoriaus – M. S.)“.

Teismas savo aktuose ne kartą yra konstatavęs, kad poįstatyminiu teisės aktu *negali būti nustatytos papildomos ar kitokios nei Įstatyme įtvirtintos sąlygos*. Nagrinėdamas ar neprieštarauja Konstitucijai ir įstatymams Vyriausybės 1996 m. gegužės 9 d. nutarimo Nr. 546 „Dėl pridėtinės vertės mokesčio“ 2.4 punktu patvirtintos Pridėtinės vertės mokesčio mokėtojų registravimo tvarkos 11 punktas, Konstitucinis Teismas konstatavo (2004 m. rugsėjo 2 d. nutarimas), jog pagal Konstituciją

mokesčius (jų dydžius) gali nustatyti *tik Seimas ir tik įstatymu*. „*Poįstatyminiuose aktuose, nustatančiuose mokesčių įstatymų įgyvendinimo tvarką, negali būti teisės normų, nustatančių kitokią negu įstatymo nustatytą teisinį reguliavimą ir konkuruojančių su įstatymo normomis*“.

Teismas ginčijamos Tvarkos 11 punkto nuostatą „neįsiregistravę PVM mokėtojai asmenys, kurių gautos realizacinės pajamos per metus (per pastaruosius 12 mėnesių) viršija 50 tūkst. litų, [...] neturi teisės iš apskaičiuotos už parduotas prekes (suteiktas paslaugas) PVM sumos atskaityti PVM už pirktas prekes (gautas paslaugas)“ palyginęs su LR pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 6 straipsnio 3 dalies (1994 m. balandžio 7 d. ir 1997 m. spalio 14 d. redakcijos) nuostata, kad tie asmenys, kurių pajamos už realizuotas prekes ir suteiktas paslaugas viršija 50 tūkst. litų, „PVM turi skaičiuoti [...] bendra tvarka“, ir 15 straipsniu (1993 m. gruodžio 22 d. redakcija) konstatavo, kad Tvarkos 11 punkto minėta nuostata buvo *susiaurintas asmenų*, kurie pagal minėtą Įstatymą turėjo teisę atskaityti įtrauktas į apskaitą PVM sumas už tiekėjų pateiktas prekes, suteiktas paslaugas bei importuotas prekes, skirtas apmokestinamoms prekėms gaminti, parduoti ir apmokestinamoms paslaugoms teikti, *ratas*. Kartu Teismas konstatavo, kad Tvarkos 11 punkte buvo nustatyta tokia neįsiregistravusiems PVM mokėtojais asmenims skirta į biudžetą mokėtinos PVM sumos apskaičiavimo taisyklė, lemianti į biudžetą mokėtinos PVM sumos dydį, kuri *konkuravo su nustatyta Įstatyme*. Ginčijamą Nutarimą Teismas pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai ir minėtam Įstatymui.

A. Dapšys ir P. Ragauskas teigia, jog negalima pritarti praktikai, kai poįstatyminiai teisės aktai teisių santykių subjektams „nustato daugiau pareigų ar apribojimų nei įstatymai“ (Vilnius, 2000, p. 41). Akivaizdu, jog jeigu poįstatyminiai teisės aktai teisių santykių subjektams *suteikia daugiau teisių*, tai taip pat vertintina kritiškai, nes, anot A. Vaišvilos (Vilnius, 2002), kt., teisės turinį sudaro *subjektinių teisių ir pareigų vienovė*.

Besikeičiant įstatyminiam teisiniam reguliavimui būna, jog susidaro situacija, kai anksčiau priimtas Vyriausybės nutarimas neatitinka vėliau priimto įstatymo. Tirdamas, ar Operatyvinės veiklos įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 7 punktui neprieštaruoja 1993 m. rugsėjo 30 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 731-19 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemos operatyvinės veiklos nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų „Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemos operatyvinės veiklos nuostatų“ 4.7 papunktis, kuriame nustatyta, kad operatyvinės įskaitos naudojimo tvarką nustato vidaus reikalų ministras, Konstitucinis Teismas konstatavo (2000 m. balandžio 5 d. nutarimas), jog pagal Įstatymo normą operatyvinės įskaitos sudarymo ir naudojimosi ja tvarką turi nustatyti Vyriausybė. „*Vyriausybės nutarimas yra poįstatyminis teisės aktas, todėl jis negali prieštarauti įstatymui, jame negali būti teisės normų, kurios konkuruotų su įstatymo normomis (išskirta - M. S.)*“. Ginčijamas Vyriausybės Nutarimas buvo priimtas 1993 m. rugsėjo 30 d., o Operatyvinės veiklos įstatymas – 1997 m. gegužės 22 d. Konstitucinis Teismas pabrėžė, jog „*tais atvejais, kai Vyriausybės nutarimas, kuriame yra įstatymui prieštaraujančių teisės normų, priimtas anksčiau negu įstatymas, - toks*

Vyriausybės nutarimas turi būti suderintas su vėliau priimto įstatymo normomis (išskirta - M. S.)“.

Konstitucijos 94 straipsnio 2 ir 7 punktų normos, nustatančios, jog Vyriausybė vykdo įstatymus, taip pat vykdo kitas pareigas, kurias jai paveda Konstitucija ir kiti įstatymai, interpretuotinos ir kaip „nustatančios Vyriausybės pareigą pakeisti bei papildyti savo anksčiau priimtus aktus, kad jie atitiktų vėliau priimtą įstatymą, arba panaikinti savo anksčiau priimtus aktus, jeigu juose nustatytos teisės normos prieštarauja įstatymo normoms“ (2000 m. balandžio 5 d. nutarimas). Teismas pripažino, kad ginčijamo Vyriausybės Nutarimo norma prieštaravo minėto Įstatymo normai.

Akivaizdu, jog poįstatyminis aktas negali būti priimtas remiantis įstatymu, kuris prieštarauja Konstitucijai. Toks poįstatyminis aktas būtų pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai. Tirdamas, ar Konstitucijai neprieštarauja Respublikos Prezidento 2004 m. kovo 12 d. Dekretas Nr. 397 „Dėl siūlymo pradėti apkaltos procesą Lietuvos Respublikos Seimo nariui Artūriui Paulauskui“, Konstitucinis Teismas (2004 m. balandžio 15 d. nutarimas) konstatavo, jog ginčijamas Dekretas buvo išleistas įgyvendinant Seimo statuto 230 straipsnio 1 dalyje numatytą Respublikos Prezidento teisę siūlyti Seimui pradėti apkaltą Seimo nariui. „Pagal Konstituciją apkaltą vykdo Seimas, o Konstitucinis Teismas teikia išvadą, ar valstybės pareigūno ar Seimo nario, kuriam pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai. Konstitucijoje jokioms kitoms valstybės valdžios institucijoms nėra numatyti įgaliojimai apkaltos procese“.

Konstitucinis Teismas nutarė, jog Seimo statuto 230 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad siūlyti Seimui pradėti apkaltos procesą konkrečiam asmeniui turi teisę Respublikos Prezidentas, o dėl Aukščiausiojo Teismo teisėjų bei Apeliacinio teismo pirmininko ir teisėjų - ir teisėjų garbės teismas, prieštarauja Konstitucijai. Teismas pripažino ir ginčijamą Respublikos Prezidento Dekretą prieštaraujančiu Konstitucijai.

Jei Konstitucijoje yra įtvirtinti kokios nors valstybės valdžios institucijos įgaliojimai, jokia kita institucija negali į juos įsiterpti (Teismas tai konstatuoja ne pirmą kartą). *Seimo Statute, turinčiame įstatymo galią, negali būti įtvirtintas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį subjektai, nenumatyti Konstitucijoje, turėtų įgaliojimus inicijuoti apkaltos procedūrą, kuriuos įgyvendindami sukeltų Seimui pareigą pradėti apkaltos procesą* (Konstitucinio Teismo 2004 m. balandžio 15 d. nutarimas).

Šio darbo trečiame skyriuje (žr. p. 30-32) buvo analizuojamas įstatymo aiškumo, nuoseklumo, vidinio neprieštaravimo reikalavimas Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Šiame kontekste pažymėtina, kad poįstatyminis teisės aktas (jo dalis) taip pat turi atitikti minėtus reikalavimus (Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas konstatavo, kad „vienas iš esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų yra teisinis tikrumas ir aiškumas. Teisinio tikrumo, aiškumo imperatyvas suponuoja tam tikrus privalomus reikalavimus teisiniam reguliavimui. Jis privalo būti aiškus ir darnus, *teisės normos turi būti formuluojamos tiksliai, jose negali būti dviprasmybių* (išskirta autoriaus – M. S.)“ (2003 m. gegužės 30 d. nutarimas).

Šio darbo trečiame skyriuje buvo pabrėžta Konstitucinio Teismo pozicija, jog įstatyme *negali būti apribotos žmogaus teisės, tiesiogiai nustatytos Konstitucijoje* (žr. p. 35-38). Konstitucinis Teismas savo nutarimuose yra konstatavęs, jog poįstatyminiame teisės akte taip pat *negali būti apribotos žmogaus teisės, tiesiogiai nustatytos Konstitucijoje* (Konstitucinio Teismo 2004 m. rugpjūčio 17 d. nutarimas).

Beje, Seimo Nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ (2006 m. liepos 18 d. redakcija), kuriuo buvo patvirtinta keturioliktosios LR Vyriausybės 2006-2008 metų programa, nustatytas įsipareigojimas siekti „užtikrinti konstitucines žmogaus teises [...], tobulinti mechanizmus, garantuojančius žmogaus teisių apsaugą Lietuvoje [...]“. Belieka tikėtis, kad Konstituciniam Teismui rečiau reikės tirti Vyriausybės teisės aktų konstitucingumą.

Išvados:

- Vyriausybės nutarime įtvirtintos teisės normos savo turiniu *negali konkuruoti* su įstatyme nustatytomis teisės normomis.
- Jeigu susidaro teisinė situacija, kai *anksčiau priimtas* poįstatyminis teisės aktas neatitinka vėliau priimto įstatymo, tokį poįstatyminį teisės aktą priėmusioms institucijoms kyla pareiga pakeisti bei papildyti savo anksčiau priimtus teisės aktus, kad jie atitiktų vėliau priimtą įstatymą, arba panaikinti savo priimtus poįstatyminius teisės aktus, jeigu juose nustatytos teisės normos prieštarauja įstatymo normoms.
- Konstitucijos neatitiktų poįstatyminis teisės aktas, kuris būtų priimtas remiantis įstatymu, prieštaraujančiu Konstitucijai.
- Konstitucijai prieštaraujantis būtų ir toks poįstatyminis teisės aktas, kuris nebūtų aiškus ir apibrėžtas; kuriame būtų nustatyti draudžiami Konstitucijos žmogaus teisių apribojimai.

4.2. Poįstatyminių teisės aktų konstitucingumo tyrimas pagal *reguliavimo apimtį*

Minėta, jog poįstatyminiai teisės aktai „pagal savo prigimtį gali tik plėtoti įstatymus (juos konkretinti ir padėti įgyvendinti)“ (Dapšys A. ir Ragauskas P., Vilnius, 2000, p. 11; kt.). Todėl *Vyriausybės nutarimu negali būti nustatytos įstatymo normomis nepagrįstos teisės normos, jeigu pagal Konstituciją atitinkami santykiai yra reguliuojami įstatymais. Toks Vyriausybės nutarimas neatitiktų Konstitucijos*. Nagrinėdamas, ar atitinka Konstituciją Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 26 d. Nutarimo Nr. 1170 „Dėl cukraus rinkos reguliavimo priemonių“ 2.3, 2.4 punktai (Žin., 2001, Nr. 83-2901), Konstitucinis Teismas konstatavo (2006 m. gegužės 31 d. nutarimas), kad Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 26 d. Nutarime yra nustatyti reikalavimai cukraus gamintojui: 2.3 punkte nustatyta, kad, įvertinus Žemės ūkio ministerijos nustatyta tvarka bendrą šalies cukraus suvartojimą, kiekvienas cukraus gamintojas privalo eksportuoti kvotinio baltojo cukraus kiekį, proporcingą jam skirtai baltojo cukraus gamybos kvotai, o 2.4 punkte - kad neįvykdžiusiam šio nutarimo 2.3 punkto nuostatos,

cukraus gamintojui kitų metų baltojo cukraus gamybos kvota sumažinama tiek, kiek jis neeksportavo cukraus, ir ši kvotos dalis perskirstoma kitiems cukraus gamintojams. Cukraus įstatymo 4 straipsnio (kuris buvo pavadintas „Valstybinio reglamentavimo priemonės“) 1 dalyje (2000 m. gegužės 18 d. redakcija) nėra numatytų dalykų, kurie nustatyti minėto Nutarimo 2.3 ir 2.4. punktuose. Teismas pabrėžė ir tai, jog „ginčijamuose Vyriausybės Nutarimų punktuose (jų nuostatose) nurodytos valstybės cukraus politikos vykdymo priemonės nebuvo nei eksplicitiškai, nei implicitiškai nustatytos ir kituose tuo metu galiojusio Cukraus įstatymo (1999 m. liepos 8 d. Redakcija su pakeitimais ir papildymais, padarytais Seimo 2000 m. gegužės 18 d. priimtu Cukraus įstatymo 2, 4, 5, 6, 7 straipsnių pakeitimo įstatymu) straipsniuose (jų dalyse), nei kituose įstatymuose“.

Konstitucinis Teismas taip pat konstatavo, jog „formuodama ir vykdydama valstybės cukraus politiką, taip pat pasirinkdama šios politikos vykdymo priemones bei metodus Vyriausybė turi laikytis *inter alia* įstatymų, kad nustatyti esmines ūkinės veiklos sąlygas, esminį poveikį ūkinei veiklai galinčias daryti ekonominio poveikio priemones, kurios turi būti taikomos, kai nevykdomi ar netinkamai vykdomi nustatyti įpareigojimai, pagal Konstituciją galima *tik įstatymu*“. Teismas ginčijamą Nutarimą pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai. Konstitucinis Teismas savo 1996 m. spalio 22 d. nutarime yra konstatavęs, kad Vyriausybė „*savo aktais negali sukurti naujų normų, kurios nesiremia įstatymo nuostatomis*“.

Šio darbo trečiame skyriuje (žr. p. 34) buvo pažymėta, jog *teisės aktų leidyboje negali būti pažeidžiamas valdžių padalijimo principo elementas: viena iš valstybės valdžių įgyvendinančių institucijų negali perimti kitos įgaliojimų. Tokiu pagrindu priimtas teisės aktas (jo dalis) būtų pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai ir įstatymams*. J. Žilys pabrėžė, jog teisės normos kūrėjas negali ignoruoti Konstitucijos nustatytą valstybės valdžios institucijų kompetencijos ribų (Vilnius, 2000).

Būna atveju, kai teisės aktų leidyboje yra pažeidžiamas valdžių padalijimo principo elementas: viena iš valstybės valdžių įgyvendinančių institucijų perima kitos įgaliojimus. Tokiu pagrindu priimtas teisės aktas (jo dalis) būtų pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai ir įstatymams. Antai tirdamas, ar neprieštarauja Konstitucijai Vyriausybės 1993 m. vasario 23 d. Nutarimas Nr. 99 „Dėl atskaitymų valstybiniams automobilių keliams tiesti, taisyti ir prižiūrėti“, kuriuo Vyriausybė nustatė atskaitymus nuo gaunamų įplaukų (apyvartos apimties) ir jų dydžius, kurie buvo skirti valstybiniams automobilių keliams tiesti, taisyti ir prižiūrėti, Konstitucinis Teismas konstatavo (2002 m. birželio 3 d. nutarimas), kad „Valstybiniai mokesčiai ir kiti privalomi mokėjimai yra teisės subjektams nustatyta pinigine prievole valstybei. Konstitucinis reikalavimas valstybinius mokesčius ir kitus privalomus mokėjimus nustatyti *tik įstatymu* (išskirta autoriaus – M. S.) yra svarbi asmens teisių apsaugos garantija“. Taigi „Seimas savo konstitucinių įgaliojimų nustatyti valstybinius mokesčius ir kitus privalomus mokėjimus negali perduoti jokiai kitai institucijai, taip pat ir Vyriausybei. *Vyriausybė ar kita institucija negali*

tokių įgaliojimų prisiimti (išskirta autoriaus – M. S.)“. Teismas pripažino, kad Nutarimas prieštaravo LR Konstitucijos 67 straipsnio 15 punktui. Anot A. Dapšio ir P. Ragauskio, „kiekvienas teisėkūros subjektas leidžia teisės aktus neviršydamas savo kompetencijos“ (Vilnius, 2000, p. 41).

Pažymėtina, jog teisės aktų leidyboje pasitaiko atveju, kai *Vyriausybė savo nutarimais išplečia įstatymais ir Seimo nutarimais nustatytą savo kompetenciją, o to daryti negali. Toks Vyriausybės nutarimas neatitiktų Konstitucijos*. Nagrinėdamas, ar neprieštarauja Konstitucijai Vyriausybės 1995 m. rugpjūčio 31 d. Nutarimas Nr. 1169-22 „Dėl specialaus Vyriausybės vertybinių popierių aukciono“, kurio preambulėje nurodyta, kad Vyriausybė nutaria surengti 50 mln. litų vertės Vyriausybės paskolos obligacijų aukcioną „siekdama suteikti paramą „Vakarų bankui“ ir „Aurabankui“ sprendžiant laikinas likvidumo problemas“, Konstitucinis Teismas konstatavo (1997 m. birželio 17 d. nutarimas), kad Vyriausybė, vykdydama LR įstatymą „Dėl Lietuvos Respublikos 1995 metų valstybės biudžeto ir atskaitymų į savivaldybių biudžetus normatyvų bei dotacijų patvirtinimo“, galėjo imti valstybinę paskolą tiktai įstatyme numatytam tikslui - valstybės biudžeto deficitui finansuoti. Taigi Vyriausybei buvo suteikta teisė imti valstybinę paskolą *tik* valstybės biudžeto deficitui finansuoti ir tik šiam tikslui buvo galima rengti Vyriausybės vertybinių popierių aukcionus. „Vyriausybės nutarimo preambulėje nurodyta valstybinė paskola nebuvo skirta valstybės biudžetui vykdyti. Kito vienaip ar kitaip suformuluoto Seimo sprendimo dėl galimybės imti tikslinę valstybinę paskolą komerciniams bankams remti tuo metu nebuvo“.

Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad „Vyriausybė galėjo priimti nutarimą dėl tokios Vyriausybės vertybinių popierių emisijos tik esant atitinkamam Seimo sprendimui“ ir pripažino, kad ginčijamas teisės aktas prieštarauja LR Konstitucijos 128 straipsnio 1 daliai ir LR įstatymo „Dėl LR 1995 metų valstybės biudžeto ir atsiskaitymų į savivaldybių biudžetus normatyvų bei dotacijų patvirtinimo“ 4 straipsniui.

Įstatymuose dažnai įtvirtinamos teisės normos, pagal kurias Vyriausybė turi įgaliojimus nustatyti įstatyme nurodytų nuostatų įgyvendinimo tvarką. Tirdamas, ar atitinka Konstituciją LR telekomunikacijų įstatymo 16 straipsnio 9 dalis, kurioje buvo nustatyta, kad akcinė bendrovė „Lietuvos Telekomas“ išperka vartotojų lėšomis įrengtus telekomunikacijų tinklus, įrengtus vartotojų lėšomis, LR Vyriausybės nustatyta tvarka, Konstitucinis Teismas konstatavo (1999 m. spalio 6 d. nutarimas), kad „Vyriausybės nustatyta tvarka“ reiškia tik tam tikrų procedūrų nustatymą neįsiterpiant į LR civilinio kodekso ir LR civilinio proceso kodekso nustatytą teisinį reglamentavimą. Taigi „Vyriausybė negali nustatyti, kokio dydžio turi būti atlyginimas už akcinės bendrovės „Lietuvos Telekomas“ nuosavybės atitenkančius vartotojų lėšomis įrengtus telekomunikacijų tinklus. [...] Tai yra šalių susitarimo dalykas“.

Konstitucinis Teismas 2000 m. balandžio 5 d. nutarime konstatavo, jog „įstatymo formuluotėje „Vyriausybės nustatyta tvarka“ yra nurodytas konkretus subjektas – *Vyriausybė* (išskirta autoriaus – M. S.)“.

Seimas savo aktuose - įstatymuose bei nutarimuose - kartais nurodo, jog „Vyriausybė turi sureguliuoti“ tam tikrus klausimus. Konstitucinis Teismas minėtame 1997 m. birželio 17 d. nutarime (žr. p. 53) yra konstatavęs, jog „nėra pagrįstas argumentas, kad Vyriausybės teisė priimti savarankiškus sprendimus dėl valstybinės paskolos kilo iš Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1992 m. spalio 6 d. nutarimo [...]. Šiuo nutarimu Vyriausybei buvo pavesta savo nutarimais sureguliuoti vertybinių popierių emisijos ir apyvartos [...] klausimus“. Tai pavedimas nustatyti atitinkamas vertybinių popierių emisijos ir apyvartos teisinės taisyklės. Ginčijamo Vyriausybės nutarimo priėmimo metu jau galiojo Konstitucijos norma dėl Vyriausybės kompetencijos valstybinės paskolos ėmimo klausimu, todėl jos nepaisymas ir išplėstas „*Vyriausybės kompetencijos aiškinimas vadovaujantis poįstatyminiu aktu reikštų, jog nėra paisoma Konstitucijos viršenybės teisės aktų sistemoje principo - pamatinio demokratinės teisinės valstybės reikalavimo* (išskirta autoriaus – M. S.)“.

Išvados:

- Konstitucijos neatitiktų poįstatyminis teisės aktas, kuriame nustatytos teisės normos yra įstatymo normomis nepagrįstos, jeigu pagal Konstituciją atitinkami santykiai yra reguliuojami įstatymais.
- Poįstatyminius teisės aktus leidžiančios institucijos *negali išplėsti* joms teisės aktuose nustatytos *kompetencijos*. Teisės aktų leidyboje *negali būti pažeidžiamas valdžios padalijimo principo elementas: jei Konstitucijoje yra tiesiogiai nustatyti konkrečios valstybės valdžios institucijos įgaliojimai, nė viena kita institucija negali iš jos šių įgaliojimų perimti, o institucija, kurios įgaliojimai Konstitucijoje nustatyti, negali jų perduoti ar atsisakyti*.
- Jeigu įstatyme Vyriausybei yra pavesta nustatyti įstatymo nuostatų įgyvendinimo tvarką, Vyriausybė tai turi daryti nepažeisdama Konstitucijos ir įstatymų.

4.3. Poįstatyminių teisės aktų konstitucingumo tyrimas pagal formą

Iki 2004 m. liepos 13 d. LR Konstitucinio akto „Dėl LR narystės Europos Sąjungoje“ įsigaliojimo (2004 m. rugpjūčio 14 d.), Vyriausybė, sprendama Valstybės valdymo reikalus, privalėjo priimti nutarimą o ne kitokios rūšies aktą. Antai nagrinėdamas, ar pagal formą atitinka Konstituciją Vyriausybės 1998 m. liepos 22 d. posėdžio protokolas, į kurį įrašytas LR Vyriausybės sprendimas „Dėl kompanijos „Danisco Sugar“ A/S prašymo įsigyti cukraus pramonės įmonių akcijų“, Konstitucinis Teismas konstatavo (2001 m. lapkričio 29 d. nutarimas), kad, minėtas sprendimas priimtas Vyriausybei sprendžiant valstybės valdymo reikalus. Pagal Konstituciją, toks aktas privalo

turėti nutarimo formą: „Valstybės valdymo reikalai negali būti sprendžiami Vyriausybei priimant kitos rūšies aktą“. Vyriausybės sprendimas „Dėl kompanijos „Danisco Sugar“ A/S prašymo įsigyti cukraus pramonės įmonių akcijų“ *neturi Vyriausybės nutarimo formos*, jis įrašytas į Vyriausybės posėdžio protokolą. Posėdžio protokolą pasirašė tik Ministras Pirmininkas, o pagal Konstituciją sprendimus dėl Valstybės valdymo reikalų turi pasirašyti *Ministras Pirmininkas ir tos srities ministras*. Minėtas sprendimas Konstitucinio Teismo buvo pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai.

Poįstatyminiais teisės aktais negalima reguliuoti tam tikrų visuomeninių santykių, kurie yra įstatyminio reguliavimo dalykas. Konstitucinis Teismas savo 1994 m. sausio 19 d. nutarime tyrė Seimo 1993 m. birželio 17 d. nutarimo „Dėl žemės reformos pagrindinių kryptų“ konstitucingumą ir konstatavo, kad ginčijamo Nutarimo tekste yra suformuluota įstatymo pobūdžio teisės norma: žemės gražinimo natūra sąlygos, žemės nuomos mokesčio dydis ir kt.

„Seimas, nutarimu sukūręs naujas teisės normas, reguliuojančias nuosavybės į žemę santykius, ir pakeitęs esamas įstatymo normas, pažeidė konstitucinį įstatymų viršenybės poįstatyminių teisės aktų atžvilgiu principą, taip pat Konstitucijos nuostatas, kad nuosavybės santykius, kartu ir šių santykių dalyvių subjektinių teisių turinį *reguliuoja įstatymai* (išskirta autoriaus – M. S.), o ne poįstatyminiai aktai. Seimas, sprenddamas klausimus, kurie yra įstatyminio reguliavimo dalykas, negali pasirinkti nutarimo formos, nes nutarimas yra žemesnio lygmens teisės aktas“ (Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas). Teismas, pabrėždamas įstatymų teisinę galią, paminėjo ir sudėtingesnę jų priėmimo tvarką lyginant su poįstatyminiais teisės aktais. Konstitucinis Teismas pripažino Seimo 1993 m. birželio 17 d. nutarimą *pagal formą* prieštaraujantį Konstitucijai.

Nuo 2004 m. rugpjūčio 14 d. įsigaliojo LR Konstitucinis aktas „Dėl LR narystės Europos Sąjungoje“, kurio 4 straipsnyje nustatyta, kad Vyriausybė pasiūlymus priimti Europos Sąjungos teisės aktus nagrinėja teisės aktų nustatyta tvarka. Dėl šių pasiūlymų Vyriausybė gali priimti *sprendimus ar rezoliucijas, kurių priėmimui netaikomos Konstitucijos 95 straipsnio nuostatos, kuriose nustatyta, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė Valstybės valdymo reikalus sprendžia posėdžiuose visų Vyriausybės narių balsų dauguma priimdama nutarimus*.

Išvados:

- *Iki 2004 m. liepos 13 d. LR Konstitucinio akto „Dėl LR narystės Europos Sąjungoje“ įsigaliojimo, Vyriausybė Valstybės valdymo reikalus galėjo spręsti priimdama tik nutarimus, o ne kitos rūšies aktus. Po 2004 m. rugpjūčio 14 d., kai įsigaliojo LR Konstitucinis aktas „Dėl LR narystės Europos Sąjungoje“, Vyriausybė pasiūlymus priimti Europos Sąjungos teisės aktus nagrinėja teisės aktų nustatyta tvarka. Dėl šių pasiūlymų Vyriausybė gali priimti sprendimus ar rezoliucijas, kurių priėmimui netaikomos Konstitucijos 95 straipsnio nuostatos.*

- Poįstatyminiais teisės aktais *negalima reguliuoti tam tikrų visuomeninių santykių, kurie yra įstatyminio reguliavimo dalykas.*

4.4. Poįstatyminių teisės aktų konstitucingumo tyrimas pagal *priėmimo, pasirašymo, paskelbimo ir įsigaliojimo tvarką*

Minėta, jog įstatymas turi būti priimtas laikantis teisės aktuose nustatytų procedūrinių reikalavimų (plačiau žr. p. 42-43). Pažymėtina, jog poįstatyminiams teisės aktams minėtas reikalavimas taip pat taikytinas.

Teisės teorijoje neabejojama, jog teisinio reguliavimo srityje galioja taisyklė *lex retro non agit*, t. y. teisės aktas neturi atgalinio veikimo galios. Apie tai jau buvo rašoma (plačiau žr. p. 42-43).

Pažymėtina, kad Įstatyme „Dėl LR įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ yra nustatyta, kad oficialiu įstatymų ir *kitų teisės aktų* paskelbimu yra laikomas jų paskelbimas „Valstybės žiniuose“, o paskelbimo diena yra „Valstybės žinių“ išleidimo diena, kuri nurodoma kiekvieno leidinio pirmajame puslapyje.

Konstitucinis Teismas (2001 m. lapkričio 29 d. nutarimas) (žr. p. 54-55) nagrinėdamas į Vyriausybės 1998 m. liepos 22 d. posėdžio protokolą įrašyto LR Vyriausybės sprendimo „Dėl kompanijos „Danisco Sugar“ A/S prašymo įsigyti cukraus pramonės įmonių akcijų“ konstitucingumą, konstatavo, kad minėtas teisės aktas nebuvo oficialiai paskelbtas ir jo įsigaliojimo laikas nesiejamas su paskelbimo data, o *turėjo būti paskelbtas ir įsigaliojti jį paskelbus*, nepaisant to, ar jis yra norminis teisės aktas⁷ ar individualus, kokiam subjektui ar subjektų ratui jis skirtas. Taigi Konstitucinis Teismas pripažino, kad ginčijamas Vyriausybės Nutarimas prieštarauja Konstitucijai *pagal pasirašymo, skelbimo ir įsigaliojimo tvarką*.

Šiame kontekste pabrėžtina, jog Konstitucinis Teismas minėtoje byloje taip pat pripažino prieštaraujančiomis Konstitucijai tas Įstatymo „Dėl LR įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ nuostatas, pagal kurias Vyriausybės nutarimai, kuriuose nėra nustatomos, keičiamos arba pripažįstamos netekusiomis galios teisės normos, šiuos aktus pasirašiusių asmenų nuožiūra gali būti oficialiai neskelbiami ir gali įsigaliojti jų oficialiai nepaskelbus.

Konstitucinis Teismas 1994 m. kovo 16 d. nutarime, analizuodamas teisės aktų atgalinio veikimo problemas Vyriausybės nutarimų atžvilgiu, yra konstatavęs, kad „*Vyriausybės nutarimas, priimtas taikant įstatymo normas ir nustatantis grįžtamąją jų galią, [...] neatitinka įstatymo, nes juo įsiterpiama į to įstatymo galiojimo ribas ir pažeidžiama jo viršenybė poįstatyminių aktų atžvilgiu.*“

---

⁷ Teisės aktai yra grupuojami į *norminius* ir *individualius* (Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas). „*Norminiai* (išskirta autoriaus M. S.) aktai yra tie, kuriuose esama visuotinai privalomų bendro pobūdžio taisyklių, ir čia svarbiausia ne tai, kokia konkrečia žodine forma atitinkama taisyklė suformuluota, o tai, jog, remiantis teksto turiniu, būtų galima neabejotinai suprasti, kad kalbama apie tam tikriems subjektams skirtą nuorodą esant tam tikroms aplinkybėms veikti atitinkamu būdu“ (Konstitucinio Teismo 1995 m. liepos 15 d. nutarimas).

Antai, tirdamas, ar Vyriausybės 2003 m. balandžio 11 d. Nutarimas Nr. 457 „Dėl Vilniaus apskrities viršininko atleidimo“, neprieštarauja Įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 9 straipsnio 1 daliai, kurioje nustatyta, kad Vyriausybės nutarimai įsigalioja kitą dieną po to, kai jie Ministro Pirmininko ir atitinkamo ministro pasirašyti paskelbiami „Valstybės žiniuose“, jeigu pačiuose nutarimuose nenustatyta vėlesnė jų įsigaliojimo data, Konstitucinis Teismas konstatavo (2003 m. gegužės 30 d. nutarimas), jog Vyriausybės nutarimas, kuriame nustatyta, kad G. Paviržis iš Vilniaus apskrities viršininko pareigų atleistas nuo jo pareiškime nurodytos datos (t. y. nuo 2003 m. balandžio 8 d.), įsigaliojo 2003 m. balandžio 17 d. Taigi šio *Vyriausybės nutarimo turinio galia buvo nukreipta į praeitį*. Teismas ginčijamą Vyriausybės Nutarimą pripažino prieštaraujančiu Įstatymo „Dėl LR įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 9 straipsnio 1 daliai. J. Žilys pabrėžia, jog „teisės akto galios nukreipimas į praeitį beveik visada sukels neigiamų socialinių padarinių, todėl tokių ydingų atsitikimų teisėkūroje būtina išvengti“ (Vilnius, 2000, p. 91).

Konstitucijos 94 straipsnio 2 punkte įtvirtinta, kad Vyriausybė vykdo įstatymus ir Seimo nutarimus dėl įstatymų įgyvendinimo, taip pat Respublikos Prezidento dekretus. Konstitucinis Teismas savo 2001 m. birželio 28 d. nutarime yra konstatavęs, kad „*Vyriausybė yra saistoma ir savo pačios priimtų nutarimų*“. Antai nagrinėdamas, ar Konstitucijai neprieštarauja Vyriausybės 1997 m. lapkričio 28 d. Nutarimo Nr. 1320 „Dėl Lietuvos nepriklausomybės signatarų namų ir Lietuvos menininkų rūmų“ 1, 2.3 ir 2.4 punktai, Konstitucinis Teismas konstatavo (2005 m. liepos 8 d. nutarimas), kad minėto Vyriausybės Nutarimo priėmimo ir įsigaliojimo metu galiojo Vyriausybės 1996 m. gegužės 10 d. Nutarimas Nr. 554 „Dėl Biudžetinių įstaigų reorganizavimo ir likvidavimo tvarkos patvirtinimo“, kuriuo patvirtintos Biudžetinių įstaigų reorganizavimo ir likvidavimo tvarkos 15.3 punkte buvo nustatyta, kad „jeigu biudžetinė įstaiga iš valstybės reguliavimo srities perduodama į savivaldybių reguliavimo sritį ir iš savivaldybės reguliavimo srities - į valstybės reguliavimo sritį, sprendimas dėl jos pavaldumo pasikeitimo *priimamas įstatymų nustatyta tvarka* (išskirta autoriaus – M. S.)“. Tai reiškia, kad „kol nėra išleista atitinkamo įstatymo, tol jokia valstybės institucija, neišskiriant nė pačios Vyriausybės, negali priimti sprendimo perduoti kurią nors biudžetinę įstaigą iš valstybės reguliavimo srities į savivaldybių reguliavimo sritį (kaip ir iš savivaldybės reguliavimo srities - į valstybės reguliavimo sritį)“. Ginčijamo nutarimo priėmimo ir įsigaliojimo metu, nebuvo išleista tokio įstatymo, kuris reguliuotų biudžetinių įstaigų perdavimą iš valstybės reguliavimo srities į savivaldybių reguliavimo sritį. Vyriausybė ginčijamą Nutarimą įpareigojusi Kultūros ministeriją perduoti Vilniaus miesto savivaldybei Lietuvos menininkų rūmų steigėjo funkcijas (1 punktas) ir nustačiusi, kad Lietuvos menininkų rūmų steigėju tampa Vilniaus miesto savivaldybė (1 ir 2.4 punktai), t. y. pakeitusi Lietuvos menininkų rūmų pavaldumą ir juos iš valstybės reguliavimo srities perdavusi Vilniaus miesto savivaldybės tarybos reguliavimo sričiai, *nepaisė savo pačios nustatytų reikalavimų*. Ginčijamas

Nutarimas Konstitucinio Teismo buvo pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijos 94 straipsnio 2 punktui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

„Konstitucinis teisinės valstybės principas, konstitucinis teisės viešpatavimo imperatyvas reiškia, kad *valdžios laisvę riboja teisė, kuriai privalo paklusti visi teisinių santykių subjektai, neišskiriant nė teisėkūros subjektų* (išskirta autoriaus – M. S.)“ (2005 m. liepos 8 d. nutarimas).

Pojstatyminis aktas negali būti priimtas nesiremiant Konstitucija ir įstatymais. Toks pojstatyminis aktas būtų pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai. Tirdamas, ar atitinka Konstituciją Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. Dekretas Nr. 40 „Dėl LR pilietybės suteikimo išimties tvarka“ ta apimtimi, kuria nustatyta, kad išimties tvarka LR pilietybę suteikiama Jurij Borisov, gim. 1956 m. gegužės 17 d. Rusijoje, gyv. Lietuvoje, Konstitucinis Teismas konstatavo (2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas), kad pagal Konstitucijos 84 straipsnio 21 punktą LR pilietybę įstatymo nustatyta tvarka teikia Respublikos Prezidentas. Tai reiškia, jog „Respublikos Prezidentas, sprenddamas LR pilietybės suteikimo klausimą, turi laikytis įstatymo nustatytų reikalavimų, taip pat jog Respublikos Prezidentui draudžiama suteikti LR pilietybę nesilaikant įstatymo nustatytų reikalavimų ir nustatytos tvarkos“. Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. Dekretas ta apimtimi, kuria nustatyta, kad išimties tvarka LR pilietybę suteikiama Jurij Borisov, prieštarauja Pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai: „Suteikiant išimties tvarka LR pilietybę J. Borisov'ui, kuris anksčiau turėjo LR pilietybę ir jos neteko dėl to, kad įgijo kitos valstybės pilietybę (Pilietybės įstatymo 18 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatytu pagrindu), buvo nepaisoma Pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 dalies, pagal kurią Lietuvos Respublikos pilietybę gali būti suteikta išimties tvarka tik tiems užsienio valstybių piliečiams ar asmenims be pilietybės (nusipelnusiems Lietuvos Respublikai), kurie niekada nebuvo Lietuvos Respublikos piliečiai“.

Teismas analizuojamame nutarime taip pat konstatavo, jog Respublikos Prezidentas R. Paksas, išleisdamas 2003 m. balandžio 11 d. Dekretą, kuriuo suteikė išimties tvarka Lietuvos Respublikos pilietybę J. Borisov'ui, „vadovavosi ne LR Konstitucija, ne įstatymais, ne Tautos ir Lietuvos valstybės interesais, bet asmeniniais interesais“. Suteikdamas išimties tvarka LR pilietybę J. Borisov'ui, „ši asmenį, kaip asmenį, siekiantį įgyti LR pilietybę, traktavo išskirtinai ir sąmoningai nepaisė Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto reikalavimo, kad valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs, taip pat Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto reikalavimo, kad Respublikos Prezidentas turi būti visiems lygiai teisingas“. Teismas ginčijamą Prezidento Dekretą pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad visų lygybės įstatymui principas – demokratinės visuomenės pagrindas (1996 m. balandžio 18 d. nutarimas). Lygiateisiškumo principo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą (Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. nutarimas).

Jeigu poįstatyminiu teisės aktu įgyvendinamos dar neįsigaliojusio įstatymo nuostatos, toks poįstatyminis aktas neatitinka Konstitucijos. Nagrinėdamas, ar neprieštarauja Konstitucijai Seimo 1996 m. gruodžio 5 d. Nutarimas „Dėl Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos tarybos narių paskyrimo“ pripažinimo netekusiu galios ir Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos tarybos sudarymo“, Konstitucinis Teismas konstatavo (1997 m. gegužės 29 d. nutarimas), kad Visuomenės informavimo įstatymo 29 straipsnio pakeitimo įstatymas 1996 m. gruodžio 5 d. buvo priimtas, tačiau dar neįsigaliojęs. Tą pačią dieną buvo priimtas Seimo nutarimas, kuris buvo skirtas minėtam Įstatymui įgyvendinti, ir jis įsigaliojo nuo jo priėmimo, t. y. nuo 1996 m. gruodžio 5 dienos. Tuo metu dar galiojo Visuomenės informavimo įstatymo 29 straipsnio 3 dalis (1996 m. liepos 2 d. redakcija), kurioje buvo nustatyti kiti Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos tarybos sudarymo principai ir tvarka. Taigi *Seimo nutarimas prieštaravo galiojančiam Įstatymui ir nutarimu buvo įgyvendinamos dar neįsigaliojusio Įstatymo nuostatos.*

Konstitucinis Teismas minėtame nutarime pažymėjo, kad „minėto Įstatymo priėmimu negalėjo būti legalizuotas ginčijamas Seimo nutarimas, nes šis Įstatymas Respublikos Prezidento buvo pasirašytas ir „Valstybės žiniuose“ oficialiai paskelbtas 1996 m. gruodžio 14 d., t. y. po to, kai ginčijamas Seimo nutarimas jau *buvo sukėlęs atitinkamas teises pasekmes* (išskirta autoriaus – M. S.). Be to, Konstitucijoje nėra numatyta nei galimybės, nei būdų legalizuoti teisės aktą, kuris neatitinka įstatymų“. Minėtą Seimo nutarimą Konstitucinis Teismas pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai.

Šiame kontekste pažymėtina, jog Vyriausybė, pagal Konstituciją turėdama įgaliojimus priimti nutarimus, *turi įgaliojimus nustatyti, nuo kada jos priimtas nutarimas įsigalioja.* Pagal Konstituciją Vyriausybė turi įgaliojimus nustatyti ir tai, *nuo kada jos priimti nutarimai netenka galios* (Konstitucinio Teismo 2003 m. spalio 29 d. nutarimas). Tačiau pagal Konstituciją „Vyriausybė [...] negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį Vyriausybės nutarimo įsigaliojimo arba jo galios netekimo laikas priklausytų nuo kito subjekto išleisto žemesnės galios teisės akto įsigaliojimo“ (ten pat).

Išvados:

- Poįstatyminis teisės aktas *turi būti paskelbtas ir įsigaliojti*, nes jo galia nukreipama į ateitį.
- Poįstatyminiai teisės aktai, kurių galia nukreipama *į praeitį, neatitiks Konstitucijos.*
- Poįstatyminis teisės aktas *negali įsigaliojti anksčiau, negu įsigalioja pats įstatymas.*
- Poįstatyminius teisės aktus *leidžiančios institucijos turi paisyti Konstitucijos, įstatymų ir savo priimtų teisės aktų.*

IŠVADOS

1. Teisinės literatūros (norminės, mokslinės) analizė atskleidžia, jog:

- Konstitucinis Teismas yra *teisminė institucija* ir *valstybės valdžią įgyvendinanti* institucija. Konstitucinio Teismo aktai: *nutarimai, išvados, sprendimai*, yra baigiamieji Teismo aktai, kurie pagal Konstituciją yra galutiniai ir neskundžiami;
- Lietuvos Konstitucijoje yra įtvirtintas *europietiškas* konstitucingumo kontrolės modelis, nes kontrolę atlieka speciali institucija – Konstitucinis Teismas;
- Konstitucinis Teismas ginčijamo teisės akto atitikti Konstitucijai nagrinėja jeigu yra teisiškai motyvuota abejonė, kad aktas (jo dalis) Konstitucijai prieštarauja pagal: *normų turinį; reguliavimo apimtį; formą; Konstitucijos nustatytą priėmimo, pasirašymo ir įsigaliojimo tvarką* (LR Konstitucinio Teismo įstatymo 64 straipsnio 1 dalis);
- Konstitucinis Teismas turi Konstitucinius įgaliojimus *oficialiai aiškinti Konstituciją* ir tai įtakoja pačios Konstitucijos sampratą. Ši funkcija yra išimtinė Konstitucinio Teismo kompetencija. Konstitucinis Teismas atlikdamas minėtą funkciją, naudoja įvairius metodus: sisteminių, bendrųjų teisės principų, loginį, teleologinį, lingvistinį, įstatymų leidėjo ketinimų, precedentų, istorinį, lyginamąjį ir kt.;
- Konstitucinis Teismas atlieka ir kitas funkcijas: konstitucinių teisinių vertybių įtvirtinimas; taikdarystė socialiniame politiniame gyvenime; teisinis politinių konfliktų sprendimas; politinio proceso nepertraukiamumo arba politinės kaitos užtikrinimas; pedagoginė; žmogaus teisių apsauga; demokratijos užtikrinimas ir visuomenės demokratinės kultūros ugdymas; konstitucijos evoliucijos užtikrinimas; teisminės praktikos standartų tarptautinė sklaida;
- Konstitucinis Teismas tiria priimtų ir įsigaliojusių; priimtų, bet dar neįsigaliojusių; nebegaliojančių; formaliai pakeistų bet faktiškai įtvirtinančių tas pačias nuostatas; nepriklausomai kokiomis žymomis bebūtų pažymėtų teisės aktų; pareiškėjo neginčijamų įstatymų, jeigu juo grindžiamas ginčijamas poįstatyminis aktas, konstitucingumą. Taip pat įstatymo, kurio atitikties Konstitucijai pareiškėjas neginčijo, nuostatų, kurios įsiterpia į ginčijamo įstatymo reguliuojamus santykius, konstitucingumą. Konstitucinis Teismas kartais pripažįsta, kad aktas prieštarauja ne tik pareiškėjo nurodytiems, bet ir kitiems Konstitucijos straipsniams.

2. Teisinės literatūros (norminės, mokslinės) analizė leidžia daryti išvadas, kad:

- Lietuvos teisės moksle dar nėra vieningos konstitucinio įstatymo sampratos;
- 1991 m. vasario 11 d. konstitucinis įstatymas ir 1992 m. birželio 8 d. konstitucinis aktas (taip pat 2004 m. liepos 13 d. Konstitucinis aktas) yra steigiamosios galios aktai. 1992 metų

spalio 25 d. referendumu priimtos Konstitucijos 150 straipsnyje minėti aktai įvardinti kaip Konstitucijos sudedamoji dalis;

- Konstitucijos pataisos ir Konstitucijos 150 straipsnyje nurodyti Konstitucinis įstatymas ir Konstituciniai aktai išskirtini į atskirą konstitucinės teisės šaltinių rūšį. Konstituciniai įstatymai, priimti pagal Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalį, sudaro kitą įstatymų, savo galia neprilygstančių LR Konstitucijai, grupę;
- 1992 m. spalio 25 d. Konstitucijoje nustatyta Konstitucinio įstatymo *ypatinga priėmimo bei keitimo tvarka* (priėmimui bei keitimui reikalinga kvalifikuota balsų dauguma, kas nereikalinga paprastiesiems įstatymams). Seimo Statute nustatyta konstitucinių įstatymų *priėmimo procedūra* yra susijusi su: draudimu konstitucinio įstatymo projektą svarstyti skubos ir ypatingos skubos tvarka; konstitucinio įstatymo projekto pateikimo ir svarstymo griežtesniais reikalavimais nei paprastiesiems įstatymams;
- nuo 1992 m. spalio 25 d. Konstitucijos iki 1996 m. birželio 20 d. konstitucijos 47 straipsnio pataisos priėmimo Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pabrėžta, kad pagal Konstitucijos 69 straipsnio 3 dalį, konstitucinis įstatymas gali atsirasti tik iš prieš tai patvirtinto konstitucinių įstatymų sąrašo bei darant Konstitucijos pataisas;
- Konstitucijos įtvirtinta konstitucinių įstatymų samprata nuo Konstitucijos 47 straipsnio pataisos priėmimo 1996 m. birželio 20 d. pasikeitė: konstituciniai įstatymai gali atsirasti *ne tik* iš prieš tai patvirtinto konstitucinių įstatymų sąrašo, bet ir iš *blanketinės Konstitucijos nuorodos*;
- konstituciniai įstatymai Lietuvos teisinėje sistemoje užima aukštesnę vietą negu paprastieji įstatymai.

3. Įstatymų tyrimo analizė pagal *normų turinį, reguliavimo apimtį, formą, priėmimo, pasirašymo, paskelbimo ir įsigaliojimo tvarką* Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje atskleidžia, kad:

- Įstatymai privalo būti aiškūs, nuoseklūs, vidiniai neprieštaringi. Įstatymu negalima: susiaurinti teisės apimties, palyginti su ta, kuri nustatyta Konstitucijoje; nustatyti tokių reikalavimų (sąlygų), kuriais būtų iškreipti ar paneigti Konstitucijoje įtvirtinti reikalavimai;
- Seimas leisdamas įstatymus savo konstitucinių įgaliojimų negali perduoti kitai Valstybės valdžios institucijai, negali jų atsisakyti. Seimo išleisti įstatymai Konstitucinio Teismo būtų pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai, jeigu juose: yra nustatyti nepagrįsti draudimai, ribojantys žmogaus teises ir laisves; nėra įtvirtintos pagal Konstituciją privalomos įtvirtinti nuostatos; yra apribotos ar paneigtos asmens, manančio kad jo Konstitucinės teisės pažeistos, teisės kreiptis į teismą; yra nustatytas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį asmuo, įgyvendindamas vieną konstitucinę teisę, netektų galimybės įgyvendinti kitą konstitucinę teisę;
- Seimas įstatymo pataisomis negali paneigti asmens įstatymu įgytų teisių, teisėtų interesų bei lūkesčių. Seimas, įstatymu tvirtindamas biudžetą, privalo numatyti lėšas, būtinas priimtiems

įstatymams įgyvendinti. Įstatyme negali būti nustatytos tokios sąlygos, kurios visuomenei ir Valstybei būtų finansiškai nepakeliamos;

- svarbiausi visuomenės santykiai yra reguliuojami įstatymais, tai tiesiogiai yra nustatyta Konstitucijos. Jeigu pagal Konstituciją tam tikrus visuomeninius santykius turi reguliuoti įstatymas, tai tokius santykius ir turi reguliuoti *tik įstatymas, o ne kuris nors kitas aktas*;
- Seimas, leisdamas įstatymus, privalo paisyti įstatymų leidybos procedūrų reikalavimų, nustatytų teisės aktuose.

4. Poįstatyminių teisės aktų tyrimo analizė pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 64 straipsnio 1 dalyje nustatytus kriterijus Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje atskleidžia, kad:

- Vyriausybės nutarime įtvirtintos teisės normos savo turiniu negali konkuruoti su įstatyme nustatytomis teisės normomis. Jeigu susidaro teisinė situacija, kai anksčiau priimtas poįstatyminis teisės aktas neatitinka vėliau priimto įstatymo, tokį poįstatyminį teisės aktą priėmusioms institucijoms kyla pareiga pakeisti bei papildyti savo anksčiau priimtus teisės aktus, kad jie atitiktų vėliau priimtą įstatymą, arba panaikinti savo priimtus poįstatyminius teisės aktus, jeigu juose nustatytos teisės normos prieštarauja įstatymo normoms;
- Konstitucijos neatitiktų poįstatyminis teisės aktas, jeigu: jis būtų priimtas remiantis įstatymu, prieštaraujančiu Konstitucijai; jis nebūtų aiškus ir apibrėžtas; jame būtų nustatyti žmogaus teisių apribojimai, draudžiami Konstitucijos; jame nustatytos teisės normos yra įstatymo normomis nepagrįstos, jeigu pagal Konstituciją atitinkami santykiai yra reguliuojami įstatymais;
- poįstatyminius teisės aktus leidžiančios institucijos negali išplėsti joms teisės aktuose nustatytos kompetencijos, savo veikloje turi nepažeisti Konstitucijos ir įstatymų, taip pat turi paisyti *ir savo priimtų teisės aktų*;
- iki 2004 m. liepos 13 d. LR Konstitucinio akto „Dėl LR narystės Europos Sąjungoje“ įsigaliojimo, Vyriausybė Valstybės valdymo reikalus galėjo spręsti priimdama *tik nutarimus*, o ne kitos rūšies aktus. Po 2004 m. rugpjūčio 14 d., kai įsigaliojo LR Konstitucinis aktas „Dėl LR narystės Europos Sąjungoje“, Vyriausybė pasiūlymus priimti Europos Sąjungos teisės aktus nagrinėja teisės aktų nustatyta tvarka. Dėl šių pasiūlymų Vyriausybė gali priimti *sprendimus ar rezoliucijas, kurių priėmimui netaikomos Konstitucijos 95 straipsnio nuostatos*;
- poįstatyminis teisės aktas turi būti paskelbtas ir įsigaliojti, nes jo galia nukreipiama į ateitį. Poįstatyminiai teisės aktai, kurių galia nukreipiama į praeitį, neatitiks Konstitucijos. Poįstatyminis teisės aktas negali įsigaliojti anksčiau, negu įsigalioja pats įstatymas.

5. Magistro baigiamojo darbo rašymo trukmė bei apimtis riboja išsamesnių tyrimų rezultatus ir išvadas. Tai galėtų būti tolesnių mokslinių tyrinėjimų uždavinys.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos norminiai aktai

1. LR Įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos įstatymas // Valstybės žinios.- 1993, Nr. 12-296; 2002, Nr. 124-5626.
2. LR Konstitucija // Valstybės žinios.- 1992, Nr. 33-1014; 1996, Nr. 64-1501; 2003, Nr. 14-540.
3. LR Konstitucinis aktas „Dėl nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“ // Valstybės žinios.- 1992, Nr. 18-513.
4. LR Konstitucinis įstatymas „Dėl Konstitucijos 47 straipsnio 3 dalies įgyvendinimo“ // Valstybės žinios.- 1996, Nr. 64-1503; 2003, Nr. 34-1418.
5. LR Konstitucinis įstatymas „Dėl Lietuvos Valstybės“ // Valstybės žinios.- 1991, Nr. 6-166.
6. LR Konstitucinis įstatymas „Dėl LR Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimo įstatymo taikymo tvarkos“ // Valstybės žinios.- 2002, Nr. 65-2630.
7. LR Konstitucijos papildymo Konstituciniu aktu „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymas // Valstybės žinios.- 2004, Nr. 111-4123.
8. LR Konstitucinio Teismo įstatymas // Valstybės žinios.- 1993, Nr. 6-120.
9. LR Prezidento įstatymas // Valstybės žinios.- 1993, Nr. 5-89.
10. LR Seimo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ // (http://www.lrv.lt/14_vyr_dok/14_vyr_programa.pdf).
11. LR Seimo Statutas // Valstybės Žinios.- 1994, Nr. 15-249; 1994, Nr. 16; 1999, Nr. 5-97.
12. LR Tarptautinių sutarčių įstatymas // Valstybės žinios.- 1999, Nr. 60-1948.
13. LR Vyriausybės įstatymas // Valstybės žinios.- 1994, Nr. 43-772.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisės aktai

1. Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1993, Nr. 61-1166.
2. Konstitucinio Teismo 1994 m. sausio 19 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1994, Nr. 7-116.
3. Konstitucinio Teismo 1994 m. kovo 16 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1994, Nr. 22-366.
4. Konstitucinio Teismo 1994 m. liepos 15 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1994, Nr. 56-1103.
5. Konstitucinio Teismo 1994 m. balandžio 21 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1994, Nr. 31-562.
6. Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 1 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1994, Nr. 94-1852.
7. Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 22 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1994, Nr. 101-2045.

8. Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada // Valstybės žinios.- 2002, Nr. 44-1679.
9. Konstitucinio Teismo 1995 m. kovo 8 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1995, Nr. 22-516.
10. Konstitucinio Teismo 1995 m. liepos 5 d. sprendimas // Valstybės žinios.- 1995, Nr. 57-1433.
11. Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1995, Nr. 86-1949.
12. Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 26 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1995, Nr. 89-2007.
13. Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1995, Nr. 101-2264.
14. Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1996, Nr. 9-228.
15. Konstitucinio Teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1996, Nr. 36-915.
16. Konstitucinio Teismo 1996 m. spalio 22 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1996, Nr. 104-2385.
17. Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 12 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1996, Nr. 112-2558.
18. Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1996, Nr. 126-2962.
19. Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1997, Nr. 15-314.
20. Konstitucinio Teismo 1997 m. kovo 12 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1997, Nr. 23-546.
21. Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1997, Nr. 40-977.
22. Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 29 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1997, Nr. 50-1173.
23. Konstitucinio Teismo 1997 m. birželio 17 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1997, Nr. 58-1351.
24. Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. sprendimas // Valstybės žinios.- 1997, Nr. 104-2645.
25. Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1998, Nr. 5-99.
26. Konstitucinio Teismo 1998 m. kovo 10 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1998, Nr. 25-650.
27. Konstitucinio Teismo 1998 m. kovo 25 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1998, Nr. 29-784.
28. Konstitucinio Teismo 1998 m. balandžio 21 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1998, Nr. 39-1044.
29. Konstitucinio Teismo 1999 m. kovo 4 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1999, Nr. 23-666.
30. Konstitucinio Teismo 1999 m. balandžio 20 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1999, Nr. 38-1094.
31. Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1999, Nr. 42-1345; Nr. 43.
32. Konstitucinio Teismo 1999 m. birželio 3 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1999, Nr. 50-1624.
33. Konstitucinio Teismo 1999 m. liepos 9 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1999, Nr. 61-2015.
34. Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 6 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1999, Nr. 85-2548.

35. Konstitucinio Teismo 1999 m. lapkričio 23 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1999, Nr. 101-2916.
36. Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 1999, Nr. 109-3192.
37. Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 10 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2000, Nr. 14-370.
38. Konstitucinio Teismo 2000 m. kovo 15 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2000, Nr. 23-585.
39. Konstitucinio Teismo 2000 m. balandžio 5 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2000, Nr. 30-840.
40. Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2000, Nr. 39-1105.
41. Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2000, Nr. 54-1588.
42. Konstitucinio Teismo 2000 m. spalio 18 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2000, Nr. 88-2724.
43. Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2000, Nr. 105-3318.
44. Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2000, Nr. 110-3536.
45. Konstitucinio Teismo 2001 m. sausio 11 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2001, Nr. 5-143.
46. Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2001, Nr. 29-938; 2001, Nr. 30.
47. Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 26 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2001, Nr. 37-1259.
48. Konstitucinio Teismo 2001 m. birželio 28 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2001, Nr. 56-1997.
49. Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2001, Nr. 86-2276; 2001, Nr. 86.
50. Konstitucinio Teismo 2001 m. spalio 2 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2001, Nr. 85-2977.
51. Konstitucinio Teismo 2001 m. spalio 30 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2001, Nr. 93-3288.
52. Konstitucinio Teismo 2001 m. lapkričio 29 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2001, Nr. 102-3636.
53. Konstitucinio Teismo 2001 m. gruodžio 18 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2001, Nr. 107-3885.
54. Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2002, Nr. 5-186.
55. Konstitucinio Teismo 2002 m. kovo 14 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2002, Nr. 28-1003.
56. Konstitucinio Teismo 2002 m. balandžio 23 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2002, Nr. 43-1636.
57. Konstitucinio Teismo 2002 m. balandžio 25 d. sprendimas // Valstybės žinios.- 2004, Nr. 53-1816.
58. Konstitucinio Teismo 2002 m. birželio 3 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2002, Nr. 55-2199.

59. Konstitucinio Teismo 2002 m. birželio 19 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2002, Nr. 62-2515.
60. Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 2 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2002, Nr. 69-2832.
61. Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 11 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2002, Nr. 72-3080.
62. Konstitucinio Teismo 2002 m. rugpjūčio 21 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2002, Nr. 82-3529.
63. Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2002, Nr. 93-4000.
64. Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2002, Nr. 104-4675.
65. Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2002, Nr. 19-828.
66. Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2003, Nr. 24-1004.
67. Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 24 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2003, Nr. 29-1196.
68. Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 6 d. sprendimas // Valstybės žinios.- 2003, Nr. 45-2031.
69. Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2003, Nr. 53-2361.
70. Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2003, Nr. 57-2552.
71. Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2003, Nr. 68-3094.
72. Konstitucinio Teismo 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2003, Nr. 93-4223; Nr. 100.
73. Konstitucinio Teismo 2003 m. spalio 29 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2003, Nr. 103-4611.
74. Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2003, Nr. 124-5643.
75. Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. išvada // Valstybės žinios.- 2004, Nr. 49-1600.
76. Konstitucinio Teismo 2004 m. balandžio 7 d. sprendimas // Valstybės žinios.- 2005, Nr. 113-4132.
77. Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2004, Nr. 85-3094.
78. Konstitucinio Teismo 2004 m. rugpjūčio 17 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2004, Nr. 146-5311.
79. Konstitucinio Teismo 2004 m. rugsėjo 2 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2004, Nr. 135-4903.
80. Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2004, Nr. 181-6708, 186.
81. Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2005, Nr. 9-289.
82. Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2005, Nr. 87-3274.
83. Konstitucinio Teismo 2005 m. rugpjūčio 23 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2005, Nr. 152-5605.
84. Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2006, Nr. 7-254.
85. Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 26 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2006, Nr. 11-410.

86. Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2006, Nr. 30-1050.
87. Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2006, Nr. 36-1292.
88. Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 30 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2006, Nr. 37-1319.
89. Konstitucinio Teismo 2006 m. balandžio 14 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2006, Nr. 44-1608.
90. Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2006, Nr. 51-1894.
91. Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 31 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2006, Nr. 62-2284.
92. Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2006, Nr. 65-2400.
93. Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas // (<http://www.lrkt.lt/dokumentai/2006/s060808.htm>).
94. Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas // Valstybės žinios.- 2006, Nr. 90-3529.

Mokslinė literatūra

1. Abramavičius A. Respublikos Prezidentas įstatymų leidybos procese // Teisės problemos.- Vilnius, 2000, Nr. 2.
2. Birmontienė T. Žmogaus teisės Lietuvos Respublikos Konstitucijoje // Konstitucija, žmogus, teisinė valstybė. (konferencijos medžiaga).- Vilnius, 1998.
3. Birmontienė T. Naujos tendencijos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje // Jurisprudencija. – Vilnius, 2002, t. 30 (22), p. 148-160.
4. Birmontienė T., Jarašiūnas E., Kūris, E. ir kt. Lietuvos Konstitucinė Teisė.- Vilnius, 2002.
5. Dapšys A., Ragauskas P. Lietuvos teisėkūros būklė ir perspektyvos // Teisės problemos.- Vilnius, 2000, Nr. 2.
6. Jarašiūnas E. Parlamentas, įstatymai ir konstitucinė justicija // Justitia.- Vilnius, 1997, Nr. 6.
7. Jarašiūnas E. Valdžios institucijų santykių problemos Konstitucinėje jurisprudencijoje // Konstitucinė justicija: dabartis ir ateitis. (Konferencijos medžiaga).- Vilnius, 1998a.
8. Jarašiūnas E. Apie konstitucinės justicijos funkcijas // Konstitucija, žmogus, teisinė valstybė. (Konferencijos medžiaga).- Vilnius, 1998b.
9. Jarašiūnas E. Valstybės valdžios institucijų santykių problemos Konstitucinėje justicijoje // Daktaro disertacija.- Vilnius, 1999.
10. Jarašiūnas E. Aukščiausioji ir ordinarinė teisė: požiūris į Konstituciją pokyčiai // Jurisprudencija.- Vilnius, 2002a, t. 33(25).
11. Jarašiūnas E. Konstitucija ir įstatymas: Kelios interpretavimo problemos // Konstitucijos aiškinimas ir tiesioginis taikymas. (Konferencijos medžiaga).- Vilnius, 2002b.

12. Jarašiūnas E. Žvelgiant į Lietuvos Respublikos 1992 m. Konstituciją platesniame konstitucionalizmo raidos kontekste // *Jurisprudencija*.- Vilnius, 2002c, t. 30(22), p. 47-58.
13. Jarašiūnas E. Valstybės valdžios institucijų santykiai ir Konstitucinis Teismas.- Vilnius, 2003.
14. Jočienė D. Diskriminacijos draudimo principo aiškinimas ir taikymas tarptautinėje teisėje // *Teisė*.- 2003, Nr. 46.
15. Jovaišas K. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras. 2 dalis.- Vilnius, 2002.
16. Kelzen H. Grynoji teisės teorija.- Vilnius, 2002.
17. Krueger M. Apie teismų nepriklausomumą ir pagarbą jiems // *Teisminės valdžios problemos Lietuvoje*.- Vilnius, 1997.
18. Kūris E. Politinių klausimų jurisprudencija ir konstitucinio teismo *obiter dicta*: Lietuvos Respublikos Prezidento institucija pagal Konstitucinio Teismo 1998 m. sausio 10 d. nutarimą // *Politologija*.- Vilnius, 1998. Nr. 1.
19. Kūris E. Konstitucija ir jos aiškinimas // *Politologija*.- Vilnius, 1999/2 (14).
20. Kūris E. Konstitucija, konstitucinė doktrina ir Konstitucinio Teismo diskrecija // *Konstitucijos aiškinimas ir tiesioginis taikymas. (Konferencijos medžiaga)*.- Vilnius, 2002a.
21. Kūris E. Konstitucijos dvasia // *Jurisprudencija*.- Vilnius, 2002b. Nr. 30(22).
22. Kūris E. Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas // *Jurisprudencija*.- Vilnius, 2002c, t. 24 (16).
23. Kūris E. Konstitucijos aiškinimas, konstitucinės teisės šaltiniai ir besikeičianti konstitucinės teisės paradigma // *Teisės problemos*.- Vilnius, 2003a. Nr. 3 (41).
24. Kūris E. Konstitucinė justicija Lietuvoje: pirmasis dešimtmetis // *Justitia*.- Vilnius, 2003b.
25. Kūris E. Konstitucinis Teismas ir įstatymų leidyba: žvilgsnis „iš vidaus“ // *Teisės problemos*.- 2004, Nr. 1(43).
26. Kūris P. Europos žmogaus teisių teismas // *Lietuvos narystė Europos taryboje*.- Vilnius, 1999, p. 78.
27. Lapinskas K. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas valstybės valdžių sistemoje // *Konstitucinis Teismas ir konstitucingumo garantijos Lietuvoje. (konferencijos medžiaga)*.- Vilnius, 1995.
28. Lapinskas K. Konstitucinės priežiūros institucijų sprendimų realizavimo problemos // *Konstitucinės priežiūros institucijų sprendimų teisinės prigimties, galių ir realizavimo problemos (konferencijos medžiaga)*.- Vilnius, 1997.
29. Lukošaitis A. Parlamento institucionalizacija ir teisėkūros procesas: Lietuvos atvejis.- Vilnius, 2005.
30. Mesonis G., Vaišvila A. Žmogaus teisių gintis.- Vilnius, 2000.
31. Mikelėnas V. Teisės aiškinimas: teorinės ir praktinės problemos // *Justitia*.- 1997, Nr. 2.

32. Ragauskas P. Seimo veikla įstatymų leidybos procese: teisinės ir organizacinės problemos // Teisės problemos.- Vilnius, 2003, Nr. 1.
33. Ragauskas P. Įstatymų leidyba Lietuvoje: teorinis aspektas // Daktaro disertacija.- Vilnius, 2004.
34. Rauličkytė A. Atsakingo valdymo principas ir jo įgyvendinimas // Politologija.- Vilnius, 2006/1 (41).
35. Romeris M. Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose.- Vilnius, 1994.
36. Sinkevičius V. Konstitucijos įgyvendinimas įstatymų leidyboje // Justitia.- Vilnius, 1996, Nr. 5.
37. Sinkevičius V. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisdikcijos ribos // Jurisprudencija.- 2002, Nr. 30(22).
38. Sinkevičius V. Poįstatyminis teisės aktas Konstitucinio Teismo nutarimuose // Jurisprudencija. - 2003, t. 46(38).
39. Sinkevičius V. Įstatymas Konstitucinio Teismo nutarimuose // Teisė.- 2004a, Nr. 50.
40. Sinkevičius V. Konstitucijos aiškinimas ir jo ribos // Justitia.- Vilnius, 2004b, Nr. 3(51).
41. Sinkevičius V. Konstitucijos interpretavimo principai ir ribos // Jurisprudencija.- 2005, t. 67(59).
42. Šedbaras S. Konstitucinis Teismas: kas tai ir kam to reikia // Justitia.- Vilnius, 1996, Nr. 1.
43. Šedbaras S. Kai kurie Valstybės valdžios institucijų struktūros ir kompetencijos klausimai Konstitucinio Teismo nutarimuose // Konstitucinė justicija: dabartis ir ateitis. (Konferencijos medžiaga).- Vilnius, 1998.
44. Šileikis E. Konstitucinių įstatymų fenomenas // Justitia.- Vilnius, 2001, Nr. 4-5, p. 21,23.
45. Šileikis E. Diskutuotini Lietuvos Respublikos Konstitucijos aiškinimo klausimai // Konstitucijos aiškinimas ir tiesioginis taikymas. (Konferencijos medžiaga).- Vilnius, 2002.
46. Šileikis E. Alternatyvi Konstitucinė teisė.- Vilnius, 2003.
47. Tallat-Kelpša L. Prezidentas ir įstatymų leidyba: veto teisės naudojimas Lietuvoje // Politologija.- Vilnius, 1998, Nr. 2.
48. Vaičaitis V. Ekonominės teisės analizė ir Lietuva // Justitia.- Vilnius, 2000, Nr. 1.
49. Vaičaitis V. Ar suklupsime ant konstitucinių įstatymų slenksčio // Justitia.- Vilnius, 2001, Nr. 4-5.
50. Vaičaitis V. Konstitucinių įstatymų fenomenas.- Vilnius, 2004.
51. Vaišvila A. Teisės teorija.- Vilnius, 2000.
52. Vaišvila A. Vertybinių prioritetų problema Lietuvos Respublikos Konstitucijoje // Jurisprudencija.- Vilnius, 2002, t. 30(22).
53. Vaitiekienė E., Vidrinskaitė S. Lietuvos Konstitucinės teisės įvadas.- Vilnius, 2001.
54. Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija.- Vilnius, 2000.

55. Vinkleris P. Lietuvos Respublikos Prezidento statusas ir įgaliojimai.- Vilnius, 2002.
56. Žilys J. Teisėkūra ir konstitucinė justicija // Teisės problemos.- Vilnius, 2000, Nr. 2.

Žodynai ir enciklopedijos

1. Leonas P. Teisės enciklopedija.- Kaunas, 1931.
2. Namų advokatas.- Vilnius, 2002.

Marius Slavinskis

el. paštas: maslavi1@stud.mruni.lt

SUMMARY

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY
FACULTY OF LAW
CONSTITUCIONAL LAW DEPARTMENT

Marius Slavinskis
Law and Management study programme

**LAW AND SUBSTATUTORY LEGAL ACT IN THE JURISPRUDENCE OF
CONSTITUCIONAL COURT IN THE REPUBLIC OF LITHUANIA**
Master's work

Head of work - doc. dr. V. Sinkevičius
Chief of department - prof. dr. E. Jarašiūnas

Vilnius 2006

Constitutional Court in the Republic of Lithuania takes a special place. This final master's work introduces to the Constitutional Court as constitutional control institution, accentuating the main status features of the Court, receivable law acts, Court competence and limits of jurisdiction.

The constitutional laws are analyzed in this work, accentuating three stages of their conception process: since the 11th March 1990 (since the Independence reinstatement) till the 25th October 1992 Constitution admission; after that till the 20th June 1996 the amendment of the 47th Constitution article; since the 20th June 1996. Constitutional laws in the law system of Lithuania take the higher position as simple law. Constitutional laws are not studied a lot in Lithuanian law science literature. Nowadays according Constitution the Constitutional laws can originate not only before confirmed list of constitutional laws (the 69th article of Constitution), but also from the references from Constitution.

This work analyses the reasons for recognising law and substatory legal act as contradicting the Constitution and laws, presents arguments and motives of the Constitution Court. The work discloses in shortly the definition of the law and substatory legal act in the acts of the Constitution Court of Lithuania.

The law must satisfy the Constitution, and, the substatory legal act must satisfy the Constitution and the Law.

The Law and substatory legal act may be in conflict with the Constitution according to the contents of norms, scope of regulation, the form, as well as the procedure of adoption, signing, promulgation and coming into force established by the Constitution and laws.

The law and substatory legal act should satisfy the requirements of legibility.

The principle of state authorities division can't be break in the publishing of laws and substatory legal acts.

Key words:

Constitution Court – Konstitucinis Teismas;

Constitutional control – Konstitucinė kontrolė;

Jurisprudence – jurisprudencija;

Constitutional law – konstitucinis įstatymas;

Law – įstatymas;

Substatutory legal act – poįstatyminis teisės aktas;